Jules Verne

Jules Verne

Invazia mării

CUPRINS:

UN ORAŞ PLUTITOR 2
SPĂRGĂTORII BLOCADEI 34
I DELFINUL 34
ÎI MANEVRA DE PLECARE 36
III PE MARE 38
IV ŞIRETLICURILE LUI CROCKSTON 41
V GHIULELELE IROCHEZULUI ŞI ARGUMENTELE DOMNIŞOAREI JENNY 44
VI ŞENALUL INSULEI SULLIVAN 46
VII UN GENERAL SUDIST 47
VIII EVADAREA 50
IX ÎNTRE DOUĂ FOCURI 54
X SAINT MUNGO 56
INVAZIA MĂRII 57
Capitolul I OAZA GABČS 57
Capitolul II HADJAR 62
Capitolul III EVADAREA 63
Capitolul IV MAREA SAHARIANĂ 67
Capitolul V CARAVANA 69
Capitolul VI DE LA GABČS LA TOZEUR 71
Capitolul VII TOZEUR ŞI NEFTA 73
Capitolul VIII ŞOTUL RHARSA 76
Capitolul IX AL DOILEA CANAL 79
Capitolul X LA KILOMETRUL 347 83
Capitolul XI O EXCURSIE DE DOUĂSPREZECE ORE 86
Capitolul XII CE SE ÎNTÂMPLASE 90
Capitolul XIII OAZA ZENFIG 93
Capitolul XIV ÎN CAPTIVITATE 95
Capitolul XV FUGA 99

Capitolul XVI TELUL 101
Capitolul XVII DEZNODĂMÂNT 104

Capitolul 1
OAZA GABČS

— Ce ştii?

— Ce-am auzit în port…

— Se vorbea despre nava care umblă după… Care o să-l ducă pe Hadjar?

— Da… În Tunis, unde va fi judecat.

— Şi condamnat?

— Condamnat.

— Allah n-o să îngăduie una ca asta, Sohar!… Nu, n-o să îngăduie…!

— Tăcere! Zise deodată Sohar, ciulindu-şi urechile ca şi cum ar fi auzit un zgomot de paşi pe nisip.

Fără să se ridice, se târî spre intrarea micii moschei părăsite unde avea loc această discuţie. Mai era încă ziuă, însă soarele urma să dispară curând după dunele ce mărginesc în această parte litoralul Sirtei Mici. La începutul lui martie, amurgul nu ţine mult la paralela treizeci şi patru de grade din emisfera nordică. Astrul strălucitor nu se apropie aici de orizont printr-o coborâre oblică; pare să cadă vertical, precum un corp supus legilor gravitaţiei.

Sohar se opri, apoi făcu câţiva paşi dincolo de pragul calcinat de fierbinţeala razelor solare. Privirea sa parcurse într-o clipă şesul dimprejur.

Spre nord, coroanele înverzite ale unei oaze, conturându-se la un kilometru şi jumătate distanţă. La sud, nesfârşitele întinderi de plajă gălbuie, tivite cu spumă de mareea în creştere. La vest, o îngrămădire de dune, profilată pe cer. La est, o bună porţiune din acea mare care formează golful Gabčs ţi scaldă ţărmul tunisian, curbându-se înspre ţinuturile Tripolitaniei.

Briza uşoară a vestului, după ce împrospătase aerul zilei, căzuse odată cu lăsarea serii. Nici un zgomot nu ajunse la urechea lui Sohar. I se păruse că aude pe cineva umblând în jurul acelui cub de zidărie veche şi albă, străjuit de un palmier bătrân, dar recunoscu că se înşelase. Nimeni, nici dinspre dune, nici dinspre plajă. Înconjură micul monument. Pustiu, şi nici o urmă de paşi pe nisip în afara celor lăsate de el şi de mama lui în faţa intrării în moschee.

Trecu abia un minut de la ieşirea lui Sohar şi Djemma apăru în prag, neliniştită că nu-şi vedea fiul întorcându-se. Acesta, care tocmai se ivea de după colţul clădirii, o linişti printr-un gest.

Djemma era o africană de neam tuareg, trecută de şaizeci de ani, înaltă, puternică, dreaptă în talie, plină de energie. Ochii albaştri, ca ai tuturor femeilor din rasa ei, aveau o privire în care ardoarea se întâlnea la fel de intens cu mândria. Albă la piele, ea părea galbenă din cauza ocrului ce-i acoperea fruntea şi obrajii. Era îmbrăcată într-o ţesătură de culoare închisă, un burnuz1 larg din lâna furnizată cu atâta abundenţă de turmele din Hammâma, care trăiesc pe lângă mlaştinile uscate sau şoturile2 Tunisiei inferioare. O glugă îi acoperea capul cu păr bogat, abia încărunţit.

Djemma rămase în locul acela, nemişcată, până ce fiul ei ajunse lângă ea. El nu descoperise nimic suspect în împrejurimi, iar liniştea nu era tulburată decât de cântecul tânguitor al păsării bu-habibi, vrabia din Djerid; mai multe perechi zburau în direcţia dunelor.

Djemma şi Sohar se întoarseră în moschee, aşteptând ca noaptea să le îngăduie să ajungă la Gabčs fără a fi văzuţi.

Conversaţia continuă astfel:

— Nava a ieşit din Goulette?

— Da, mamă, iar azi-dimineaţă trecea de capul Bon… Crucişătorul Chanzy…

— O să ajungă în noaptea asta?

— În noaptea asta… Numai dacă nu face escală la Sfax… Dar e mai mult ca sigur că va ancora nu departe de Gabčs, unde fiul tău şi fratele meu îi va fi predat…

— Hadjar!… Hadjar!… Murmură bătrâna mamă. Şi, tremurând toată de mânie şi de durere, strigă:

— Fiul meu… Fiul meu! Ghiaurii au să-l ucidă, nu-l voi mai vedea… Iar el, el n-o să-i mai poată îndemna pe tuaregi la războiul sfânt!… Nu… Nu! Allah n-o să îngăduie asta.

Apoi, ca şi cum criza i-ar fi sleit puterile, Djemma căzu în genunchi într-un ungher al strâmtei încăperi şi rămase tăcută.

Sohar se postă din nou în prag, rezemat cu coatele de cadrul uşii, ţeapăn de parcă ar fi fost de piatră, ca una dintre statuile ce împodobesc uneori intrarea în moschei. Nici un zgomot neliniştitor nu-l smulse din imobilitate. Umbrele dunelor se alungeau încet-încet spre est, pe măsură ce soarele cobora la orizont în partea opusă. La răsărit de Sirta Mică apăreau primele constelaţii. Felia subţire a discului lunar aflat la începutul primului său pătrar aluneca dincolo de ceţurile îndepărtate ale apusului. Se pregătea o noapte calmă şi întunecoasă; stelele erau gata să se ascundă sub o perdea de aburi uşori.

Puţin după ora şapte, Sohar reveni lângă mama lui şi îi spuse:

— E timpul…

— Aşa-i, răspunse Djemma, şi mai e timpul ca Hadjar să fie scos din mâinile acelor ghiauri… Trebuie să ajungă afară din închisoarea din Gabčs înainte de răsăritul soarelui… Mâine va fi prea târziu.

— Totul e pregătit, mamă, zise Sohar. Prietenii ne aşteaptă. Cei din Gabčs au aranjat evadarea. Cei din Djerid îl vor însoţi pe Hadjar şi n-o să se lumineze bine de ziuă când ei au să fie deja departe în deşert.

— Iar eu împreună cu ei, declară Djemma, căci n-o să-mi părăsesc fiul…

— Iar eu împreună cu voi, adăugă Sohar. N-o să-mi părăsesc nici fratele, nici mama!

Djemma îl trase spre ea şi-l strânse în braţe. Apoi, aranjându-şi gluga burnuzului, trecu pragul.

Pe când se îndreptau spre Gabčs, Sohar mergea cu câţiva paşi înaintea ei. În loc să urmeze liziera ţărmului, de-a lungul dârei de ierburi marine lăsate de ultima maree pe nisip, se ţineau pe lângă dune, sperând că vor fi astfel mai greu descoperiţi pe traseul acela de un kilometru şi jumătate. Acolo unde era oaza, arborii, aproape contopiţi în întunericul din ce în ce mai gros, se zăreau destul de confuz. Nici o lumină nu străpungea bezna. În casele arabe, lipsite de ferestre, ziua pătrunde numai prin curţile interioare, iar odată cu lăsarea nopţii nici o sclipire nu răzbate afară.

Totuşi, un punct luminos nu întârzie să apară deasupra vag bănuitelor contururi ale oraşului. Destul de intensă dealtfel, raza trebuie să fi venit din partea mai înaltă a localităţii Gabés, poate de la minaretul vreunei moschei, poate de la castelul care o domina.

— Bastionul, zise el.

— Acolo-i, Sohar?

— Acolo… Acolo l-au închis, mamă!

Bătrâna se oprise. Părea că lumina aceea stabilise un fel de comunicare între ea şi fiul ei. În mod precis, dacă nu de la celula unde era el închis, lumina provenea din fortul unde fusese dus Hadjar. De când temutul şef căzuse în mâinile soldaţilor francezi, Djemma nu-şi mai văzuse fiul şi n-avea să-l mai revadă nicicând, decât dacă, în aceeaşi noapte chiar, ar fi scăpat prin fugă de soarta pe care i-o rezerva justiţia militară. Femeia era prin urmare ca imobilizată în locul acela şi fu nevoie ca Sohar să-i spună de două ori:

— Haide, mamă, vino!

Îşi continuară drumul pe la poalele dunelor rotunjite spre oaza Gabés, ansamblu de târguşoare, de case, care constituie aşezarea cea mai importantă de pe ţărmul

continental al Sirtei Mici. Sohar se îndreptă către partea numită de soldaţi Coquinville3. O îngrămădire de colibe din lemn unde vieţuieşte o întreagă populaţie de speculanţi, de la care îi şi vine numele, în bună măsură justificat. Târguşorul e situat aproape de intrarea în ued4, pe pârâul ce şerpuieşte capricios de-a curmezişul oazei, la umbra palmierilor. Acolo se înalţă bastionul, sau Fort-Neuf, de unde Hadjar avea să iasă numai spre a fi transportat la închisoarea din Tunis. Din acest bastion sperau tovarăşii lui, cu toate măsurile de prevedere luate, cu toate pregătirile de evadare făcute, să-l scoată chiar în noaptea aceea. Adunaţi într-o colibă din Coquinville, îi aşteptau pe Djemma şi pe fiul ei. Dar era nevoie de maximă prudenţă şi era mai bine să nu fie văzuţi deloc prin apropierea târguşorului.

Şi, dealtfel, cu câtă nelinişte se îndreptau privirile lor în direcţia mării! Lucrul de care se temeau era sosirea, în aceeaşi seară chiar, a crucişătorului şi transferarea prizonierului la bordul său, înainte ca evadarea să poată fi pusă în aplicare. Încercau să-şi dea seama dacă nu cumva apărea în golful Sirtei Mici vreo lumină albă, dacă nu se auzeau pufăiturile aburului, şuierăturile stridente ale sirenei, semnalând un vapor venit să ancoreze.

Încă nu se făcuse ora opt când Djemma şi fiul ei ajunseră pe malul uedului. Doar zece minute, şi aveau să fie la întâlnire.

În clipa în care cei doi se îndreptau spre malul drept, un bărbat pitit între cactuşii râpei se ridică pe jumătate şi pronunţă numele:

— Sohar…?

— Tu eşti, Ahmet?

— Da… Dar mama ta?

— E cu mine.

— Gata să te urmăm, zise Djemma.

— Ce noutăţi? Întrebă Sohar.

— Niciuna., răspunse Ahmet.

— Tovarăşii noştri sunt acolo?

— Vă aşteaptă.
— Nimeni n-a atras atenţia celor din bastion?
— Nimeni.
— Hadjar e gata?
— Da.
— Cum s-a luat legătura cu el?
— Prin Harrig, eliberat azi-dimineaţă, şi care acum e împreună cu ceilalţi…
— Să mergem, zise bătrâna.
Şi urcară toţi trei malul uedului.
Direcţia urmată atunci nu le mai permitea să observe clădirea întunecată a bastionului prin frunzişul des. Oaza Gabčs nu e, într-adevăr, decât o vastă întindere de palmieri.
Ahmet n-avea cum să se rătăcească, mergea cu paşi siguri. Mai întâi de toate trebuia să se traverseze Djara, care se întinde pe ambele maluri ale uedului. În această aşezare, pe vremuri fortificată, care a fost succesiv cartagineză, romană, bizantină, arabă, se ţine principalul târg din Gabčs. Era o oră când lumea încă nu se închisese în casă şi poate că Djemma şi fiul ei ar fi avut ceva dificultăţi ca să treacă fără să atragă asupra lor atenţia. E adevărat că uliţele oazelor tunisiene nu erau încă luminate cu electricitate şi nici măcar cu gaz, încât, cu excepţia câtorva cafenele, rămâneau scufundate într-o întunecime profundă.
Totuşi, foarte prudent, extrem de circumspect, Ahmet nu înceta să-i spună lui Sohar că aici o măsură de precauţie nu era în plus. Era foarte posibil ca mama prizonierului să fie cunoscută în Gabčs, unde prezenţa ei ar fi putut provoca dublarea vigilenţei în jurul fortului. Evadarea mai presupunea încă destule greutăţi, cu toate că fusese pregătită de multă vreme, şi era important ca paznicii să nu fie deloc puşi în gardă. Astfel că Ahmet alegea cu grijă drumurile care duceau în vecinătatea bastionului.
Cât priveşte partea centrală a oazei, ea continua să fie destul de animată în seara aceea. Era un sfârşit de duminică. Ultima zi a săptămânii este în general sărbătorită

în toate oraşele cu garnizoană, în Africa la fel ca în Europa. Soldaţii obţin învoiri, umplu cafenelele, nu se întorc decât târziu la cazarmă. Indigenii se alătură acestei animaţii, mai ales în cartierul speculanţilor, amestecându-se cu italienii şi cu evreii. Larma se prelungeşte până la o oră înaintată din noapte.

Era posibil – aşa cum s-a mai spus – ca Djemma să nu le fie necunoscută autorităţilor din Gabčs. În fond, după arestarea fiului său, ea s-a expus nu o singură dată primejdiei, aventurându-se în preajma bastionului. Îşi riscase, cu siguranţă, nu numai libertatea, ci poate chiar viaţa. Se ştia ce influenţă avusese ea asupra lui Hadjar, acea influenţă a mamei, atât de puternică la neamul tuareg. N-o ştiau oare în stare, după ce-l împinsese la revoltă, să provoace o nouă răzvrătire, fie ca să elibereze prizonierul, fie să-l răzbune dacă tribunalul de război îl trimitea la moarte?… Fireşte, trebuia să te temi de faptul că toate triburile s-ar ridica la glasul ei, urmând-o pe calea războiului sfânt. Zadarnic se făcuseră încercări de a pune mâna pe ea. Zadarnic s-au înmulţit expediţiile prin această ţară a mlaştinilor secate şi a şoturilor. Protejată de devotamentul populaţiei, Djemma scăpase până acum tuturor tentativelor întreprinse pentru capturarea mamei după cea a fiului!

Şi totuşi, iată că ea venise în inima acestei oaze unde o ameninţau atâtea primejdii. Dorise să se alăture celor pe care pregătirea evadării îi aduna atunci la Gabčs. Dacă Hadjar reuşea să zădărnicească supravegherea gardienilor, dacă putea să biruie zidurile bastionului, atunci mama ar fi luat din nou, împreună cu el, drumul moscheii părăsite şi, la un kilometru mai încolo, în desişul unei pădurici de palmieri, fugarul ar găsi caii anume pregătiţi pentru a-l scoate din zonă. Asta însemna recâştigarea libertăţii şi, cine ştie, poate o nouă tentativă de răzvrătire contra dominaţiei franceze.

Drumul fu străbătut în asemenea condiţii. Din grupurile de francezi şi de arabi pe care le întâlneau uneori, nimeni n-ar fi putut-o bănui pe mama lui Hadjar sub burnuzul ce-o acoperea. Dealtfel, Ahmet se grăbea să-i avertizeze şi toţi trei se refugiau într-un colţ întunecat, în spatele vreunei colibe singuratice, la adăpostul copacilor, reluându-şi mersul după ce trecătorii se îndepărtau.

În sfârşit, nu mai erau decât la trei sau patru paşi de locul întâlnirii, când un tuareg ce părea că-i pândeşte se repezi în faţa lor.

Strada, sau mai curând drumeagul deviat spre bastion era pustiu în momentul acela şi, urmându-l timp de câteva minute, mai trebuia doar să urci o îngustă ulicioară laterală ca să ajungi la coliba spre care se îndreptau Djemma şi însoţitorii săi.

Omul se duse drept la Ahmet. Apoi, adăugând gestului cuvântul, îl oprise zicând:

— Nu te duce mai departe…

— Ce-i, Horeb? Întrebă Ahmet, care apucase să-l recunoască pe un tuareg din tribul său.

— Oamenii noştri nu mai sunt la colibă.

Bătrâna mamă se opri din mers şi, cu o voce plină de nelinişte şi de mânie, îl întrebă pe Horeb:

— Nu cumva câinii de ghiauri au prins de veste?

— Nu, Djemma, răspunse Horeb. Iar paznicii bastionului n-au nici o bănuială.

— Atunci de ce nu mai sunt la colibă tovarăşii noştri? Reluă Djemma.

— Pentru că nişte soldaţi aflaţi în permisie au venit acolo să bea şi n-am vrut să rămânem cu ei… Era şi subofiţerul de spahii Nicol, care te cunoaşte, Djemma…

— Da, murmură femeia. M-a văzut acolo… În douar5. Atunci când fiul mi-a căzut în mâinile căpitanului său… Ah, căpitanul ăla, dacă vreodată…!

Şi un răget ca de fiară ieşi din pieptul acelei femei, mama prizonierului Hadjar!

— Unde-i întâlnim pe ai noştri? Întrebă Ahmet.

— Veniţi cu mine, răspunse Horeb.

Şi, luând-o înainte, se strecură printr-o mică plantaţie de palmieri în direcţia fortului.

Pustie la ora aceea, păduricea nu se însufleţea decât în zilele când se ţinea marele târg din Gabčs. Era deci foarte probabil că nu vor întâlni pe nimeni pe lângă bastion, unde era dealtfel imposibil să pătrunzi. Din faptul că garnizoana se bucura de învoiri duminica nu trebuia să se tragă concluzia că postul de gardă ar fi fost părăsit.

Oare nu se impunea o supraveghere mai severă de vreme ce răzvrătitul Hajdar era prizonier în fort, de vreme ce el nu fusese transferat la bordul crucişătorului spre a fi predat tribunalului militar…?

Prin urmare, micul grup mergea la adăpostul copacilor şi ajunse la liziera plantaţiei de palmieri.

În acel loc erau îngrămădite vreo douăzeci de colibe, iar prin deschiderile lor înguste răzbăteau câteva lumini. Nu mai era de mers decât preţ de o bătaie de puşcă la locul de întâlnire.

Dar abia se angajase Horeb pe o străduţă întortocheată, că un zgomot de paşi şi de voci îl obligă să se oprească.

Vreo douăzeci de soldaţi, spahii, veneau în direcţia lor cântând şi strigând, sub influenţa libaţiilor poate cam prelungite prin cabaretele din vecinătate.

Ahmet socoti că era mai prudent să evite întâlnirea cu ei şi, ca să le facă drum liber, se retrase împreună cu Djemma, Sohar şi Horeb într-o fundătură întunecată, nu departe de şcoala franco-arabă.

Acolo era o fântână cu un schelet de lemn ridicat deasupra puţului, susţinând butucul pe care se înfăşură lanţul găleţii.

Într-o clipă se refugiară cu toţii îndărătul acestei fântâni cu ghizd destul de înalt ca să-i ascundă în întregime.

Grupul înainta, şi iată că se opri, iar unul dintre soldaţi strigă:

— Drace!… Ce sete cumplită!

— Ei bine, bea… Uite o fântână, îi răspunse sergentul-major Nicol.
— Ce! Apă… Dom’ majur? Strigă brigadierul Pistache.
— Invocă-l pe Mahomed, poate o să schimbe apa în vin.
— Ah! De-aş fi sigur de asta!
— Te-ai face mahomedan?
— Nu, dom’ majur, nu… Şi, dealtfel, din moment ce Allah le interzice supuşilor săi vinul, n-ar consimţi niciodată să facă miracolul ăsta pentru necredincioşi…
— Bine gândit, Pistache, aprecie subofiţerul şi adăugă: La cazarmă, înainte marş!
Dar în momentul când soldaţii se pregăteau să-l urmeze, îi opri. Doi bărbaţi urcau strada, iar subofiţerul recunoscu în ei un căpitan şi un locotenent din regimentul său.
— Stai! Ordonă oamenilor săi care îşi duseră mâna la fes.
— Ei! Făcu căpitanul. Ăsta-i viteazul Nicol!
— Căpitanul Hardigan? Răspunse majurul pe un ton ce vădea o sinceră surpriză.
— Chiar eu!
— Şi sosim în clipa asta din Tunis, adăugă locotenentul Villette.
— Gata să plecăm din nou într-o expediţie în care tu, Nicol, vei fi…
— La ordinele dumneavoastră, dom’ căpitan răspunse subofiţerul, şi gata să vă urmez oriunde veţi merge…
— În regulă… În regulă! Zise căpitanul Hardigan. Iar bătrânul tău frăţior cum se ţine?
— Perfect… pe cele patru picioare, pe care am grijă să nu le las să ruginească deloc.
— Bine, Nicol!… Dar Taie-cupa?… Tot prieten cu bătrânul frăţior?
— Tot, dom’ căpitan, şi nu m-aş mira deloc să fie gemeni.
— Ar fi caraghios… Un câine şi un cal…, ripostă râzând ofiţerul. Fii liniştit, Nicol, nu-i vom despărţi când plecăm!
— Ar muri, cu siguranţă, dom’ căpitan.
— În clipa aceea se auzi dinspre mare o detunătură.

— Ce-i asta? Întrebă locotenentul Villette.
— Probabil lovitura de tun a crucişătorului care ancorează în golf...
— Şi care vine după ticălosul de Hadjar, adăugă subofiţerul. Aţi făcut o captură grozavă, dom' căpitan...
— Poţi spune că am făcut-o împreună, acceptă căpitanul Hardigan.
— Da... Şi la fel bătrânul frăţior... la fel şi Taie-cupa! Declară sergentul-major.
Apoi cei doi ofiţeri îşi reluară drumul spre bastion, pe când majurul Nicol şi oamenii lui coborau spre cartierele de jos din Gabčs.

Capitolul II HADJAR.

Tuaregii, de rasă berberă, locuiau în Ixham, ţinut cuprins între Touat, întinsa oază saharianã situată la cinci sute de kilometri sud-est de Maroc, Tombuctu la miazăzi, Nigerul la vest şi Fezzan la est. Dar, în perioada când se petrece această poveste, ei trebuiseră să se deplaseze spre regiunile orientale ale Saharei. La începutul secolului al XX-lea, numeroasele lor triburi, unele aproape sedentare, altele absolut nomade, se întâlneau prin urmare în mijlocul platourilor netede şi nisipoase cunoscute sub numele de outtâ în limba arabă, din Sudan şi până în ţinuturile unde deşertul algerian se uneşte cu cel tunisian.
Or, de câţiva ani încoace, după abandonarea lucrărilor la marea interioară din teritoriul Arad, care se întinde la vest de Gabčs, obiectiv al căpitanului Roudaire, tuaregilor li s-a permis de către rezidentul general şi beiul Tunisului să se stabilească în oazele din jurul poturilor. Se spera că, graţie calităţilor lor de războinici, vor deveni poate un fel de jandarmi ai deşerturilor. Zadarnică speranţă, imohagii îşi meritau în continuare porecla jignitoare de „tuaregi", adică „tâlhari de noapte", sub care fuseseră cunoscuţi şi temuţi în tot Sudanul şi, în plus, dacă s-ar fi reluat chestiunea creării unei mări sahariene, era neîndoielnic că s-ar fi pus în fruntea triburilor cele mai ostile inundării şoturilor.

Altfel, dacă, pe faţă cel puţin, tuaregul practica meseria de călăuză pentru caravane şi chiar de protector, fiind jefuitor prin instinct şi pirat prin natură, reputaţia sa era prea lesne stabilită ca să nu inspire toată neîncrederea.

N-a riscat oare, cu ani buni în urmă, maiorul Paing, pe când străbătea regiunile periculoase ale ţinutului negru, să fie masacrat într-un atac al redutabililor indigeni? În l88l, în expediţia pornită din Ouargla sub ordinele comandantului Flatters, oare n-au pierit la Bir şi Gharama acest curajos ofiţer şi camarazii săi? Autorităţile militare din Algeria şi Tunisia trebuiau să fie permanent în defensivă şi să respingă neîncetat triburile acelea care formau o populaţie destul de numeroasă.

Printre triburile tuarege, cel al ahaggarilor trecea pe bună dreptate drept unul dintre cele mai războinice. Îi regăseai pe principalii şefi amestecaţi în toate mişcările regionale care fac atât de dificilă menţinerea influenţei franceze de-a lungul acestor întinse hotare ale deşertului. Guvernatorul Algeriei şi rezidentul general al Tunisiei, mereu cu ochii în patru, erau obligaţi să supravegheze în mod deosebit regiunile şoturilor şi mlaştinilor uscate. Astfel se va înţelege importanţa unui proiect a cărui execuţie se apropia de sfârşit, invazia mării interioare, ce face obiectul acestei povestiri. Proiectul urma să dăuneze îndeosebi triburilor de tuaregi, să-i priveze de o mare parte din câştiguri prin reducerea traseului caravanelor şi mai ales să rărească, fiind mai uşor de reprimat, acele agresiuni care continuau să adauge atâtea şi atâtea nume necrologiei africane.

Familia lui Hadjar aparţinea tocmai acestui trib al ahaggarilor. Ea trecea acolo printre cele mai influente. Întreprinzător, cutezător, necruţător, fiul Djemmei fusese întotdeauna considerat drept unul dintre cei mai temuţi şefi de bandă din întreaga regiune aflată la sud de munţii Aures. În ultimii ani, numeroase atacuri, fie asupra caravanelor, fie împotriva detaşamentelor izolate, fuseseră conduse de el, iar faima i se răspândi printre triburile ce se

revărsau încetul cu încetul înspre partea de răsărit a Saharei, nume dat imensului platou fără vegetaţie din această zonă a continentului african. Se mişca dintr-un loc în altul cu o iuţeală zăpăcitoare şi, deşi autorităţile însărcinaseră şefii militari cu misiunea de a-l captura cu orice preţ, ştiuse întotdeauna să descopere expediţiile pornite pe urmele sale. Îndată ce era semnalat în vecinătatea vreunei oaze, el apărea brusc în împrejurimile alteia. În fruntea unei cete de tuaregi la fel de crânceni ca şeful lor, colinda tot ţinutul cuprins între şoturile algeriene şi golful Sirta Mică. Caravanele nu mai îndrăzneau să străbată deşertul, sau cel puţin nu riscau să intre în el decât sub protecţia unei escorte numeroase. Astfel că traficul atât de important care se făcea până în pieţele Tripolitaniei suferea serios din cauza acestei stări de lucruri.

Şi totuşi, posturile militare nu lipseau nici la Nefta, nici la Gafsa, nici la Tozeur, reşedinţa politică a regiunii. Însă expediţiile organizate împotriva lui Hadjar şi a bandei sale nu reuşiseră niciodată, iar aventurierul războinic izbutise să le scape până în ziua când – cu câteva săptămâni în urmă – căzu în mâinile unui detaşament francez.

Această parte a Africii de Nord fusese scena uneia dintre catastrofele care, din nefericire, sunt destul de dese pe continentul negru. Se ştie cu câtă pasiune, cu cât devotament, cu câtă cutezanţă s-au lansat prin acest vast câmp de descoperiri, de ani şi ani, exploratorii, succesorii lui Burton, Speke, Livingstone, Stanley. Ar putea fi număraţi cu sutele, şi câţi încă vor mai completa lista până în ziua, foarte îndepărtată, desigur, când cea de-a treia parte a Lumii Vechi îşi va fi dezvăluit ultimele taine! Dar, iarăşi, câte din aceste expediţii pline de primejdii n-au sfârşit dezastruos!

Cel mai recent exemplu era al expediţiei unui belgian curajos, aventurat în adâncul regiunilor extrem de puţin umblate şi puţin cunoscute, purtând numele de Touat.

După ce pregătise o caravană la Constantine, Carl Steinx părăsi oraşul, îndreptându-se spre sud. Caravană nu prea mare, într-adevăr, vreo zece oameni cu totul, arabi recrutaţi din zonă. Călăreau cai şi mehari6, iar cele două căruţe care transportau materialul expediţiei erau deplasate tot cu ajutorul acestora.

Mai întâi, Carl Steinx ajunse la Ouargla prin Biskra, Touggourt, Negoussia, unde i-a fost uşor să se aprovizioneze. În aceste oraşe îşi aveau dealtfel reşedinţa autorităţi franceze care se grăbiră să vină în ajutorul exploratorului. La Ouargla se afla, ca să spunem aşa, în inima Saharei, pe paralela treizeci şi două de grade.

Până aici expediţia nu fusese pusă la încercări prea grele; oboseală, şi încă destul de mare, da, însă pericole serioase, nu. E adevărat că influenţa franceză se făcea simţită în aceste ţinuturi destul de îndepărtate. Cel puţin pe faţă, tuaregii se arătau supuşi, iar caravanele puteau, fără prea multe riscuri, să îndeplinească toate nevoile comerţului local.

În timpul şederii sale la Ouargla, Carl Steinx fu nevoit să-şi modifice componenţa personalului. Unii dintre arabii însoţitori refuzară să plece mai departe. A trebuit să le facă plata, şi asta nu fără dificultăţi, reclamaţii insolente, sâcâieli supărătoare. Totuşi, era mai bine să scape de oamenii aceia de o evidentă rea-voinţă şi pe care ar fi fost periculos să-i păstreze în escortă.

Pe de altă parte, călătorul nu şi-ar fi putut relua drumul fără să-i înlocuiască pe cei plecaţi, iar în asemenea condiţii era limpede că nu avea de ales. Se crezu însă ieşit din încurcătură acceptând serviciile mai multor tuaregi care, în schimbul unor mari sume de bani, se angajau să-l însoţească până la capătul expediţiei sale, fie pe coasta occidentală, fie pe cea orientală a continentului african.

Cum să fi bănuit Carl Steinx, chiar având anumite rezerve faţă de cei din neamul tuareg, că-şi introducea trădători în caravană, că aceasta era pândită încă de la plecarea din

Biskra de banda lui Hadjar, că temuta căpetenie nu aştepta decât ocazia nimerită de a-l ataca?… Iar acum oamenii lui amestecaţi cu personalul expediţiei, acceptaţi anume ca ghizi prin acele regiuni necunoscute, îl puteau conduce pe explorator acolo unde îl aştepta Hadjar…

Ceea ce se şi întâmplă. Plecând din Ouargla, caravana coborî spre sud, trecu linia tropicului, intră în ţinutul ahaggarilor, de unde, tăind-o spre sud-est, intenţiona să se îndrepte spre lacul Ciad. Dar, începând cu ziua a cincisprezecea de la plecarea sa, nu s-a mai auzit nimic nici despre Carl Steinx, nici despre însoţitorii lui. Ce se petrecuse? Ajunsese oare caravana în regiunea Ciadului şi îşi urma drumul de întoarcere prin est sau prin vest?

Expediţia lui Carl Steinx stârnise cel mai viu interes în rândul numeroaselor Societăţi de geografie care se ocupau în mod special de călătoriile în interiorul Africii. Până la Ouargla, ele fuseseră ţinute la curent cu itinerarul. De pe parcursul a încă o sută de kilometri, mai sosiseră veşti aduse de nomazii deşerturilor şi transmise autorităţilor franceze. Se credea, prin urmare, că în câteva săptămâni Carl Steinx va ajunge în condiţii bune în împrejurimile lacului Ciad.

Or, n-au trecut doar săptămâni, ci luni de zile fără să se primească vreo altă ştire referitoare la cutezătorul explorator belgian. Fură trimişi emisari până în ţinuturile cele mai sudice. Posturile militare franceze puseră umărul la cercetări, iar acestea se întinseră mult, în diferite direcţii. Încercările nu dădură nici un rezultat şi existau motive să se creadă despre caravană că pierise cu totul, fie într-un atac al nomazilor din Touat, fie de oboseală sau de boală, în mijlocul imenselor pustietăţi sahariene.

Lumea geografilor nu ştia, deci, ce să presupună şi începea să-şi piardă speranţa, nu numai de a-l revedea pe Carl Steinx, dar chiar şi de a mai auzi vreun zvon despre el, când, trei luni mai târziu, sosirea unui arab la Ouargla dezvălui misterul ce înconjura nefericita expediţie.

Arabul, care făcea parte tocmai din personalul caravanei, reuşise să scape. S-a aflat de la ei că tuaregii intraţi în serviciul exploratorului îl trădaseră. Derutat de ei, Carl Steinx se văzuse atacat de o bandă care acţiona sub conducerea acelui şef de trib, Hadjar, celebru de-acum prin agresiunile asupra mai multor caravane. Carl Steinx se apărase curajos, împreună cu cei care îi erau credincioşi în escortă. Timp de patruzeci şi opt de ore, refugiaţi într-o kouba7 părăsită, reuşise să ţină piept asediatorilor. Dar inferioritatea numerică a micii sale trupe nu-i permise să reziste mai mult şi căzu în mâinile tuaregilor, care îl masacrară împreună cu tovarăşii lui.

Se înţelege ce emoţie produse această noutate. Nu se auzi decât un singur strigăt: să fie răzbunată moartea temerarului explorator, să fie pedepsit necruţătorul şef tuareg, al cărui nume fu expus hulei publice. Şi, dealtfel, câte alte atentate împotriva caravanelor îi fuseseră atribuite nu fără temei! Astfel se hotărâră autorităţile franceze să organizeze o expediţie menită să-l înhaţe, să-l osândească pentru numeroasele sale crime şi să nimicească în acelaşi timp funesta influenţă exercitată de el asupra triburilor. Se ştie că aceste triburi avansau încetul cu încetul spre estul continentului african; tindeau să se aşeze în regiunile meridionale ale Tunisiei şi Tripolitaniei. Comerţul considerabil ce se făcea în acele ţinuturi risca să fie tulburat, ba chiar ruinat, dacă tâlharii nu erau aduşi într-o stare de absolută supunere.

Fu rânduită, prin urmare, o expediţie, iar guvernatorul general al Algeriei, ca şi rezidentul general al Tunisiei, dădură ordin ca aceasta să primească sprijin în oraşele din zona şoturilor şi mlaştinilor secate unde se stabiliseră posturi militare. Ministerul de război desemnă un escadron de spahii comandat de căpitanul Hardigan pentru dificila campanie de la care se aşteptau rezultate atât de importante.

Un detaşament de şaizeci de oameni fu transportat în portul Sfax de crucişătorul Chanzy. La câteva zile după debarcare, cu proviziile şi corturile urcate în spinarea cămilelor, condus de călăuze arabe, grupul părăsi ţărmul şi luă direcţia vest. Trebuia să-şi găsească noi surse de aprovizionare în oraşele şi târgurile din interior, Tozeur, Gafsa şi altele, iar oazele nu lipseau deloc în zona Djerid.

Căpitanul avea în subordinea sa un adjunct, doi locotenenţi şi mai mulţi subofiţeri, printre care sergentul-major Nicol.

Or, din moment ce sergentul-major făcea parte din expediţie, înseamnă că bătrânul său frăţior Dă-i-nainte şi credinciosul Taie-cupa făceau parte şi ei.

Fixându-şi etapele cu o precizie ce trebuia să asigure reuşita călătoriei, expediţia traversă întreg Sahelul tunisian. Dincolo de Dar-el-Mehalla şi de El-Quittar, făcu un popas de patruzeci şi opt de ore la Gafsa, în regiunea Henmara.

Gafsa se înalţă în prjncipalul cot format de uedul Bayoeh. Oraşul ocupă o terasă încadrată de dealuri, după care, la câţiva kilometri mai încolo, urmează un formidabil etaj de munţi. Dintre localităţile Tunisiei meridionale, posedă cel mai mare număr de locuitori, grupaţi într-o aglomerare de case şi cabane. Dominant, fortul unde odinioară vegheau soldaţi tunisieni e păzit astăzi de soldaţi francezi şi indigeni. Gafsa se mândreşte şi cu faptul că e un centru cultural: funcţionează aici diverse şcoli în profitul limbilor arabă şi franceză. Totodată, industria locului e foarte prosperă, specializată în ţesutul stofelor, în prelucrarea mătăsii, în confecţionarea păturilor şi burnuzurilor din lâna furnizată de mulţimea oilor din Hammâma. Se mai văd aici şi termele, bazine construite în epoca romană, existând izvoare termale a căror temperatură oscilează între douăzeci şi nouă şi treizeci şi două de grade Celsius.

În oraş, căpitanul Hardigan obţinu informaţii mai exacte referitoare la Hadjar: banda tuaregului fusese semnalată în

apropiere de Ferkane, la o sută treizeci de kilometri vest de Gafsa.

Distanţa ce trebuia parcursă era mare, dar spahiii nu ţin seama nici de oboseală, nici de pericol.

Iar când detaşamentul află ce aşteptau şefii de la energia şi rezistenţa lui nu ceru decât s-o ia din loc. Sau, cum spunea majurul Nicol: „L-am întrebat pe bătrânul frăţior şi e gata să alerge de două ori mai mult, dacă e cazul! Cât despre Taie-cupa, nu doreşte decât să-nghită depărtarea!”

Reaprovizionaţi din belşug, căpitanul şi oamenii lui plecară. În partea de sud-vest a oraşului trebuiră să traverseze mai întâi o pădure cu nu mai puţin de o sută de mii de palmieri şi care o adăposteşte pe a doua, formată exclusiv din pomi fructiferi.

Un singur târg important se află pe traseul dintre Gafsa şi frontiera algero-tunisiană. E vorba de Chebika, unde informaţiile referitoare la prezenţa căpeteniei tuarege se confirmară. Hadjar producea mari pagube caravanelor din aceste ţinuturi mărginaşe ale provinciei Constantine, iar la dosarul său, deja atât de încărcat, se adăugau necontenit noi atentate împotriva domeniilor particulare şi a persoanelor.

Câteva popasuri mai încolo, după ce trecu frontiera, comandantul se grăbi să ajungă în târgul Negrine, pe malurile uedului Sokhma.

În ajunul sosirii sale, tuaregii fuseseră semnalaţi la câţiva kilometri mai spre vest, aşadar între Negrine şi Ferkane, pe malurile uedului Djerich, care curge spre marile şoturi ale ţinutului.

După câte se spunea, Hadjar, însoţit de mama lui, trebuia să aibă vreo sută de oameni; însă, deşi căpitanul Hardigan avea cu aproape jumătate mai puţin, nici spahiii şi nici el nu ezitară să-l atace. Proporţia de unul contra doi nu e de natură să înspăimânte trupele din Africa, care luptaseră deseori în condiţii şi mai grele.

Chiar aşa se întâmplă şi de data asta, când detaşamentul ajunse lângă Ferkane. Hadjar fusese prevenit şi, fără îndoială, nu-şi făcea griji în privinţa luptei. Nu era oare preferabil să lase escadronul să înainteze cât mai mult în regiunea dificilă a marilor şoturi, să-l hărţuiască prin necontenite atacuri, să-i cheme în ajutor pe tuaregii nomazi care cutreieră locurile şi care n-ar refuza deloc să i se alăture lui Hadjar, atât de cunoscut tuturor triburilor tuarege? Pe de altă parte, odată ce-i dăduse de urmă, căpitanul Hardigan n-ar fi renunţat, urmărindu-l atât de departe cât era necesar.

În consecinţă, Hadjar se hotărâse să evite întâlnirea şi, dacă ajungea să taie retragerea escadronului, după ce şi-ar fi recrutat noi partizani ar fi reuşit cu siguranţă să nimicească mica trupă trimisă împotriva lui. Ceea ce ar fi însemnat o altă catastrofă, şi mai deplorabilă, adăugată celei a lui Carl Steinx.

Totuşi, planul lui Hadjar fu dejucat pe când banda se străduia să urce pe cursul uedului Sokhma spre a ajunge în nord, la baza din Djebel Cherchar. Un pluton condus de sergentul-major Nicol, căruia Taie-cupa îi dăduse de veste, îi tăie calea. Începu lupta, iar restul detaşamentului i se alătură fară zăbavă. Pocniră focuri de carabine şi de puşti, printre care se amestecau detunături de revolvere. Căzură morţi printre tuaregi şi răniţi printre spahii. Jumătate din bandă, rupând barajul, reuşi să fugă, însă căpetenia nu era printre cei salvaţi.

Într-adevăr, pe când Hadjar încerca să-şi ajungă tovarăşii dând pinteni calului lansat în cea mai mare viteză, căpitanul Hardigan se aruncă tot atât de iute asupra lui. În zadar se strădui Hadjar să-l răstoarne din şa cu un foc de pistol, glonţul nu-l atinse. În schimb, zdruncinat de un salt brusc al calului său, Hadjar alunecă din scări şi căzu. Mai înainte de a fi avut răgaz să se ridice, unul dintre locotenenţi se năpusti asupra lui şi, împreună cu alţi călăreţi veniţi în

goană, reuşiră să-l ţină în ciuda cumplitelor sforţări făcute de el ca să scape.

În acel moment Djemma, care se aruncase înainte, ar fi ajuns până la fiul ei dacă n-ar fi fost înhăţată de sergentul-major Nicol. E adevărat că vreo şase tuaregi izbutiră să i-o smulgă şi zadarnic credinciosul lui câine se azvârli asupra celor care o duceau în mare grabă pe bătrâna tuaregă.

— Aveam în mâini lupoaica şi mi-a scăpat printre degete! Striga majurul. Aici, Taie-cupa, aici! Insistă el, chemând animalul. În orice caz, lupanul e terminat.

Hadjar era prins, şi încă bine, iar dacă tuaregii nu reuşeau să-l elibereze înainte de a ajunge la Gabčs, Djeridul avea să fie scăpat în sfârşit de unul dintre cei mai de temut răufăcători.

Banda ar fi încercat, fără nici o îndoială, iar Djemma nu şi-ar fi lăsat fiul în puterea francezilor, dacă detaşamentul nu s-ar fi întărit cu soldaţi preluaţi din posturile militare de la Tozeur şi Gafsa.

Expediţia ajunsese apoi pe ţărm şi prizonierul fusese închis în bastionul din Gabčs, urmând să fie transportat la Tunis, unde îl aştepta tribunalul militar.

Iată evenimentele petrecute înainte de debutul acestei povestiri. După o scurtă călătorie în Tunis, căpitanul Hardigan tocmai se întorcea la Gabčs, aşa cum s-a văzut, şi chiar în seara când Chanzy ancora în golful Sirta Mică.

Capitolul III EVADAREA.

După plecarea celor doi ofiţeri, a sergentului-major şi a spahiilor, Horeb se strecură pe lângă ghizdul fântânii şi începu să cerceteze împrejurimile.

Când zgomotul de paşi se stinse, atât în susul cât şi în josul potecii, tuaregul făcu semn tovarăşilor săi să-l urmeze.

Djemma, fiul ei şi Ahmet îl ajunseră în grabă pe străduţa sinuoasă, în pantă, mărginită de vechi cocioabe nelocuite, şi care ducea spre bastion.

În partea aceea oaza era pustie şi nimic din tumultul cartierelor mai populate nu ajungea acolo. Era întuneric

beznă sub bolta compactă a norilor imobilizaţi în atmosfera liniştită. Ultimele adieri dinspre larg abia dacă purtau cu ele murmurul valurilor de pe plajele ţărmului.

Lui Horeb îi fu suficient un sfert de oră ca să ajungă la noul loc de întâlnire, încăperea scundă a unei mici cafenele sau cabaret ţinut de un gheşeftar levantin. Omul era la curent cu afacerea şi se putea conta pe fidelitatea lui, asigurată printr-o sumă grasă, urmând a fi dublată după reuşită. Ajutorul lui fusese util în acea împrejurare.

Printre tuaregii adunaţi în cabaret se afla şi Harrig. Era unul dintre cei mai credincioşi şi mai îndrăzneţi partizani ai lui Hadjar. Cu câteva zile mai înainte, într-o încăierare pe străzile din Gabčs, fusese arestat ţi închis în temniţa bastionului. În orele petrecute în curtea comună, nu i-a fost prea greu să intre în legătură cu căpetenia lui. Nimic mai natural decât ca doi oameni din acelaşi neam să fie atraşi unul de altul. Nu se ştia că acel Harrig făcea parte din banda lui Hadjar. Reuşise să scape în timpul luptei şi fugise împreună cu Djemma. Apoi, reîntors la Gabčs, conform planului stabilit cu Sohar şi Ahmet, se folosi de încarcerare ca să pregătească evadarea lui Hadjar.

Totuşi, era important să fie eliberat înainte de sosirea crucişătorului care trebuia să-l ridice pe şeful de bandă tuareg, şi iată că nava, semnalată la trecerea ei pe lângă capul Bon, tocmai arunca ancora în golful Gabčs. De unde nevoia urgentă ca Harrig să poată părăsi bastionul la timp pentru a lua legătura cu camarazii săi. Trebuia ca evadarea să aibă loc în noaptea aceea; altfel, a doua zi ar fi fost prea târziu. În zori, Hadjar urma să fie transportat la bordul lui Chanzy şi n-ar mai fi putut fi smuls din mâinile autorităţilor militare.

În asemenea condiţii interveni speculantul; îl cunoştea pe gardianul-şef al închisorii din bastion. Pedeapsa uşoară pronunţată împotriva lui Harrig ca urmare a încăierării fusese ispăşită încă din ajun, dar pe Harrig, aşteptat cu atâta nerăbdare, nu-l puseseră în libertate. Să-şi fi agravat

el situaţia printr-o încălcare oarecare a regulameritului închisorii? Era greu de presupus, însă lucrul trebuia lămurit şi, mai ales, trebuia să se aranjeze în aşa fel încât porţile bastionului să se deschidă pentru Harrig înainte de lăsarea nopţii.

Negustorul hotărî deci să-l câştige de partea lui pe paznic, care, în timpul liber, venea cu plăcere la cafenea. Porni de cu seară pe drumul spre fort.

Acel demers pe lângă gardian, şi care ar fi putut părea suspect mai târziu, după evadare, nu mai fu necesar. Pe când speculantul se apropia de poarta de serviciu, un om îi tăie calea.

Era Harrig, care-l recunoscu pe levantin. Niciunul, nici celălalt, singuri pe drumeagul ce coboară dinspre bastion, n-aveau de ce să se teamă că vor fi văzuţi, auziţi, sau măcar pândiţi ori urmăriţi; Harrig nu era un deţinut care fuge, ci unul cu pedeapsa ispăşită, lăsat să plece unde avea chef.

— Hadjar?… Întrebă îndată negustorul.

— Ştie tot, răspunse Harrig.

— De noaptea asta?

— De noaptea asta. Dar Sohar… Şi Ahmet, şi Horeb?

— Ai să-i întâlneşti curând.

După zece minute, Harrig îşi găsea camarazii în încăperea scundă a cafenelei, unde, din prevedere, unul dintre ei rămase afară ca să supravegheze drumul.

La numai o oră după aceea, bătrâna tuaregă şi fiul ei, conduşi de Horeb, intrară în cafenea, unde Harrig le prezentă situaţia.

În decursul celor câteva zile de încarcerare, Harrig luase deci legătura cu Hadjar. Nu părea suspect ca doi tuaregi, zăvorâţi în aceeaşi închisoare, să comunice între ei. Dealtfel, căpetenia tuaregă trebuia dusă cât de repede la Tunis, în vreme ce Harrig urma să fie eliberat curând.

Prima întrebare pusă acestuia din urmă, când se întâlni cu Djemma şi însoţitorii ei, fu adresata de Sohar:

— Fratele meu…?

— Fiul meu?… Adăugă bătrâna.

— Hadjar e anunţat, răspunse Harrig. Când ieşeam din bastion, am auzit lovitura de tun de pe Chanzy… Hadjar ştie că va fi îmbarcat mâine dimineaţă şi va încerca să fugă chiar în noaptea asta.

— Dacă mai stă douăsprezece ore, zise Ahmet, n-o să mai aibă când.

— Şi dacă nu reuşeşte? Murmură Djemma cu glas surd.

— Cu ajutorul nostru, va reuşi! Declară Harrig fară ezitare.

— Dar cum? Întrebă Sohar.

Iată explicaţiile date atunci de Harrig.

Celula unde îşi petrecea Hadjar nopţile se afla într-un colţ al fortului, aproape de curtina8 înălţată în partea dinspre mare, şi căreia apele golfului îi scăldau baza. Celula aceea dădea într-o curticică îngustă în care deţinutul avea acces, împrejmuită fiind de ziduri înalte, cu neputinţă de sărit.

Într-un capăt al curţii se deschidea un loc de trecere, un fel de canal de scurgere ieşit în exteriorul curtinei. Un grătar metalic închidea acest canal care se vărsa în mare de la o înălţime de vreo zece picioare.

Or, Hadjar observase că grătarul era deteriorat şi că rugina îi mânca barele oxidate de aerul sărat. Nu era greu să le smulgă la lăsarea nopţii şi să se târască până la orificiul exterior.

Dar apoi, cum avea să decurgă evadarea lui Hadjar? Aruncându-se în mare, va reuşi oare să ajungă la plaja cea mai apropiată după ce va fi dat ocol bastionului? Mai avea el vârsta şi puterea de a se aventura printre curenţii golfului, care trăgeau spre larg?

Căpetenia tuaregă nu împlinise încă patruzeci de ani. Era un bărbat înalt, cu pielea albă, bronzat de soarele fierbinte al ţinuturilor africane, zvelt, puternic, obişnuit cu toate exerciţiile fizice, destinat să rămână vreme îndelungată viguros, dată fiind cumpătarea ce-i caracterizează pe indigenii din rasa lui, cărora seminţele, smochinele,

curmalele, produsele lactate le asigură în mod cert hrana menită să-i facă robuşti şi răbdători.

Faptul că Hadjar dobândise o reală influenţă asupra tuaregilor nomazi din Touat şi din Sahara, împinşi acum spre şoturile Tunisiei inferioare, nu era lipsit de temei. Era tot atât de curajos pe cât de inteligent. Avea aceste calităţi de la mama sa, ca toţi tuaregii care moştenesc sângele matern. La ei, într-adevăr, femeia este egală cu bărbatul, sau chiar i se impune. Din această cauză un fiu din tată sclav şi din mamă nobilă e de origine nobilă, nicidecum altfel. Întreaga energie a Djemmei se regăsea în copiii ei, ţinuţi mereu pe lângă ea în cei douăzeci de ani de văduvie. Sub influenţa ei, Hadjar dobândise calităţile unui apostol, cu care şi semăna prin frumosul lui chip încadrat de o barbă neagră, prin ochii arzători, prin atitudinea hotărâtă. Astfel, auzindu-i glasul, triburile l-ar fi urmat prin imensităţile Djeridului dacă el ar fi dorit să le stârnească împotriva străinilor şi să le îndemne la războiul sfânt.

Era, prin urmare, un bărbat în toată puterea vârstei, dar nu şi-ar fi putut duce la bun sfârşit tentativa de evadare dacă n-ar fi fost ajutat din afară. Într-adevăr, nu era destul să ieşi prin canal după ce ai forţat grătarul. Hadjar cunoştea golful; ştia că acolo se formează curenţi extrem de puternici, chiar dacă mareele sunt slabe, ca pretutindeni în bazinul Mediteranei. Ştia că nici un înotător nu le-ar putea rezista şi că ar fi împins în larg înainte de a reuşi să pună piciorul pe uscat în amonte sau în aval de fort.

Aşadar, trebuia să găsească o barcă la capătul acelui drum de trecere din unghiul pe care îl făcea curtina cu bastionul.

Aşa sunau informaţiile date de Harrig camarazilor săi.

Când termină de vorbit, negustorul interveni:

— Am o barcă, vă stă la dispoziţie.

— Mă şi conduci? Întrebă Sohar.

— Când va veni clipa…

— Dacă îţi respecţi angajamentul, ni le vom ţine şi noi pe ale noastre, adăugă Harrig, şi-o să-ţi dublăm suma promisă,

dacă reuşim…

— Reuşiţi, afirmă speculantul, care, în calitatea lui de levantin, nu vedea în toată povestea aceea decât o afacere de unde spera să tragă foloase substanţiale.

Sohar se ridică şi zise:

— La ce oră ne aşteaptă Hadjar?

— Între unsprezece şi miezul nopţii, răspunse Harrig.

— Barca o să fie acolo cu mult mai devreme, replică Sohar, iar după ce-l luăm pe fratele meu în ea, îl conducem la moschee, unde ne aşteaptă caii.

— În locul acela, observă negustorul, nu riscaţi să fiţi văzuţi, plaja pe care acostaţi va fi pustie până dimineaţa.

— Dar barca? Se interesă Horeb.

— O trageţi pe nisip, de unde o iau eu, răspunse negustorul. Mai rămânea de rezolvat o singură problemă.

— Care dintre noi merge să-l ia pe Hadjar? Întrebă Ahmet.

— Eu, răspunse Sohar.

— Te însoţesc şi eu, zise bătrâna tuaregă.

— Nu, mamă, nu! Se împotrivi Sohar. Ajunge dacă suntem doi inşi care să conducă barca spre bastion. În caz că ne întâlnim cu cineva, ai putea deveni suspectă. Trebuie să pleci la moschee. Horeb şi Ahmet au să meargă cu tine. Eu şi cu Harrig îl aducem cu barca pe fratele meu…

Sohar avea dreptate. Djemma pricepu şi spuse doar atât:

— Când ne despărţim?

În clipa asta, răspunse Sohar. Într-o jumătate de oră ajungeţi la moschee. Înainte de a trece jumătatea asta de oră, noi vom fi cu barca lângă fort, la capătul bastionului, unde nu riscăm să fim observaţi. Iar dacă fratele meu nu apare la ora stabilită… O să încerc… Da! Încerc să intru la el…

— Aşa, băiatul meu, aşa!… Căci, dacă nu scapă în noaptea asta, nu-l mai vedem nicicând… Nicicând!

Momentul sosise. Horeb şi Ahmet o luară înainte, coborând uliţa îngustă ce ducea spre piaţă. Djemma îi urma, ascunzându-se în umbră atunci când întâlneau vreun

grup. Întâmplarea i-ar fi putut pune faţă în faţă cu sergentul-major Nicol şi nu trebuia să fie recunoscută de el. Dincolo de marginile oazei nu mai era nici un pericol şi, dacă se ţineau pe lângă dune, până la moschee n-aveau să mai vadă picior de om.

Puţin mai târziu, Sohar şi Harrig ieşiră din cabaret. Ştiau în ce loc se afla barca negustorului şi preferau ca acesta să nu-i însoţească deloc: ar fi putut fi zărit de vreun trecător întârziat.

Era în jur de nouă. Sohar şi tovarăşul său urcară din nou spre fort, mergând de-a lungul părţii orientate spre sud.

Înăuntru, ca şi în afară, bastionul părea liniştit; orice zgomot s-ar fi auzit în acea atmosferă atât de calmă încât n-o străbătea nici cea mai mică adiere, şi atât de întunecată, fiindcă nori deşi, nemişcaţi şi grei, acopereau cerul dintr-un orizont în altul.

Abia când ajunseră pe plajă, Sohar şi Harrig întâlniră o oarecare animaţie. Treceau pescari, unii întorcându-se cu rodul pescuitului lor, alţii căutându-şi bărcile ca să iasă cu ele în largul golfului. Ici şi colo, nişte lumini străpungeau întunericul şi se încrucişau în toate sensurile. La o jumătate de kilometru, crucişătorul Chanzy îşi semnala prezenţa prin puternicele sale lanterne, care lăsau dâre luminoase pe suprafaţa mării.

Cei doi tuaregi avură grijă să se ferească de pescari şi se îndreptară spre un stăvilar în construcţie de la capătul portului. La baza stăvilarului era legată barca negustorului. Aşa cum conveniseră, cu o oră mai înainte Harrig se asigurase că ea se găsea în acel loc. Două vâsle stăteau vârâte sub banchete şi nu-ţi mai rămânea altceva de făcut decât să urci.

În clipa în care Harrig se pregătea să tragă ancora din apă, Sohar îl apucă de braţ. Doi oameni de la vamă, care supravegheau acea parte a plajei, tocmai veneau spre ei. Poate că-l cunoşteau pe proprietarul bărcii şi s-ar fi mirat nespus să-i vadă pe Sohar şi pe însoţitorul său

înstăpânindu-se pe ea. Era mai bine să nu trezească nici un fel de bănuieli şi să facă încercarea în cea mai mare taină. Fără îndoială, vameşii l-ar fi întrebat pe Sohar ce voiau să facă ei cu o ambarcaţiune ce nu le aparţinea şi, fără unelte de pescuit, cei doi tuaregi nu s-ar fi putut da drept pescari.

Se întoarseră aşadar pe plajă şi se ghemuiră sub stăvilar fără să fie zăriţi.

Rămaseră acolo o jumătate de oră bună şi ne putem închipui cât de mare era nerăbdarea lor văzându-i pe slujbaşi că întârzie în locul acela. Erau cumva de gardă până la ziuă?… Nu, căci se îndepărtară în sfârşit.

Atunci Sohar înainta pe nisip şi, de cum se pierdură vameşii în întuneric, îşi chemă prietenul, care veni după el.

Barca fu trasă până în marginea apei. Harrig se sui în ea; apoi Sohar, aşezând ancora în partea din faţă, se îmbarcă şi el.

Cele două vâsle fură potrivite imediat în furcheţi şi, manevrate uşurel, împinseră barca dincolo de capătul digului, apoi în lungul curtinei cu baza scăldată de apele din golf.

Într-un sfert de oră, Harrig şi Sohar coteau pe după colţul bastionului şi se opreau sub gura canalului prin care Hadjar voia să încerce să scape…

Şeful tuareg se afla atunci singur în celula unde trebuia să-şi petreacă ultima noapte. Cu o oră mai înainte, paznicul închisese cu un zăvor imens poarta micii curţi în care dădea pomenita celulă.

Hadjar aştepta clipa acţiunii cu acea extraordinară răbdare a arabului, atât de fatalist şi, pe de altă parte, atât de stăpân pe sine în orice împrejurare. Auzise lovitura de tun trasă de Chanzy; ştia foarte bine că sosise crucişătorul; ştia că va fi îmbarcat a doua zi şi că nu va mai revedea niciodată Djeridul, regiunile acelea cu mlaştini seci şi şoturi. Dar resemnarea sa pe de-a-ntregul musulmană se împletea cu speranţa că-i va reuşi încercarea. Că va putea să iasă prin canalul îngust, de asta era sigur; dar camarazii lui vor

fi izbutit să-şi facă rost de o barcă şi vor fi oare acolo, la baza zidului?

Trecu o oră. Din când în când, Hadjar ieşea din celulă, mergea lângă intrarea în canal şi ciulea urechea. Zgomotul unei bărci care se freca uşor de curtină ar fi ajuns cu claritate până la el. Nu auzea însă nimic şi îşi relua locul, rămânând într-o imobilitate deplină.

Uneori se ducea să tragă cu urechea şi lângă poarta pe unde se intra în curticică, pândind paşii gardianului, temându-se ca nu cumva să fie îmbarcat chiar în noaptea aceea; liniştea cea mai profundă domnea în incinta bastionului şi numai paşii santinelei plasate pe platforma acestuia o întrerupea când şi când.

Se apropia miezul nopţii şi el convenise cu Harrig ca, mai repede cu o jumătate de oră, să fie la capătul exterior al canalului, după ce va fi desprins grătarul din locul său. Dacă în acel moment barca era acolo, se va îmbarca imediat. Dacă nu era încă sosită, avea să aştepte până la primele licăriri ale zorilor şi, cine ştie, poate că va încerca să scape înot, cu riscul de a fi purtat de curenţi de-a curmezişul golfului Sirta Mică? Avea să fie ultima, singura lui şansă de a se sustrage unei condamnări la moarte.

Hadjar ieşi deci să se asigure că nimeni nu se îndrepta spre curte, apoi îşi potrivi hainele în aşa fel încât să-i stea strâns lipite de corp şi se strecură în canal.

Canalul acela avea cam treizeci de picioare lungime şi era tocmai atâta de lung cât să poată pătrunde în el un om de talie mijlocie. Hadjar trebui să se frece de pereţi, care îi sfâşiară câteva pliuri ale burnuzului; însă, târâş, cu preţul unor multiple eforturi, ajunse la grătar.

Grilajul, se ştie, era într-o stare foarte proastă. Barele nu mai stăteau fixate solid în piatra care se fărâmiţa sub apăsarea mâinii. Fură de ajuns cinci sau şase smucituri ca să-l smulgă şi, după ce Hadjar îl răsuci spre perete, trecerea rămase liberă.

Căpetenia tuaregă mai avea doar doi metri până la orificiul exterior, dar porţiunea aceea de drum fu cea mai neplăcută, deoarece canalul se strâmta spre capăt. Hadjar ajunse totuşi, iar acolo nici măcar nu trebui să aştepte.

Aproape imediat, îi ajunseră la urechi cuvintele:

— Suntem aici, Hadjar…

Hadjar făcu un ultim efort şi partea din faţă a corpului său ieşi din deschizătură la o înălţime de zece picioare deasupra apei. Harrig şi Sonar se îndreptară spre el şi, în clipa când se pregăteau să-l ajute, se auzi un zgomot de paşi. Îşi putură închipui că zgomotul vine din curticică, aşadar că un paznic fusese trimis după deţinut, că voiau să-l trimită de acolo imediat… Prizonierul fiind dispărut, avea să se dea alarma în bastion.

Din fericire, nu era vorba de asta. Zgomotul fusese făcut de santinela care se plimba pe lângă parapetul dojonului. Poate că apropierea bărcii îi atrăsese atenţia. Dar, din locul unde stătea, nu putea s-o vadă şi, dealtfel, mica ambarcaţiune n-ar fi fost vizibilă în bezna aceea.

Totuşi, trebuia să se acţioneze cu prudenţă. După câteva momente, Sohar şi Harrig îl prinseră pe Hadjar de umeri, îl traseră puţin câte puţin şi, în sfârşit, acesta se aşează alături de ei.

Împinsă puternic, barca porni spre larg. Era preferabil să navigheze prin golf până în dreptul moscheii, decât să meargă pe lângă zidurile bastionului sau în lungul plajei. Dealtfel, trebuiră să evite mai multe bărci care intrau sau ieşeau din port, căci acea noapte liniştită era favorabilă pescuitului. Trecând pe lângă Chanzy, Hadjar se ridică şi, cu braţele încrucişate, îi aruncă o privire lungă, plină de ură… Apoi, fără să spună un cuvânt, se aşează din nou în partea din spate a bărcii.

După o jumătate de oră, debarcau pe nisip; apoi, odată trasă barca pe uscat, căpetenia tuaregă şi cei doi însoţitori se îndreptară spre moschee, unde ajunseră fără să fi avut vreo întâlnire neplăcută.

Djemma înainta spre fiul ei, îl strânse în braţe şi spuse doar:

— Vino!

Apoi, dând colţul clădirii, se duse la Ahmet şi Horeb. Trei cai aşteptau, gata să ţâşnească la imboldul dat de pintenii călăreţilor.

Hadjar urcă în şa; Harrig şi Horeb făcură la fel.

„Vino”, spusese Djemma când îşi revăzuse fiul, iar acum pronunţă tot un singur cuvânt:

— Pleacă! Zise ea, întinzând mâna spre ţinutul întunecat al Djeridului.

O clipă mai târziu, Hadjar, Horeb şi Harrig dispărură în beznă.

Până dimineaţa, bătrâna tuaregă rămase împreună cu Sohar în moschee. Ea dorise ca Ahmet să se întoarcă la Gabčs. Se aflase de evadarea fiului ei? Vestea se răspândea prin oază? Autorităţile trimiseseră detaşamente în urmărirea fugarului? În ce direcţie mergeau să-l caute prin Djerid? În sfârşit, se va relansa împotriva şefului tuareg şi a partizanilor săi campania care fusese deja întreprinsă şi se soldase cu capturarea lui?

Iată ce ţinea atât de mult să ştie Djemma înainte de a-şi relua drumul spre regiunea şoturilor. Dar Ahmet nu reuşi să afle nimic pe când dădea târcoale prin vecinătatea oazei Gabčs. Înainta până avu şi bastionul în raza privirii; trecu din nou pe la casa negustorului, care pricepu astfel că tentativa reuşise şi că, în sfârşit liber, Hadjar gonea prin pustietăţile deşertului.

Gheşeftarul nu auzise încă vorbindu-se despre evadare, fiindcă, în mod precis, el ar fi fost unul dintre primii care află vestea.

Între timp, primele licăriri ale zorilor luminară orizontul în partea dinspre răsărit a golfului. Ahmet nu voia să mai zăbovească mult. Era foarte important ca bătrâna să părăsească moscheea înainte de a se face ziuă, căci era

cunoscută şi, în lipsa fiului ei, ar fi fost ea însăşi o captură de preţ.

Ahmet o regăsi aşadar încă pe întuneric şi, condusă de el, ea apucă din nou calea dunelor.

Dimineaţa, una dintre bărcile crucişătorului apăru în port ca să preia deţinutul şi să-l ducă la bord.

Când paznicul dechise uşa celulei ocupate de Hadjar, nu putu decât să constate dispariţia căpeteniei tuarege. În ce condiţii avusese loc evadarea s-a stability cu multă uşurinţă, după o cercetare a canalului cu grătarul demontat. Hadjar încercase deci să scape înot şi, în acest caz, nu era oare de presupus că fusese tras în larg de curenţii golfului? Sau, poate, o barcă adusă de complici îl va fi transportat în vreun punct oarecare de pe ţărm?

Asta nu se putuse stabili.

Au fost zadarnice, dealtfel, cercetările făcute prin împrejurimile oazei. Nici o urmă de-a fugarului nu s-a putut descoperi. Nici şesurile Djeridului şi nici apele Sirtei Mici nu-l înapoiară, viu sau mort.

Capitolul IV MAREA SAHARIANĂ.

După ce adresase sincere complimente asistenţei care răspunsese la apelul său, după ce mulţumise ofiţerilor, funcţionarilor francezi şi tunisieni care, împreună cu notabilităţile din Gabčs, onorau adunarea cu prezenţa lor, domnul de Schaller vorbi aşa cum urmează:

— Trebuie să convenim, domnilor, că, graţie progresului ştiinţei, orice confuzie între istorie şi legendă începe să devină din ce în ce mai lipsită de temei. Una sfârşeşte prin a o judeca pe cealaltă. Una aparţine poeţilor, cealaltă savanţilor şi fiecare dintre aceştia au o clientelă specială. Recunoscând meritele legendei, astăzi sunt obligat s-o exilez în domeniul imaginaţiei şi să revin la realităţile dovedite prin observaţii ştiinţifice.

Noua sală a Cazinoului din Gabčs ar fi reunit cu greu un public mai dispus să urmărească interesantele demonstraţii ale conferenţiarului. Auditoriul era cucerit dinainte de

proiectul pe care el urma să-l prezinte. Aşa că, încă de la început, cuvintele sale fură primite cu un murmur aprobator. Numai unii dintre indigeni, amestecaţi prin public, păreau să păstreze o rezervă prudentă. Asta pentru că, de fapt, proiectul căruia domnul de Schaller se pregătea să-i facă istoricul nu era văzut deloc cu ochi buni, de o jumătate de secol, de triburile sedentare sau nomade din Djerid.

— Vom recunoaşte bucuros, reluă domnul de Schaller, că strămoşii erau oameni cu imaginaţie şi istoricii le-au slujit cu iscusinţă gusturile, dând drept istorie ceea ce nu era decât tradiţie. Expunerile lor se năşteau dintr-un suflu pur mitologic.

Nu uitaţi, domnilor, istorisirile lui Herodot, Pomponius Mela şi Ptolemeu. Primul, în a sa Istorie a popoarelor, nu vorbeşte oare despre o ţară întinsă până la fluviul Triton, care se varsă în golful cu acelaşi nume? Nu povesteşte el, ca episod din călătoria argonauţilor, că nava lui Iason, împinsă de furtună pe coastele libiene, fu azvârlită spre vest până în golful Triton, a cărui margine apuseană nu se zărea? Prin urmare, ar trebui să conchidem din această povestire că pomenitul golf comunica atunci cu marea. E, dealtfel, ceea ce susţine Scylax în Călătorie prin Mediterana referitor la acest considerabil lac cu malurile locuite de diferite popoare ale Libiei şi care se întindea, probabil, pe suprafaţa actualelor mlaştini şi şoturi, dar n-avea legătură cu Sirta Mică decât printr-un canal îngust.

După Herodot, Pomponius Mela este cel care, cam pe la începutul erei creştine, mai consemnează existenţa marelui lac Triton, numit şi lacul Pallas, a cărui comunicare cu Sirta Mică – actualul golf Gabčs – a dispărut ca urmare a scăderii apelor prin evaporare.

În sfârşit, după Ptolemeu, nivelul lor continuând să coboare, apele s-ar fi stabilit definitiv în patru depresiuni, lacurile Triton şi Pallas, lacurile Libiei şi Ţestoasele, cărora le corespund şoturile algeriene Melrir şi Rharsa, şoturile

tunisiene Djerid şi Fedjedj, acestea din urmă reunite adesea sub numele de Faraoun.

Domnilor, trebuie să preluăm şi să renunţăm, mai ales să renunţăm la mai mult din aceste legende ale antichităţii, care n-au nimic de-a face cu precizia şi cu ştiinţa contemporană. Nu, nava lui Iason n-a fost aruncată niciodată printr-o mare interioară ce n-a comunicat nicicând cu Sirta Mică, şi ar fi putut trece peste limita ţărmului doar dacă ar fi fost înzestrată cu puternicele aripi ale lui Icar, cutezătorul fiu al lui Dedal! Observaţiile făcute pe la sfârşitul secolului al XIX-lea demonstrează neîndoielnic că o mare sahariană care să fi acoperit întreaga regiune a mlaştinilor şi a şoturilor n-a putut exista vreodată, deoarece în anumite puncte altitudinea unora dintre depresiuni depăşeşte câteodată cu cincisprezece până la douăzeci de metri nivelul golfului Gabčs, mai ales în apropierea coastei, ţi niciodată marea aceasta, cel puţin în decursul timpurilor istorice, n-ar fi avut întinderea de o sută de leghe, atribuită de spiritele cu o imaginaţie prea bogată.

Cu toate acestea, domnilor, reducând-o la dimensiunile permise de natura acestor terenuri acoperite de şoturi şi lacuri mlăştinoase, n-ar fi imposibil de realizat proiectul unei mări sahariene alimentate de apele golfului Gabčs.

Un astfel de proiect a şi fost conceput de câţiva savanţi cutezători şi practici, dar execuţia lui, după nenumărate peripeţii, n-a putut fi dusă la bun sfârşit; vreau să vă reamintesc istoria sa, ca şi încercările zadarnice şi cumplitele decepţii care au durat ani şi ani…

O mişcare de aprobare se făcu simţită în public şi, cum conferenţiarul arăta cu mâna o hartă cu detaliile mărite, agăţată pe perete deasupra estradei, toate privirile se îndreptară într-acolo.

Harta conţinea acea parte a Tunisiei şi Algeriei meridionale pe care o traversează paralela treizeci şi patru, şi care se întinde între trei şi opt grade longitudine. Mari depresiuni se conturau la sud-est de Biskra. Mai întâi

ansamblul solurilor algeriene, aflate sub nivelul apelor Mediteranei şi cuprinse sub denumirile de Melrir, Marele şot, şotul Asloudje şi altele, până la frontiera Tunisiei. De la capătul soţului Melrir, era indicat canalul care le unea cu Sirta Mică.

La nord se desfăşurau platourile parcurse de diferite triburi; la sud, vasta regiune a dunelor. Erau plasate cu precizie principalele oraşe şi târguşoare ale ţinutului: Gabčs pe ţărmul golfului, La Hammâ în sud, Limagnes, Softim, Bou-Abdallah şi Bechia pe limba de pământ prelungită între Fedjedj şi Djerid; Seddada, Kri, Tozeur, Nefta în spaţiul dintre Djerid şi Rharsa; Chebika la nord şi Bir Klebia în vestul acesteia din urmă; în sfârşit, Zeribet-Ain Naga, Tahir Rassou, Mraier, Fagoussa în vecinătatea căii ferate transsahariene, proiectată la vest de solurile din Algeria.

Auditoriul putea deci cuprinde pe hartă ansamblul depresiunilor, între care Rharsa şi Melrir, aproape în întregime inundabile, trebuiau să formeze noua mare africană.

— Dar, reluă domnul de Schaller, oricât ar fi aranjat natura în mod fericit depresiunile încât să primească apele Sirtei Mici, asta nu se putea realiza decât după o serioasă muncă de nivelare a terenului. Or, prin l872, în timpul unei expediţii ce traversa deşertul saharian, domnul senator al Oranului, Pomel, şi inginerul de mine Rocard au afirmat că lucrarea nu putea fi executată, dată fiind conformaţia şoturilor. Cercetarea se reluă apoi în condiţii mai bune, în l874, de către căpitanul de stat-major Roudaire, căruia îi aparţine prima idee a acestei opere extraordinare.

Din toate părţile izbucniră aplauze la auzul numelui ofiţerului francez, aclamat cum mai fusese în repetate rânduri şi cum va trebui să fie întotdeauna. De fapt, numelui său era cazul să-i fie alăturate şi cele ale domnilor de Freycinet, preşedinte al Consiliului de miniştri din acea

vreme, şi Ferdinand de Lesseps, care, mai târziu, proiectaseră gigantica întreprindere.

— Domnilor, urmă conferenţiarul, de această dată îndepărtată se leagă prima explorare ştiinţifică a regiunii pe care o mărginesc la nord munţii Aures, la treizeci de kilometri sud de Biskra. Într-adevăr, l874 este anul când cutezătorul ofiţer a luat în studiu proiectul mării interioare, căruia urma să-i consacre atâtea eforturi. Dar putea el, oare, să prevadă că vor apărea o mulţime de obstacole asupra cărora poate că energia sa n-avea să ajungă să triumfe? Orice ar fi fost, datoria noastră este să-i aducem acestui om curajos şi învăţat omagiul ce i se cuvine.

După primele cercetări realizate de iniţiatorul acestei întreprinderi, ministrul Instrucţiunii publice îl însărcină în mod oficial pe căpitanul Roudaire cu diverse misiuni ştiinţifice legate de explorarea regiunii. Fură efectuate observaţii geodezice foarte exacte, care aveau drept scop descrierea precisă a reliefului acestei părţi din Djerid.

Este momentul când legenda a trebuit să dispară din calea realităţii: regiunea despre care se spusese că a fost cândva o mare cu deschidere spre Sirta Mică n-avusese niciodată astfel de condiţii. Mai mult, depresiunea socotită în întregime inundabilă, de la pragul golfului Gabčs ţi până la capătul şoturilor algeriene, avea calitatea asta doar în proporţie restrânsă. Dar din faptul că marea sahariană n-ar fi avut dimensiunile atribuite la început de credinţa populară nu reieşea că proiectul trebuia să fie abandonat.

— În principiu, zise domnul de Schaller, se crezuse că marea cea nouă putea să se întindă pe o suprafaţă de cincisprezece mii de kilometri pătraţi. Or, din această cifră trebui să se scadă cinci mii pentru mlaştinile tunisiene, cu nivelul mai ridicat decât al Mediteranei. În realitate, după aprecierile căpitanului Roudaire, trebuia redusă la opt mii de kilometri pătraţi suprafaţa inundabilă a solurilor Rharsa şi Melrir, a căror adâncime avea să fie cu douăzeci şi şapte de metri sub nivelul apelor din golful Gabčs.

Plimbând pe hartă un indicator şi explicând amănunţit peisajul panoramic de sub ochii săi, domnul de Schaller reuşi apoi să-şi antreneze auditoriul prin această parte a vechii Libii.

Mai întâi de toate, în regiunea lacurilor mlăştinoase, pornind de pe litoralul cu cote superioare nivelului mării – cea mai joasă de l5,52 în, cea mai înaltă de 3l, 45 în – altitudinea maximă se află nu departe de pragul Gabčs. Dacă te îndrepţi spre vest, întâlneşti primele depresiuni mari abia în cuveta9 şotului Rharsa, la două sute douăzeci şi şapte de kilometri depărtare de mare, pe o lungime de patruzeci de kilometri. Apoi solul se înalţă pe o distanţă de treizeci de kilometri, până la pragul Asloudje, ca să coboare din nou în următorii cincizeci de kilometri spre şotul Melrir, în mare parte inundabil pe o întindere de cincizeci şi cinci de kilometri. În acest punct se întâlneşte meridianul 3° 40’ cu paralela noastră, iar distanţa care îl desparte de golful Gabčs este de patru sute doi kilometri.

— Aşa indică, domnilor, reluă de Schaller, lucrarea geodezică efectuată în aceste regiuni. Însă, dacă opt mii de kilometri pătraţi erau în mod precis, ca urmare a cotei lor negative, apţi să primească apele golfului, nu cumva deschiderea unui canal de două sute douăzeci şi şapte de kilometri, dată fiind natura solului, întrecea puterile omeneşti?

După un mare număr de sondaje, căpitanul Roudaire considera că nu. Aşa cum se spusese în acea vreme într-un remarcabil articol al domnului Maxime Hélčne, nu era vorba despre un canal care să traverseze un deşert nisipos ca la Suez, sau munţi calcaroşi ca în Panama şi Corint. Aici terenul este departe de a avea soliditatea acelora. Debleierea10 urma să se facă într-o crustă saliferă şi, după un drenaj, solul ar fi fost destul de asanat încât să permită realizarea lucrării. Până şi pe pragul ce separă golful Gabčs de primul lac mlăştinos, aşadar pe o întindere de vreo douăzeci de kilometri, târnăcopul urma să întâlnească doar

un banc calcaros de treizeci de metri adâncime. Restul săpăturii avea să se facă în teren uşor.

Conferenţiarul rezumă şi aminti apoi cu mare precizie avantajele care, după Roudaire şi continuatorii săi, trebuiau să rezulte din această operă gigantică.

În primul rând, clima Algeriei şi a Tunisiei s-ar fi ameliorat considerabil. Sub acţiunea vânturilor din sud, norii formaţi de vaporii noii mări s-ar transforma în ploi binefăcătoare pentru întreaga regiune, sporindu-i producţia agricolă. În plus, depresiunile tunisiene Djerid şi Fedjedj, solurile algeriene Rharsa şi Melrir, actualmente mlăştinoase, s-ar însănătoşi sub stratul adânc al apelor statornice. După asemenea ameliorări fizice, ce avantaje comerciale ar dobândi regiunea aceea transformată de mâna omului! În sfârşit, domnul Roudaire îşi arunca pe bună dreptate în joc ultimele argumente: faptul că zona de la sudul munţilor Aurčs ţi Atlas va fi străbătută de drumuri noi, cu securitatea caravanelor mai serios asigurată; că o flotilă comercială va dezvolta negoţul în întreg ţinutul, ceea ce depresiunile nu permiteau până acum; că trupele, având posibilitatea să debarce la sud de Biskra, ar asigura liniştea, făcând totodată să crească influenţa franceză în această parte a Africii.11

— Şi totuşi, reluă conferenţiarul, deşi proiectul mării interioare fusese studiat cu o deosebită atenţie, deşi operaţiile geodezice au fost conduse cu cea mai riguroasă grijă, numeroşi adversari veniră să nege avantajele pe care regiunea le-ar fi avut în urma importantei lucrări.

Şi domnul de Schaller pomeni pe rând argumentele reproduse în articole publicate de diferite ziare pe timpul când un război nemilos începuse împotriva operei căpitanului Roudaire.

Mai întâi, se spunea, atât de lung era canalul care ducea apele din golful Gabčs în ţotul Rharsa, apoi în ţotul Melrir, ţi atât de mare capacitatea noii mări – douăzeci şi opt de

miliarde de metri cubi – încât depresiunile nu s-ar fi putut umple niciodată.

Apoi s-a afirmat că, încetul cu încetul, apa sărată a mării sahariene se va infiltra în solul oazelor din vecinătate şi, urcând la suprafaţă printr-un efect de capilaritate naturală, avea să distrugă vastele plantaţii de curmali, bogăţia ţării.

Apoi, nişte critici – altfel destul de serioşi – au dat asigurări că apele mării nu vor ajunge nicicând în depresiuni, că ele se vor evapora neîncetat în drumul lor prin canal. Or, în Egipt, sub razele arzătoare ale unui soare asemănător celui din Sahara, lacul Monzaleth, despre care se spunea că nu poate fi umplut, s-a umplut totuşi, deşi secţiunea canalului nu trecea acolo de o sută de metri.

Apoi, s-a pretextat imposibilitatea, sau cel puţin dificultăţile costisitoare pe care le-ar pretinde deschiderea canalului. Dar la verificări s-a constatat că solul, începând de la pragul Gabčs ţi până la primele depresiuni, era atât de moale încât sonda se scufunda singură, sub propria ei greutate.

Apoi urmau pronosticurile cele mai supărătoare invocate de detractorii lucrării:

Fiind prea joase, malurile şoturilor s-ar transforma curând în mlaştini, focare dezgustătoare ce vor infecta regiunea. În loc să sufle dinspre sud, cum pretindeau autorii proiectului, vânturile dominante ar sufla mai degrabă dinspre nord. Ploile născute din evaporarea noii mări, în loc să cadă pe câmpiile Algeriei şi Tunisiei, se vor pierde inutil pe nesfârşitele întinderi nisipoase ale marelui deşert.

Aceste critici deschiseră o perioadă nefastă, cu evenimente tocmai potrivite pentru a evoca ideea de fatalitate în nişte ţinuturi unde fatalismul e atotstăpânitor – evenimente săpate adânc în memoria tuturor celor care au trăit atunci în Tunisia.

Proiectele căpitanului Roudaire subjugaseră imaginaţia unora şi treziseră pasiunea speculativă a altora. Domnul de Lesseps, care făcea parte din prima categorie, pusese

afacerea la inimă până în momentul când atenţia i-a fost abătută spre străpungerea istmului Panama.

Lucrurile, atâtea câte s-au petrecut, n-au rămas fără efect asupra fanteziei indigenilor din acele ţinuturi, nomazi sau sedentari, care vedeau întreaga parte de sud a Algeriei intrată în stăpânirea ghiaurilor şi sfârşitul siguranţei, independenţei şi al însăşi soartei lor legate de hazard. Invazia mării prin pustietăţile lor ar fi fost urmată de o dominaţie multiseculară. S-a născut astfel o agitaţie surdă între triburi, de teama unui atentat la privilegiile lor, sau cel puţin la cele pe care singure şi le acordau.

Tocmai atunci căpitanul Roudaire, slăbit, se stinse mai curând de decepţie decât de boală. Iar opera visată de el amorţi vreme îndelungată, până când, la câţiva ani după cumpărarea de către americani a canalului Panama în l904, nişte ingineri şi financiari străini îi reluară proiectele şi întemeiară o societate care, sub numele de Compania franco-străină, se organiză în vederea începerii lucrărilor şi a ducerii lor la bun sfârşit.

Întrucât ideea pătrunderii spre Sahara câştigase numeroase spirite, mişcarea produsă în acest sens în vestul algerian, în Orania, se întărea pe măsură ce cădea în uitare proiectul abandonat al lui Roudaire. Calea ferată trecea deja de localitatea Beni-Ounif, în oaza Figuig, devenind capăt avansat al transsaharianului.

— N-am să intru acum, continuă domnul de Schaller, în consideraţii retrospective asupra operaţiunilor acestei companii, asupra energiei de care a dat dovadă şi asupra remarcabilelor lucrări întreprinse de ea, cu mai multă cutezanţă decât chibzuinţă. A acţionat, după cum ştiţi, pe o suprafaţă foarte întinsă; succesul nefiind deloc îndoielnic pentru ea. Compania se preocupa de toate, între altele şi de serviciul forestier căruia îi încredinţase misiunea de a fixa dunele, la nord de şoturi, prin mijloacele folosite în landele Franţei spre a proteja coastele de dubla invazie a mării şi a nisipurilor. Cu alte cuvinte, înainte de realizarea proiectelor

sale, i s-a părut necesar, indispensabil chiar, să pună oraşele existente, sau cele ce urmau să fie construite mai târziu, şi la fel oazele, la adăpost de surprizele unei mări viitoare care în mod precis nu avea să fie un lac liniştit, prin urmare era mai prudent să fii din bună vreme prevăzător.

În acelaşi timp, era necesar un întreg sistem hidraulic pentru amenajarea apelor potabile din ueduri. Nu trebuia oare să eviţi lezarea obiceiurilor şi intereselor localnicilor? Acesta era preţul succesului. Şi, iarăşi, dincolo de săpături, nu era cazul să se instaleze porturi din al căror cabotaj, organizat la iuţeală, să se scoată imediat profit?

Pentru aceste operaţii începute din toate părţile în acelaşi timp, apărură aglomerări de lucrători, oraşe provizorii se înălţară subit acolo unde, în ajun, ca să zic aşa, domnea o pustietate aproape deplină. Deşi revoltaţi din punct de vedere moral, nomazii intraseră printre muncitori. Inginerii erau deosebit de zeloşi, iar cunoştinţele lor nesecate impuneau masei de oameni de sub ordinele lor, şi care aveau în ei o încredere nemărginită. Sudul Tunisiei începea să devină un adevărat stup uman fără grija zilei de mâine, năpădit de tot soiul de speculanţi, afacerişti, traficanţi, ostenind să-i exploateze pe primii pionieri, aceştia din urmă fără vreo şansă să se aprovizioneze din împrejurimi şi obligaţi astfel să rămână, în ce priveşte mijloacele de trai, la cheremul furnizorilor apăruţi de cine ştie unde, şi pe care îi întâlneai întotdeauna în locuri cu o asemenea afluenţă.

Iar deasupra tuturor acestor necesităţi materiale irecuzabile, plana ideea unui pericol apropiat, dar nevăzut; sentimentul unei ameninţări nedefinite, ceva comparabil cu neliniştea vagă ce precede toate cataclismele atmosferice, tulburând o mare mulţime înconjurată în fond de o imensă singurătate; o singurătate în care se ghicea ceva, nu se ştie ce, dar în mod sigur ceva misterios, în acele împrejurimi fără margini, ca să spunem aşa, unde nu se vedea nici o vietate, om sau animal, şi unde totul părea că se sustrage privirii şi auzului lucrătorilor.

Domnilor, eşecul apăru, ca urmare a lipsei de prevedere şi a calculelor greşite, iar Compania franco-străină dădu faliment. De atunci încoace lucrurile au stagnat, dar mi-am propus să vă vorbesc despre putinţa de a relua opera întreruptă. Compania intenţionase să le facă pe toate odată, lucrări de cele mai diverse naturi, speculaţii de tot felul, şi mulţi dintre dumneavoastră îşi mai amintesc de trista zi când fu obligată să-şi suspende plăţile fără să-şi fi încheiat programul exagerat de întins. Hărţile pe care vi le arătăm chiar acum înfăţişează lucrările începute de Compania franco-străină.

Dar aceste lucrări neterminate există; climatul african, în mod esenţial conservator, nu le-a distrus şi nici măcar nu le-a avariat, încât nimic nu e mai legitim pentru o societate nouă, a noastră, Societatea mării sahariene, decât să le folosească spre binele şi succesul întreprinderii, urmând să se stabilească o despăgubire în funcţie de starea în care le vom găsi. Atâta doar că e necesar să fie cunoscute de visu să se ştie în ce măsură putem conta pe ele. Aşa că din acest motiv mi-am propus să le inspectez temeinic, mai întâi singur, apoi, mai târziu, însoţit de ingineri specialişti, şi întotdeauna sub protecţia unei escorte destul de numeroase încât să asigure securitatea posturilor şi a şantierelor recent înfiinţate sau pe cale de a se înfiinţa, aşa cum e escorta noastră pe durata unui traseu pe care, puteţi fi siguri, îl vom scurta atâta cât va fi posibil.

Nu pentru că m-ar îngrijora prea mult indigenii, în ciuda complicaţiei datorate aşezării câtorva grupuri de tuaregi pe teritoriile din sud, întâmplare ce-şi va avea, poate, partea ei bună. N-au fost oare beduinii deşertului buni colaboratori când s-a străpuns istmul Suez? Deocamdată par liniştiţi, dar sunt cu simţurile treze şi n-ar trebui să avem prea multă încredere în inerţia lor aparentă. Cu un soldat brav şi experimentat cum e căpitanul Hardigan, sigur de cei pe care-i comandă şi foarte bun cunoscător al obiceiurilor şi tradiţiilor ciudaţilor locuitori ai acestor ţinuturi, credeţi-mă,

nu avem de ce ne teme. La întoarcere vă vom comunica observaţii absolut precise şi vom stabili, cu o strictă exactitate, devizul de achiziţionare a afacerii, în felul acesta, o să vă puteţi asocia gloriei şi, îndrăznesc s-o spun, beneficiului unei întreprinderi grandioase, pe cât de fericită, pe atât de patriotică, pe care, chiar condamnată la început, o vom realiza datorită dumneavoastră, spre lauda şi prosperitatea patriei care ne va ajuta şi va şti să facă, la fel ca în sudul Oranului, din triburile încă duşmănoase, paznicii cei mai credincioşi şi cei mai siguri ai incomparabilei noastre cuceriri a naturii.

Domnilor, ştiţi cine sunt şi ştiţi de asemenea cu ce forţe contribui la această măreaţă operă, forţe financiare şi intelectuale, a căror strânsă îmbinare sfidează orice piedică. Grupaţi în jurul noii Societăţi, vă garantez că vom izbândi acolo unde au eşuat înaintaşii, mai slab echipaţi decât noi, iată ce am vrut să vă spun înainte de a pleca spre sud. Cu o încredere deplină în succes şi cu o dăruire constantă, de care să nu vă îndoiţi, restul va merge de la sine, şi aşa se va în-tâmpla că, la o sută de ani după ce drapelul francez a fost înfipt pe fortăreaţa din Alger, vom vedea flotila noastră evoluând pe marea sahariană şi aprovizionându-ne posturile din deşert.

Capitolul V CARAVANA.

După întoarcerea din proiectata expediţie, aşa cum anunţase domnul de Schaller cu prilejul reuniunii de la Cazino, lucrările aveau să fie reluate energic şi cu rânduială, iar apele golfului urmau a fi în sfârşit dirijate în noul canal prin străpungerea pragului Gabčs. Dar, mai înainte, era indispensabil să se verifice la faţa locului tot ce rămăsese din vechile lucrări, iar în acest scop părea util să se parcurgă toată zona Djerid, urmărindu-se traseul primului canal până la vărsarea lui în şotul Rharsa, traseul celui de-al doilea de la Rharsa până la şotul Melrir, prin şoturile de mai mică însemnătate care le despart, apoi, după joncţiunea cu o coloană de muncitori angajaţi la

Biskra, să se facă înconjurul ultimului şot pomenit, stabilindu-se amplasarea diverselor porturi ale mării sahariene.

Pentru punerea în valoare a celor două milioane cinci sute de mii de hectare de teren concesionat de stat Companiei franco-străine şi pentru eventuala răscumpărare a lucrărilor efectuate de această companie şi a materialului important care se mai putea folosi, luase fiinţă o puternică societate sub direcţia unui consiliu de administraţie cu sediul la Paris. Publicul părea să fi primit favorabil acţiunile şi obligaţiunile emise de societatea cea nouă. Bursa le păstra la un curs ridicat ce oglindea reuşita financiară în importante afaceri şi în lucrări publice dintre cele mai folositoare, succese datorate celor aflaţi în fruntea asociaţiei.

Viitorul uneia dintre cele mai apreciabile opere de la mijlocul secolului douăzeci părea deci asigurat sub toate aspectele.

Inginerul-şef al noii societăţi era tocmai conferenţiarul care făcuse istoricul lucrărilor executate înaintea lui. Expediţia proiectată spre a cerceta starea actuală a acelor lucrări urma să fie condusă de el.

În vârstă de patruzeci de ani, domnul de Schaller era un bărbat de talie mijlocie, cu capul, tare „sau mai degrabă „cu capul pătrat „, ca să folosesc expresia vulgară, având părul tuns ca peria, mustaţa blond-roşcată, o gură cu buze subţiri, ochi vii, privirea de o extremă fixitate. Umerii săi largi, membrele bine dezvoltate, pieptul bombat în care plămânii funcţionau în voia lor ca o maşină la înaltă presiune într-o încăpătoare sală bine aerisită, indicau o constituţie dintre cele mai solide. Cât priveşte moralul, inginerul îl avea tot atât de bine „clădit „ca şi fizicul. Cu studii politehnice temeinic făcute, atrăsese prin primele sale lucrări atenţia asupra lui şi urmă cu paşi repezi calea succesului. Niciodată, dealtfel, vreo mentalitate n-a fost mai pozitivă decât a sa. Spirit chibzuit, metodic, matematic,

dacă se acceptă cumva un asemenea epitet, nu se lăsa furat de nici o iluzie; şansele şi neşansele unei situaţii sau afaceri le calcula cu o precizie „împinsă până la a zecea zecimală”, aşa se spunea despre el. Socotea totul, punea totul în ecuaţii şi, dacă simţul imaginaţiei i-a fost refuzat vreunei fiinţe umane, asta i s-a întâmplat tocmai omului-cifră, omului-algebră însărcinat să ducă la bun sfârşit atât de importantele lucrări ale mării saharicne.

În fond, din momentul când domnul de Schaller, după ce studiase cu detaşare şi minuţiozitate proiectul căpitanului Roudaire, îl declarase realizabil, el chiar era astfel, şi era neîndoielnic că, sub conducerea sa, nici o greşeală nu va reuşi să se strecoare fie în partea materială, fie în partea financiară a proiectului. „De vreme ce de Schaller s-a vârât în ea, afacerea nu poate fi decât bună!” repetau bucuros cei care îl cunoşteau pe inginer şi totul dovedea că nu se înşelau.

Domnul de Schaller dorise să cereteze perimetrul viitoarei mări, să constate că nimic nu va opri trecerea apei prin primul canal până la Rharsa şi prin al doilea până la Melrir, să verifice starea râpelor şi albiilor ce vor cuprinde masa aceea lichidă în greutate de douăzeci şi opt de miliarde de tone.

Întrucât schema viitorilor săi colaboratori trebuia să cuprindă atât personal provenit din vechea Companie, cât şi ingineri sau antreprenori noi, dintre care mulţi – şi din cei mai importanţi – nu se aflau atunci la Gabés, inginerul-şef, ca să evite orice conflict ulterior de atribuţii, hotărâse să nu ia cu el nici un membru al personalului de la Societate, încă incomplet.

Îl însoţea însă un servitor, valet sau mai degrabă un „perie-uniformă”, calificativ justificat dacă n-ar fi fost civil, ori şi mai bine acela de „ordonanţă”. Punctual, metodic, „militarizat”, ca să spunem aşa, deşi nu se înrolase niciodată, domnul François era exact omul necesar stăpânului său. Înzestrat cu o sănătate perfectă, suporta

fără să se plângă eforturi dintre cele mai mari şi nu fusese scutit de ele în cei zece ani de când era în slujba inginerului. Vorbea puţin, dar, dacă economisea cuvintele, o făcea în profitul cugetării. Un om calculat şi pe care domnul de Schaller îl considera un desăvârşit instrument de precizie. Era sobru, era discret, era curat, n-ar fi lăsat să treacă douăzeci şi patru de ore fără să se bărbierească, nu purta nici favoriţi, nici mustaţă, şi niciodată, chiar şi în împrejurările cele mai dificile, nu neglijase această operaţie cotidiană.

Se înţelege cu uşurinţă că expediţia, organizată de inginerul-şef de la Societatea franceză a mării sahariene, n-ar fi putut avea loc fără să se fi luat măsuri de precauţie. Dacă s-ar fi aventurat singuri, el şi valetul său, de-a curmezişul Djeridului, domnul de Schaller ar fi dat dovadă de o adevărată imprudenţă. Căile de comunicaţie, se ştie, nu erau prea sigure, nici măcar pentru caravane, prin acele ţinuturi străbătute neîncetat de nomazi, şi asta în ciuda vechilor aşezări ale Companiei, prost păstrate ori pierite, într-un cuvânt, extrem de împrăştiate, şi a celor câteva posturi de siguranţă ce fuseseră înfiinţate odinioară şi retrase de ani şi ani. Cum să uiţi agresiunile lui Hadjar şi ale bandei sale, dar mai ales pe acel şef temut care, odată prins şi încarcerat, dispăruse mai înainte ca meritata pedeapsă cc-l aştepta să fi curăţat ţara de prezenţa lui? Era uşor de prevăzut că intenţiona să se apuce din nou de tâlhării.

Dealtfel, împrejurările actuale păreau să fie în favoarea sa. Mai trebuia să treacă mult până când arabii din sudul Algeriei şi al Tunisiei, şi cu atât mai mult sedentarii sau nomazii din Djerid, să accepte fără proteste executarea proiectului căpitanului Roudaire. Ea atrăgea după sine distrugerea mai multor oaze din Rharsa şi din Melrir. Proprietarii urmau să fie despăgubiţi, firește, dar mult mai puţin avantajos decât le-ar fi convenit lor. Cu siguranţă, anumite interese fuseseră lezate şi proprietarii aceia erau

apucaţi de o ură profundă la gândul că parcelele lor fertile aveau să dispară curând sub apele venite din Sirta Mică. Iar acum, printre populaţiile cărora noua stare de lucruri le strica obiceiurile, trebuiau socotiţi şi tuaregii, mereu dispuşi să-şi reia viaţa de aventură, de jefuitori ai caravanelor; ce se va întâmpla cu ei când nu vor mai fi drumuri între bălţi şi şoturi, când negoţul nu va mai fi făcut de caravanele care din vremuri imemoriale străbat deşertul spre Biskra, Touggourt sau Gabčs? Mărfurile vor fi transportate în sudul munţilor Aures de o flotilă de goelete, şebecuri12, tartane, bricuri şi nave cu trei catarge, veliere şi vapoare, ca şi de o întreagă baharia său marină indigenă. Şi, pe acestea, cum le-ar fi trecut tuaregilor prin minte să le atace? Ar fi însemnat sfârşitul rapid al triburilor ce trăiau din piraterie şi jaf.

Era de înţeles, prin urmare, că o agitaţie mocnită domnea printre aceste populaţii aparte. Imamii o stârneau la răzvrătire. De multe ori, muncitorii arabi angajaţi la lucrările de deschidere a canalului fură atacaţi de bande furioase şi, în apărarea lor, a fost nevoie de intervenţia trupelor algeriene.

— Cu ce drept, se predica în moschei, vor aceşti străini să facă din oazele şi din câmpiile noastre o mare? De ce vor ei să desfacă ceea ce a făcut natura? Nu-i destul de întinsă Mediterana de vor să-i adauge şi şoturile noastre?! Păgânii n-au decât să navigheze cât le place, dacă asta-i voia lor, dar noi, noi suntem oamenii uscatului, iar Djeridul e sortit drumurilor de caravane, nu navelor! Trebuie nimiciţi străinii înainte ca ei să înece ţinutul care ne aparţine, pământul străbunilor noştri, invadat de mare!

Agitaţia mereu în creştere îşi avusese contribuţia ei la ruina Companiei franco-străine; apoi, cu timpul, păru să se fi potolit ca urmare a încetării lucrărilor; însă invadarea deşertului de către mare rămăsese ca o obsesie în mintea populaţiei din Djerid. Întreţinută cu grijă de tuaregi începând de la cantonarea lor în sud, ca şi de hagiii sau

pelerinii întorşi de la Mecca şi care legau cu uşurinţă pierderea independenţei coreligionarilor lor din Egipt de deschiderea canalului Suez, ea continua să fie pentru toţi o preocupare ce nu se potrivea deloc cu fatalismul musulman. Instalaţiile acelea abandonate, cu fantastice maşinării de dragat prevăzute cu pârghii extraordinare, ca nişte braţe de monştri, cu excavatoare considerate pe bună dreptate nişte uriaşe caracatiţe terestre, jucau un rol fabulos în povestirile improvizatorilor din regiune, gen consumat cu aviditate de la poveştile din O mie şi una de nopţi încoace şi de la celelalte producţii ale nenumăraţilor povestitori arabi, persani sau turci.

Povestirile pomenite menţineau în spiritul indigenilor obsesia invaziei mării, trezind din nou amintirile celor de demult.

Or, nu va fi de mirare că, nu o singură dată, înainte de a fi arestat, Hadjar şi adepţii săi se dedaseră la diverse acte de agresiune în vremea despre care vorbim.

Expediţia inginerului urma, aşadar, să se desfăşoare sub protecţia unei escorte de spahii. Aceasta avea să stea sub ordinele căpitanului Hardigan şi ale locotenentului Villette şi ar fi fost greu de făcut o alegere mai bună, căci cei doi ofiţeri, cunoscători ai sudului şi purtători încununaţi de succes ai campaniei dure contra lui Hadjar şi a bandei sale, erau preocupaţi şi de măsurile de siguranţă ce trebuiau luate pentru viitor.

Căpitanul Hardigan era în toată puterea vârstei – abia treizeci şi doi de ani – inteligent, curajos, dar de un curaj ce nu excludea deloc prudenţa, obişnuit din plin cu asprimea climatului african, şi de o răbdare probată cu vârf şi îndesat în decursul diverselor sale companii. Era ofiţerul în cea mai completă accepţiune a termenului, militar de suflet, care nu vedea altă meserie pe lume decât cea de soldat. Dealtfel, fiind celibatar şi chiar fără rude apropiate, n-avea altă familie decât regimentul, n-avea alţi fraţi decât camarazii lui. În regiment era mai mult decât stimat, era iubit; cât

despre oamenii săi, atât din dragoste cât şi din recunoştinţă, ar fi acţionat pentru el până la sacrificiu. Putea aştepta totul de la ei, fiindcă putea să le ceară totul.

În ce-l pri, veşte pe locotenentul Villette, va fi suficient să spunem că, brav precum căpitanul său, la fel de energic şi chibzuit ca el, şi tot ca el neobosit şi excelent călăreţ, îşi dăduse deja examenul cu prilejul expediţiilor anterioare. Era un ofiţer de nădejde, dintr-o familie bogată, de industriaşi, şi avea deschis în faţă un viitor strălucit. Ieşit printre primii de la şcoala din Saumur, urma să primească în curând un grad superior:

Locotenentul Villette era pe punctul de a fi chemat în Franţa când se hotărî expediţia prin Djerid. Aflând că avea s-o conducă Hardigan îl căută pe ofiţer şi-i spuse:

— Domnule căpitan, m-aş bucura mult să fiu cu dumneavoastră…

— Şi eu m-aş bucura mult dacă ai fi, răspunse căpitanul pe acelaşi ton, al unei bune şi sincere camaraderii.

— Tot aşa de bine m-aş putea întoarce în Franţa şi peste două luni.

— Tot aşa de bine, dragul meu Villette, ba chiar mai bine, fiindcă ai raporta acolo cele mai proaspete informaţii despre marea saharianã!

— Într-adevăr, domnule căpitan, şi o să vedem pentru ultima dată şoturile algeriene înainte ca ele să dispară sub ape…

— Dispariţie care, după câte se pare, va dura atâta cât va dura şi bătrâna Africă, răspunse Hardigan, adică tot atâta cât şi lumea noastră scăldată de razele lunii.

— Avem motive s-o credem, domnule căpitan! Prin urmare, ne-am înţeles… Şi voi avea plăcerea să fac împreună cu dumneavoastră această scurtă campanie… O simplă plimbare, fără îndoială…

— O simplă plimbare, cum spui, dragă Villette, mai ales de când am reuşit să curăţăm ţinutul de turbatul ăla de Hadjar.

— E o captură ce v-a făcut cinste, domnule căpitan.

— Şi dumitale la fel, Villette!

Se înţelege că dialogul dintre căpitanul Hardigan şi locotenentul Villette avusese loc înainte ca şeful tuareg să fi reuşit să scape din bastionul din Gabés. După evadarea sa, te puteai teme însă de noi agresiuni, ba mai mult, nimic nu i-ar fi fost mai uşor decât să provoace o răscoală a triburilor lui, cărora marea interioară urma să le modifice condiţiile de viaţă.

Expediţia avea deci nevoie de pază în înaintarea ei prin Djerid, iar căpitanul Hardigan îşi dădea toată osteneala în acest sens. Dacă sergentul-major Nicol n-ar fi făcut parte din escortă, faptul ar fi părut surprinzător. Unde mergea căpitanul Hardigan, mergea neapărat şi sergentul-major. Participase din plin la acţiunea ce adusese după sine capturarea lui Hadjar. Avea să fie şi în expediţia care-l va pune, poate, din nou pe căpitanul său în contact cu bandele tuarege.

La cei treizeci şi cinci de ani ai săi, subofiţerul avea deja vechime în slujbă, făcută în întregime la acelaşi regiment de spahii. Cele două galoane de sergent-major îi satisfăcuseră pe deplin ambiţia. Nu-şi dorea altceva decât să-şi asigure prin servicii folositoare o pensie binemeritată, dar cât mai târziu posibil; soldat cu o rezistenţă extraordinară, oricât de descurcăreţ ar fi fost, Nicol nu cunoştea decât disciplina. Această mare lege a existenţei, făcută parcă pentru el, ar fi vrut-o aplicată deopotrivă civililor ca şi militarilor. Totuşi, dacă admitea că omul fusese creat exclusiv ca să servească sub drapele, era de părere, iarăşi, că acesta n-ar fi fost desăvârşit dacă nu şi-ar fi găsit în cal complementul natural.

— Dă-i-nainte şi cu mine facem un singur tot. Eu sunt capul lui, iar el picioarele mele… Şi trebuie să recunoaşteţi că picioarele de cal sunt altfel croite pentru marş decât picioarele de om! Şi măcar de-am avea patru, dar n-avem decât două, când ne-ar trebui o jumătate de duzină!

După cum se vede, sergentul-major era dispus să invidieze miriapodele. Dar, în sfârşit, dincolo de glumă, el şi calul său erau făcuţi anume unul pentru altul.

Cu o talie deasupra celei mijlocii, cu umerii largi şi pieptul bine reliefat, Nicol ştiuse să rămână suplu şi ar fi făcut orice sacrificiu ca să nu ia proporţii. Dacă ar fi observat cel mai mic semn de îngrăşare, s-ar fi considerat cea mai nefericită dintre creaturi. Dealtfel, strângând cureaua pantalonului său bleumarin şi forţând în butoniere nasturii dolmanului, ştia prea bine să oprească orice asalt al obezităţii, dacă s-ar fi produs vreodată unul într-o constituţie atât de uscăţivă. Era roşcat acest Nicol, roşcat aprins, cu părul tuns perie, cu barbişon stufos, mustaţa deasă, ochii cenuşii rotiţi neîncetat în orbitele lor, cu privirea de o mare agerime, reuşind să distingă, precum rândunica, o muscă la cincizeci de paşi, ceea ce-i stârnea o profundă admiraţie brigadierului Pistache.

Tip vesel, brigadierul, totdeauna mulţumit, şi care la şaizeci de ani avea să arate la fel ca la douăzeci şi cinci, îndurând fără crâcnire foamea, chiar şi atunci când masa întârzia câteva ore, sau setea, chiar dacă izvoarele deveneau tot mai rare de-a lungul acelei nesfârşite întinderi arse de soarele saharian. Era unul dintre bravii meridionali din Provenţa care nu făcea deloc casă bună cu melancolia, iar majurul Nicol avea „slăbiciune” pentru el. Aşa că erau văzuţi împreună cel mai adesea, iar în tot cursul expediţiei unul avea să-l urmeze îndeaproape pe celălalt.

Când se stabilise că detaşamentul va fi alcătuit dintr-un anumit număr de spahii, că două căruţe trase de catâri vor transporta obiectele necesare taberei şi alimentele micii trupe, escorta inginerului de Schaller era cunoscută.

Dar, dacă nu e deloc cazul să vorbim în mod special despre caii pe care urmau să-i încalece ofiţerii şi oamenii lor, trebuie făcută o menţiune aparte în legătură cu cel al majurului Nicol şi, de asemenea, în legătură cu câinele care, la fel ca propria-i umbră, nu-l părăsea niciodată.

Calul primise de la stăpânul său semnificativul nume Dă-i-nainte, ceea ce se explică de la sine. Iar animalul confirma calificativul, fiind mereu gata s-o ia din loc, încercând necontenit să-i întreacă pe ceilalţi, încât trebuia să fii un călăreţ tot atât de bun ca Nicol pentru a-l ţine în rând. Cât priveşte restul, se ştie, omul şi animalul se înţelegeau excelent.

Dacă admiţi însă că pe un cal îl poate chema Dă-i-nainte, cum putea să-l cheme pe un câine Taie-cupa?… Avea el oare talentele unui Munito sau ale altor celebrităţi din rasa canină?… Apărea oare în reprezentaţiile de bâlci? Îl vedea publicul jucând cărţi…?

Nu, însoţitorul lui Nicol şi al lui Dă-i-nainte nu poseda niciunul dintre aceste talente de societate. Nu era decât un viteaz şi credincios animal care făcea cinste regimentului, deopotrivă iubit, răsfăţat, mângâiat de şefi ca şi de soldaţi. Dar adevăratul său stăpân era majurul, după cum prietenul său cel mai intim era Dă-i-nainte.

Or, Nicol făcuse o extraordinară pasiune pentru jocul de rams, la drept vorbind asta era singura lui pasiune, unica sa distracţie printre cele din garnizoană; cu greu ar fi admis că putea exista ceva mai atractiv la îndemâna muritorilor de rând; era, dealtfel, o adevărată forţă, iar numeroasele lui victorii îi aduseseră binemeritata poreclă de „mareşalul Rams”, care îl umplea de mândrie.

Ei bine, cu doi ani în urmă, Nicol dăduse o lovitură dintre cele mai răsunătoare, o lovitură senzaţională de care îi plăcea să-şi amintească. Aşadar la o masă într-o cafenea din Tunis, împreună cu doi dintre camarazii săi, cu cele treizeci şi două de cărţi etalate pe tăblie înaintea lor, iată că după o destul de lungă înfruntare, spre marea satisfacţie a celorlalţi, norocul şi măiestria sa dintotdeauna îl părăsiseră cu totul. Fiecare dintre cei trei adversari câştigase trei partide, era tocmai vremea să se întoarcă la garnizoană şi o ultimă partidă trebuia să hotărască victoria finală. Mareşalul Rams simţea că o scapă printre degete: era într-o

zi cu ghinion. Fiecare jucător mai avea câte o singură carte în mână: cei doi adversari le aruncară pe masă, unul dama de cupă, celălalt regele de cupă, speranţa lor supremă. Puteau presupune că asul de cupă sau ultimul atu rămăseseră printre cele unsprezece cărţi nejucate.

— Taie-cupa! Strigă Nicol cu o voce răsunătoare, izbind masa cu pumnul, atât de puternic încât atuul său zbură până în mijlocul sălii.

Cine se duse atunci să ridice cartea cu delicateţe, cine o aduse înapoi între dinţi? Câinele, pe care până în acea zi memorabilă îl chemase Mişto.

— Mulţumesc, mulţumesc, camarade! Strigă majurul, atât de mândru de dubla sa victorie, de parcă ar fi cucerit două drapele inamice. Taie-cupa, înţelegi? Am tăiat cupa!

Câinelui îi scăpă un lung lătrat de satisfacţie.

— Aşa… Taie-cupa, repeta Nicol, n-o să te mai cheme Mişto, o să te cheme Taie-cupa!… Îţi convine?

Fără îndoială că noul nume îi mergea la inimă credinciosului animal, căci, după nişte ţopăieli înverşunate, sări pe genunchii stăpânului său şi era cât pe ce să-l răstoarne.

Mişto îşi uită curând numele vechi, înlocuit de cel nou, Taie-cupa, cu atâta demnitate făcut, de atunci încoace, cunoscut întregului regiment.

Nimeni nu se îndoia că proiectul unei noi expediţii nu putea fi primit decât cu o extremă încântare de sergentul-major Nicol şi de brigadierul Pistache. Dar, dacă ar fi să ne luăm după ei, bucuria lui Dă-i-nainte şi a lui Taie-cupa fu la fel de mare.

În ajunul plecării, în prezenţa brigadierului, majurul avu cu cei doi inseparabili o convorbire ce nu lăsa nici o îndoială în această privinţă.

— Ei bine, bătrâne Dă-i-nainte, prin urmare pornim în campanie? Zise Nicol, lovind uşor cu mâna gâtul calului.

S-ar părea că Dă-i-nainte a înţeles ce-i spunea stăpânul, căci slobozi un nechezat voios.

Acestui nechezat, Taie-cupa îi răspunse printr-o serie de scurte lătrături de plăcere, care nu trebuiau să fie înţelese greşit.

— Da, bunul meu câine, da… O să fii şi tu cu noi! Adăugă majurul pe când Taie-cupa ţopăia ca şi cum ar fi vrut să-i sară lui Dă-i-nainte în spinare.

Şi, de fapt, i se mai întâmplase de câteva ori să stea în şa, iar calul, după câte se părea, fu tot atât de bucuros să poarte câinele pe cât fu câinele de bucuros că era purtat de cal!

— Mâine plecăm din Gabčs, continuă sergentul-major, mâine luăm calea şoturilor! Sper că o să fiţi gata amândoi şi n-o să rămâneţi în urma altora!

Alt nechezat şi alte lătrături drept răspuns îndemnurilor făcute.

— Apropo, reluă Nicol, ştiţi că dracul ăla împieliţat de Hadjar a spălat putina pe furiş?… Afurisitul de tuareg pe care l-am prins împreună!

Dacă Dă-i-nainte şi Taie-cupa nu ştiau, o aflară atunci!… Ah! Ticălosul acela reuşise să scape!

— Ei bine, prieteni, declară majurul, e foarte posibil să-l întâlnim din nou, acolo, pe Hadjar şi-o să trebuiască să strângem în jurul lui semicercul.

Taie-cupa era gata să ţâşnească afară, iar Dă-i-nainte nu aştepta decât să fie încălecat de stăpânul său ca să-i calce pe urme.

— Pe mâine… pe mâine!… Repetă sergentul-major, retrăgându-se. Şi, cu siguranţă, pe vremea când animalele vorbeau, şi în mod neîndoielnic spuneau mai puţine prostii decât oamenii, Dă-i-nainte şi Taie-cupa ar fi răspuns:

— Pe mâine, dom’ majur… pe mâine!

Capitolul VI DE LA GABČS LA TOZEUR.

La l7 martie, orele cinci dimineaţa, expediţia pornea din Gabčs pe când soarele, înălţându-se la orizont dinspre Sirta Mică, făcea să sclipească vastele întinderi nisipoase din regiunea solurilor.

Timpul era frumos, din nord sufla o briză uşoară, alungând nişte nori ce se risipeau înainte de a ajunge în zarea opusă.

Dealtfel, perioada de iarnă era pe sfârşite. Anotimpurile se succed cu o remarcabilă regularitate în climatul Africii de nord. Perioada ploilor, „eş-şta”, nu trece deloc de lunile ianuarie şi februarie. Vara, cu temperaturile ei excesive, ţine din mai până în octombrie, interval în care predomină vânturile dinspre nord-est şi nord-vest. Domnul de Schaller şi însoţitorii săi plecau deci într-un anotimp favorabil. Campania de recunoaştere avea să se termine, în mod precis, înaintea cumplitelor călduri care fac atât de dificil drumul prin deserturile sahariene.

S-a spus despre Gabčs că nu avea port. Anticul golfuleţ Tnoupe, aproape umplut cu nisip, putea fi abordat doar de nave cu pescaj mic. Numele de Sirta Mică l-a primit golful ce formează un semicerc între grupul de insule Kerkenath şi insulele Lotofagilor, iar această porţiune de mare este la fel de temută de navigatori ca şi Sirta Mare, atât de rodnică în dezastre marine.

La gura uedului Melah, unde se făceau amenajările unui nou port, trebuia să ia naştere canalul. Din pragul Gabčs, larg de douăzeci de kilometri şi din care fuseseră scoşi douăzeci şi două de milioane de metri cubi, pământ şi nisip, nu mai rămânea decât un tampon puternic ce reţinea apele golfului. Tamponul putea fi înlăturat în câteva zile, dar se înţelege că această operaţie avea să fie făcută abia în ultimul moment, şi numai atunci când toate lucrările de fortificare, de străpungere şi de adâncire a şoturilor vor fi terminate cu totul. În plus, trebuia prevăzută instalarea unui pod de trecere pentru prelungirea spre Gabčs ţi frontiera tripolitană a liniei de cale ferată de la Kairouan la Feriana şi Gafsa. Pragul Gabčs, prima ţi cea mai scurtă secţiune a celui dintâi canal, pricinuise mari neplăceri şi cheltuieli, fiindcă în anumite locuri avea ridicături de o sută de metri, exceptând două breşe de cincizeci-şaizeci de

metri, iar nisipul era amestecat acolo cu masă pietroasă, greu de extras.

Pornind de la vărsarea uedului Melah, canalul se îndrepta spre Djerid, iar detaşamentul îşi începu primele etape de marş urmând când malul dinspre nord, când pe cel sudic. De la kilometrul 20 începea a doua secţiune, desfăşurată, atâta cât era posibil, pe malul nordic pentru a diminua greutăţile şi pericolele conţinute în însăşi natura terenului din şoturi.

Inginerul de Schaller şi căpitanul Hardigan mergeau în frunte, escortaţi de câţiva spahii. După ei venea, sub comanda sergentului-major Nicol, convoiul cu transportul de alimente şi material de campanie. Un pluton comandat de locotenentul Villette forma ariergarda.

Neavând ca obiectiv decât recunoaşterea traseului canalului pe întreg parcursul său, aşadar să verifice starea lucrurilor până la şotul Rharsa, mai întâi, apoi până la şotul Melrir, expediţia nu trebuia să parcurgă distanţe mari pe zi. Dacă e adevărat că, mergând din oază în oază, înconjurând pe la sud munţii şi platourile Algeriei şi Tunisiei, caravanele parcurg până la patru sute de kilometri în zece sau douăsprezece zile, inginerul nu avea de gând să facă mai mult de doisprezece kilometri în douăzeci şi patru de ore, căci era necesar să ţină cont de starea proastă în care se aflau potecile şi drumurile vechi în zona lucrărilor.

Nu mergem să facem descoperiri, spunea domnul de Schaller, ci ca să ne dăm seama cu mai multă exactitate de stadiul actual al lucrărilor lăsate de cei dinaintea noastră.

— Am înţeles asta cât se poate de bine, dragul meu prieten, îi răspunse căpitanul Hardigan, şi dealtfel de multă vreme nu mai e nimic de descoperit în această parte a Djeridului. Dar, în ce mă priveşte, n-am nimic împotrivă să o mai vizitez pentru ultima oară, înainte de a se modifica. Va avea oare de câştigat?

— Cu siguranţă, căpitane, şi dacă doreşti să revii aici…

— Peste vreo cincisprezece ani…

— Nu, sunt convins că vei regăsi curând animaţia vieţii comerciale acolo unde nu întâlneşti încă decât singurătatea deşertului.

— Ceea ce are farmecul său, scumpul meu însoţitor!

— Da… Dacă totuşi dezolarea şi pustiul pot încânta…

— Un spirit ca al dumitale, nu, fără îndoială, răspunse căpitanul Hardigan, dar cine ştie dacă vechii şi devotaţii admiratori ai naturii nu vor avea motiv să regrete aceste transformări impuse de neamul omenesc!

— Ei bine, dragă Hardigan, nu te plânge prea tare, căci dacă toată Sahara ar fi la un nivel inferior celui al Mediteranei, fiind sigur că am transforma-o în ocean, de la golful Gabčs până la ţărmul Atlanticului! Aşa cum trebuie să fi stat lucrurile în anumite perioade geologice.

— Hotărât, declară zâmbind ofiţerul, inginerii moderni nu mai respectă nimic! Dacă i-ai lăsa de capul lor, ar astupa mările cu munţii, iar globul nostru n-ar mai fi decât o sferă netedă şi şlefuită ca un ou de struţ, pregătită în mod convenabil pentru instalarea căilor ferate!

Şi poate fi socotit indiscutabil faptul că, în cele câteva săptămâni cât avea să dureze călătoria lor prin Djerid, inginerul şi ofiţerul nu vor vedea deloc lucrurile din acelaşi unghi; însă n-aveau să fie mai puţin buni prieteni din cauza asta.

Traversarea oazei Gabčs se făcu printr-un peisaj fermecător. Acolo, între nisipurile maritime şi dunele deşertului, se întâlnesc specii din diverse tipuri de floră africană. Botaniştii au cules la laţa locului cinci sute şaizeci şi trei de soiuri de plante. Locuitorii acestei oaze norocoase n-au de ce să se plângă, fiindcă natura n-a fost, faţă de ei, deloc zgârcită cu favorurile. Dacă bananierii, duzii şi trestia de zahăr se întâlnesc rar, cel puţin se găsesc din abundenţă smochini, migdali, portocali, înmulţiţi sub înaltele evantaie ale nenumăraţilor curmali, ca să nu mai vorbim de pantele pline cu viţă de vie, sau de câmpurile cu orz, întinse cât vezi cu ochii. Dealtfel, Djeridul, ţara curmalelor, numără peste

un milion de asemenea arbori, cu o sută cincizeci de varietăţi, iar fructul lor, între altele curmala cu miez transparent, este de calitate superioară.

Dincolo de marginile cele mai îndepărtate ale oazei, urcând cursul uedului Melah, caravana se angaja pe partea aridă a pragului peste care se întindea noul canal. Acolo era locul unde fusese nevoie de mii de braţe pentru executarea lucrărilor. Însă, în ciuda tuturor complicaţiilor, la urma urmei nu era deloc lipsă de muncitori, iar Compania franco-străină reuşise să angajeze, la un preţ nu prea mare, atâţia arabi de câţi avea nevoie. Numai triburile tuarege şi alţi nomazi de prin împrejurimi refuzaseră să participe la săparea canalului.

Din mers, domnul de Schaller lua notiţe. Ar fi fost de tăcut câteva rectificări pe taluzul râpelor şi chiar în albia canalului ca să se ajungă la înclinarea calculată în aşa fel încât să se obţină un debit suficient, menit, cum stabilise Roudaire, să umple bazinele, dar să le şi menţină la un nivel constant, înlocuind apa ce urma să se evapore zi de zi.

— În principiu, însă, întrebă căpitanul Hardigan, care ar trebui să fie lărgimea canalului?

— Doar de douăzeci şi cinci până la treizeci de metri în medie, răspunse domnul de Schaller, şi trebuia făcut în aşa fel încât lărgirea să se producă de la sine, datorită curentului apei. Totuşi, chiar dacă asta a cerut mai multă muncă şi, prin urmare cheltuieli sporite, s-a considerat necesar să se stabilească o lărgime de optzeci de metri, cea pe care o vedem acum.

— Asta, fără îndoială, iubitul meu prieten, ca să se scurteze timpul în care şoturile Rharsa şi Melrir urmează să fie inundate.

— Bineînţeles, şi, repet, contăm pe rapiditatea curentului, destinat să împingă nisipul în lături şi să permită trecerea unei mai mari cantităţi de apă din golf.

— Dar, în sfârşit, reluă căpitanul Hardigan, nu se vorbea la început de aproape zece ani necesari pentru ca marea

sahariană să ajungă la nivelul ei normal?

— Ştiu… Ştiu…, răspunse domnul de Schaller, şi se susţinea chiar că apa avea să se evapore în aşa măsură la trecerea ei prin canal încât nici o picătură n-o să ajungă în şotul Rharsa! După părerea mea, ar fi fost mult mai bine să se fi menţinut lărgimea stabilită iniţial, dându-se o mai mare adâncime canalului, cel puţin pe prima lui porţiune. Ar fi fost infinit mai practic şi mai puţin costisitor; dar ştii şi dumneata că asta nu e singura greşeală din calculele înaintaşilor. Dealtfel, nişte studii făcute pe baze mai exacte au permis respingerea criticilor detractoare şi, cu siguranţă, nu va fi nevoie de zece ani ca să se umple depresiunile algeriene. Înainte de a trece măcar cinci, navele comerciale vor străbate marea cea nouă, din golful Gabčs şi până la portul cel mai îndepărtat din Melrir.

Cele două etape ale primei zile se desfăşurară în bune condiţii; caravana se oprise de fiecare dată când inginerul avusese de gând să examineze starea săpăturilor. La vreo cincisprezece kilometri de Gabčs, spre ora cinci seara, căpitanul Hardigan dădu semnalul de popas pentru noapte.

Tabăra fu imediat aşezată pe malul nordic al canalului, la umbra unui pâlc de curmali. Călăreţii descălecară şi duseră caii pe o pajişte unde găseau iarbă din belşug. Un pârâiaş şerpuia prin pădurice; se încredinţară că apa lui era proaspătă şi limpede.

Corturile, care urmau să se ocupe doar în orele de somn, fură înălţate rapid. Cât despre masă, o întinseră la adăpostul copacilor. Serviţi de François, inginerul şi cei doi ofiţeri se înfruptară din proviziile aduse din Gabčs. Nimic altceva decât conserve de carne ţi legume, hrana caravanei fiind astfel asigurată pentru câteva săptămâni, iar în târgurile, în satele din sudul Tunisiei şi Algeriei, în vecinătatea şoturilor, proviziile puteau fi împrospătate cu uşurinţă.

E inutil să spunem că sergentul-major şi oamenii săi, descurcăreţi cum erau, îşi ridicaseră corturile într-o clipită,

după ce puseseră la adăpost, la intrarea în pădure, cele două căruţe din dotarea convoiului. Dealtfel, înainte de a se gândi la sine, Nicol – glumă pe care îi plăcea s-o facă şi de care Pistache râdea întotdeauna – dorise să-l ţesale13 pe Dă-i-nainte. Vrednicul cal părea satisfăcut de prima zi petrecută în Djerid şi îi răspunse stăpânului său, de mai multe ori, printr-un nechezat întărit de scheunatul lui Taie-cupa.

Căpitanul Hardigan, se înţelege, luase toate măsurile de supraveghere a taberei. La urma urmei, liniştea nopţii nu fu tulburată decât de vreo câteva urlete recunoscute a fi ale nomazilor din regiune. Fiarele se ţinură însă la distanţă, iar caravana nu avu parte de nici o vizită neplăcută până la răsăritul soarelui.

La orele cinci, toată lumea fu în picioare; la cinci şi zece, domnul François îşi termina bărbieritul în faţa unei oglinzi atârnate de pichetul cortului. Fură adunaţi caii, încărcate căruţele şi mica trupă o porni la drum în aceeaşi ordine ca în ajun.

Mergeau pe malurile canalului, când pe unul, când pe celălalt, ceva mai scunde decât în partea dinspre pragul Gabčs, mai aproape de golf. Alcătuite numai din pământ foarte sfărâmicios sau din nisip afânat, era clar că nu vor rezista la presiunea apei în cazul unui curent puternic. Aşa cum prevăzuseră inginerii şi se temuseră indigenii, canalul urma să se lărgească de la sine, scurtând timpul necesar inundării complete a solurilor. Dar, în ansamblu, fundul albiei părea solid, lucru constatat de domnul de Schaller. Abia straturile moi ale mlaştinilor tunisiene permiseseră o săpătură executată mai rapid decât în terenurile din apropierea Sirtei Mici.

Ţinutul era mereu la fel de pustiu şi de sterp ca şi la ieşirea din oaza Gabčs. Din loc în loc, întâlneau pâlcuri de curmali şi întinderi presărate cu smocuri de alfa, care constituie adevărata bogăţie a locului.

De la plecare, expediţia se îndreptase spre vest ca să treacă, înaintând de-a lungul canalului, prin depresiunea indicată sub numele de Fedjedj şi să ajungă astfel în târguşorul La Hammâ. Acesta nu trebuie confundat cu un altul denumit la fel, situat la extremitatea orientală a Rharsei, şi pe care expediţia urma să-l viziteze după traversarea în întregime a ţinuturilor Fedjedj şi Djerid.

În sudul canalului, în La Hammâ, îşi instală căpitanul Hardigan tabăra pentru noapte, după cele două etape obişnuite ale zilei de l8 martie.

Diversele târguşoare din regiune ocupă, toate, poziţii identice în mijlocul unor mici oaze. Ca şi satele, sunt împrejmuite cu ziduri de pământ care le-ar permite să reziste agresiunilor nomazilor şi chiar atacului marilor fiare africane.

Doar câteva sute de indigeni locuiau acolo, amestecaţi uneori cu un număr de colonişti francezi. O mica trupă de soldaţi indigeni ocupa bastionul, simplă căsuţă ce domina mijlocul târgului. Spahiii, cărora localnicii le făcură o bună primire, se repartizară prin casele arabe, în vreme ce inginerul şi ofiţerii fură găzduiţi de un compatriot.

Când căpitanul Hardigan se interesă de căpetenia tuaregă ce evadase de la închisoarea din Gabčs, gazda îi spuse că nu auzise nimic despre asta. Nicăieri în împrejurimile târguşorului La Hammâ nu se semnalase prezenţa lui Hadjar. Totul te făcea să crezi că, ocolind ţinutul Fedjedj, fugarul ajunsese din nou în regiunea şoturilor algeriene şi găsise adăpost printre triburile tuarege din sud. Totuşi, un locuitor din La Hammâ, întors de la Tozeur, auzise vorbindu-se că Djemma se arătase prin împrejurimi, dar nu se ştia în ce direcţie o luase după aceea. Dealtfel, se cuvine să amintim că, după evadarea lui Hadjar, după debarcarea sa pe ţărmul Sirtei Mici, îndată ce-şi văzuse o clipă mama lângă moschee, unde îl aşteptau caii pregătiţi, el şi însoţitorii lui fugiseră pe un drum pe care Djemma nu-l urmase şi ea.

În dimineaţa de l9, sub un cer uşor acoperit ce promitea o zi mai puţin zăpuşitoare, căpitanul Hardigan dădu semnalul de plecare.

Parcurseseră treizeci de kilometri între Gabčs şi La Hammâ; nu le mai rămânea decât jumătate din cifra asta până la Fedjedj. Era preţ de o zi de marş, iar seara mica trupă avea să campeze într-un loc apropiat de şot.

Pe ultima porţiune a drumului care-l adusese în La Hammâ, inginerul trebuise să se îndepărteze puţin de canal, dar în prima parte a acelei zile îl regăsi la intrarea în şot. Prin urmare, pe un traseu de o sută optzeci şi cinci de kilometri de-a curmezişul lungii depresiuni Fedjedj, cu cote între cincisprezece şi douăzeci şi cinci de metri deasupra nivelului mării, săpăturile se efectuaseră fără dificultăţi prea mari.

În zilele următoare, detaşamentul reuşi să parcurgă malurile râpoase ale canalului pe un sol a cărui stabilitate lăsa de dorit. În mijlocul acestor depresiuni se întâmplă ca sondele să se scufunde uneori singure, până la dispariţie, iar ceea ce păţea un instrument putea păţi şi omul. Este cea mai întinsă dintre formaţiunile geologice asemănătoare din Tunisia. Dincolo de înălţimea Bou-Abdallah, Fedjedjul şi Djeridul – să nu se confunde cu partea din deşert cunoscută sub acest nume – formează o singură depresiune până la extremitatea lor occidentală. Dealtfel, canalul fusese trasat chiar prin Fedjedj, începând din satul Mtocia, mai sus de La Hammâ, şi tocmai acest traseu trebuia urmat, mergând aproape în linie dreaptă până la kiomctrul l53, de unde o lua spre sud, paralel cu coasta, între Tozeur şi Nefta.

Nimic mai curios decât aceste bazine lacustre, cunoscute sub denumirea de sebkha şi de şoturi. Cu privire la cele geografic denumite Djerid şi Fedjedj, complet lipsite de apă chiar şi în partea lor centrală, iată ce le spuse domnul de Schaller, mergând călare, căpitanului Hardigan şi locotenentului Villette, care îi ajunsese din urmă, cum se întâmplă deseori.

— Nu se vede nici urmă de apă deoarece e acoperită cu o crustă de sare. Crusta aceasta este o veritabilă curiozitate geologică şi veţi observa că paşii cailor noştri răsună ca şi cum ar umbla pe o boltă.

— Într-adevăr, răspunse locotenentul, şi ar fi cazul să ne întrebăm dacă nu cumva, dintr-o dată, se vor pomeni călcând în gol.

— Trebuie să fim cu grijă, adăugă căpitanul Hardigan, eu mereu le-o spun oamenilor noştri. S-a întâmplat uneori, în părţile cele mai joase ale acestor depresiuni, ca apa să urce brusc până la pieptul cailor.

Asta s-a petrecut, într-adevăr, chiar în expediţia de recunoaştere făcută pe aici de căpitanul Roudaire, şi nu sunt oare menţionate exemple de caravane îngropate subit pe când se îndreptau spre diferite târguşoare din ţinut?

— Un ţinut care, dacă nu e nici mare, nici lac, nu este, totuşi, nici pământ în adevăratul sens al cuvântului! Observă locotenentul Villette.

— Ce nu găseşti în Djerid întâlneşti în Rharsa şi Melrir, reluă domnul de Schaller. Pe lângă ape ascunse, şoturile acelea conţin ape de suprafaţă în nişte bazine aflate sub nivelul mării.

— Ei bine, scumpul meu domn, zise căpitanul Hardigan, e cu adevărat păcat că acest şot nu se află în aceeaşi situaţie! Ar fi ajuns un canal de treizeci de kilometri pentru deversarea apei din golful Gabčs ţi, încă de acum câţiva ani, am fi navigat pe marea saharianã!

— E cu adevărat regretabil, afirmă domnul de Schaller, şi nu numai pentru că durata şi dimensiunile lucrărilor ar fi fost considerabil diminuate, ci poate şi pentru că întinderea noii mări s-ar fi dublat, ca să spun aşa. În loc de 7.200 de kilometri pătraţi, adică 720.000 de hectare, ar fi acoperit o suprafaţă de aproximativ l.500.000! Examinând harta ţinutului, se poate constata că zona Fedjedj şi Djerid are o suprafaţă mai mare decât Rharsa şi Melrir, iar acesta din urmă nici măcar nu va fi inundat în întregime.

— La urma urmei, zise locotenentul Villette, de vreme ce călcăm pe un teren instabil, nu s-ar putea oare ca într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat solul să se deterioreze şi mai mult, mai ales după ce apele canalului se vor infiltra în el timp îndelungat? Cine ştie dacă nu cumva întreaga parte meridională a Algeriei şi Tunisiei, în urma unei modificări lente sau rapide a solului, va deveni bazinul unui ocean… Dacă nu cumva Mediterana o va invada de la răsărit până la apus?

— Iată-l pe amicul nostru Villette înflăcărându-se, observă căpitanul Hardigan, şi lăsându-se impresionat de toate fantomele care bântuie închipuirea arabilor în poveştile lor. Vrea să se întreacă la viteză cu bravul Dă-i-nainte, al nu mai puţin bravului Nicol!

— Pe legea mea, domnule, căpitan, replică tânărul ofiţer râzând, eu cred că orice se poate întâmpla.

— Şi care e părerea dumitale în legătură cu asta, scumpul meu de Schaller?

— Îmi place să mă bazez doar pe fapte bine stabilite, pe observaţii precise, conchise inginerul. Dar, într-adevăr, cu cât studiez mai mult solul acestei regiuni, cu atât îl găsesc mai anormal şi ne putem întreba ce schimbări se vor produce cu timpul, datorită unor întâmplări ce nu pot fi prevăzute! În aşteptarea lor, însă, lăsând totul pe seama viitorului, să ne mulţumim cu realizarea acestui magnific proiect al mării sahariene.

După mai multe popasuri la Limagnes, la Seftimi, la Bou-Abdallah, târguşoare situate pe limba de pământ din Fedjedj şi Djerid, expediţia îşi încheie explorarea primului canal la Tozeur, unde se opri în seara de 30 martie.

Capitolul VII TOZEUR ŞI NEFTA

— Aici, le spunea în acea seară majurul Nicol brigadierului Pistache şi domnului François, ne aflăm în ţara curmalelor, în adevărate „Curmălărie”, cum o numeşte dom’ căpitan şi cum i-ar zice camarazii mei Dă-i-nainte şi Taie-cupa, dacă ar avea darul vorbirii.

— Bun, răspunse Pistache, curmalele sunt curmale oriunde, fie că le culegi la Gabés, fie la Tozeur, din moment ce cresc într-un curmal… Nu-i aşa, domnule François?

— Când acestuia i se adresa cineva, o făcea întotdeauna cu „domnule François”. Până şi stăpânul său îi spunea aşa, iar domnul François ţinea la asta datorită demnităţii sale înnăscute.

— N-aş putea să mă pronunţ, spuse el cu o voce gravă, trecându-şi mâna peste bărbia ce urma să fie rasă a doua zi la prima oră. Mărturisesc că nu am o preferinţă deosebită pentru acest fruct bun pentru arabi, nu şi pentru normanzii din care mă trag.

— Asta-i acum, ştii că eşti bine, domnul François? Strigă majurul. Bun pentru arabi! Poate vrei să spui: prea bun pentru ei, căci nu sunt în stare să-l aprecieze aşa cum ar merita!… Curmale! Aş da toate fructele Franţei pentru ele, pere, mere, struguri, portocale.

— Eh! Nu-s, totuşi, deloc de dispreţuit, declară Pistache lingându-şi buzele.

— Dacă vorbeşti aşa, spuse Nicol, înseamnă că n-ai gustat niciodată curmalele din Djerid. Fii atent, am să te fac să mănânci mâine o „deglat-en-nour”, culeasă direct din pom, tare şi transparentă… Şi care, dacă se învecheşte, dă o delicioasă pastă dulce… Nu-mi spune mie! Ăsta-i pur şi simplu un fruct din paradis… Şi s-ar putea ca nu cu un măr, ci cu o curmală să fi fost ispitit gurmandul nostru tată dintâi.

— Tot ce se poate! Adăugă brigadierul, înclinându-se supus în faţa autorităţii majurului.

— Şi să nu-ţi închipui, domnule François, reluă acesta, că sunt singurul care are părerea asta despre curmalele din Djerid, şi în mod deosebit despre cele din oaza Tozeur! Întreabă-i pe căpitanul Hardigan şi pe locotenentul Villette, care se pricep, nu glumă! Întreabă-i chiar şi pe Dă-i-nainte, pe Taie-cupa…

— Cum, zise domnul François cu surpriza întipărită pe faţă, cum, câinele şi calul dumitale…?

— Se dau în vânt după ele, domnule François, simţeau mireasma curmalilor de la trei kilometri, le fremătau nările adulmecând… Da, chiar de mâine au să tragă un ospăţ în lege…

— Bine, domnule majur, acceptă domnul François, iar dacă n-ai nimic împotrivă, eu şi brigadierul vom fi încântaţi să ne cinstim şi noi cu câteva duzini din aceste apreciabile produse ale Djeridului!

Cu siguranţă că sergentul-major nu exagera. În tot ţinutul şi îndeosebi în împrejurimile localităţii Tozeur, curmalele sunt de calitate superioară, iar în oază cresc peste două sute de mii de palmieri, producând mai mult de opt milioane de kilograme de curmale. Ele sunt marea bogăţie a regiunii şi atrag numeroase caravane care, după ce şi-au descărcat lâna, orzul şi grâul, duc înapoi mii de saci cu preţiosul fruct.

Va fi de înţeles, prin urmare, de ce populaţia oazei încercase temeri serioase în legătură cu crearea unei mări interioare. Într-adevăr, dacă ar fi să-i credem obiecţiile, în urma umidităţii produse de inundarea şoturilor, curmalele şi-ar pierde calităţile excelente. Datorită aerului uscat al Djeridului sunt clasate pe locul întâi între fructele de acest fel, ce constituie principala hrană a triburilor şi, ca să spunem aşa, pot fi conservate la nesfârşit. Odată schimbat climatul, ele nu vor fi mai preţuite decât cele din vecinătatea golfului Gabčs sau a Mediteranei.

Erau oare justificate asemenea temeri? În această privinţă, se ştie, părerile erau împărţite. Cert e că indigenii din sudul Algeriei şi Tunisiei protestau şi se revoltau împotriva realizării mării sahariene la gândul daunelor ireparabile ce urmau să fie provocate de proiectul Roudaire.

Astfel că, încă din vremea aceea, pentru a proteja regiunea de invazia progresivă a nisipului, fusese pus pe

picioare un început de serviciu forestier, dezvoltat mulţumitor în continuare, aşa cum o dovedeau plantaţiile, mereu adăugate, de brazi şi eucalipţi, ca şi operaţiile de consolidare, asemănătoare celor din departamentul landelor. Dar, dacă mijloacele de împotrivire la avansul calamităţii sunt cunoscute şi aplicate, e necesar ca trudnica încleştare să fie continuu întreţinută, altfel nisipul ar putea învinge obstacolele, reluându-şi opera de distrugere şi înghiţire.

Călătorii se aflau atunci chiar în centrul Djeridului tunisian, ale cărui principale oraşe şi târguri sunt Gafsa, Tameghza, Medas, Chebika şi Tozeur, acestora alăturându-li-se marile oaze Nefta, Oudiane şi La Hammâ; aici expediţia putea să-şi dea seama cu uşurinţă de starea lucrărilor Companiei franco-străine, atât de brusc întrerupte de nişte dificultăţi financiare devenite curând imposibil de rezolvat.

Tozeur are cam zece mii de locuitori. Se cultivă aproape o mie de hectare de pământ. Industria e limitată la fabricarea de burnuzuri, cuverturi şi covoare. Însă, aşa cum s-a mai spus, caravanele dau aici năvală iar fructele palmierilor-curmali sunt exportate în cantităţi de milioane de kilograme. Poate va stârni mirare faptul că industria şcolară stă, relativ, la un loc de cinste în acest îndepărtat târg din Djerid. Nu e mai puţin adevărat că un număr de aproape şase sute de copii frecventează optsprezece şcoli şi unsprezece localuri de educaţie confesională.

Dar dacă Tozeur nu putea trezi curiozitatea domnului de Schaller prin amenajările forestiere şi prin frumoasele sale oaze, o făcea totuşi în mod vizibil prin canalul a cărui albie trecea pe la câţiva kilometri depărtare, îndreptându-se spre Nefta. În schimb, căpitanul Hardigan şi locotenentul Villette vizitau pentru prima dată oraşul. Ziua petrecută aici i-ar fi satisfăcut până şi pe cei mai curioşi turişti. Nimic mai încântător decât unele pieţe, unele străzi mărginite de case pe zidurile cărora cărămizile colorate alcătuiau desene de o surprinzătoare originalitate. Acestea trebuie că atrăgeau

privirea artiştilor mai curând decât vestigiile ocupaţiei romane.

Din zorii zilei următoare, subofiţerii şi soldaţii aveau permisiunea căpitanului Hardigan de a hoinări prin oază după bunul lor plac, cu condiţia ca toată lumea să fie prezentă la cele două apeluri: la amiază şi seara. Nu aveau însă voie să se aventureze mai departe decât o făceau cei din postul militar instalat în târg sub ordinele unui ofiţer superior, comandantul locului. Mai mult ca oricând trebuia să se ţină cont de surescitarea produsă, între triburile sedentare sau nomade din Djerid, de reluarea lucrărilor şi apropiata inundare a şoturilor.

Se înţelege de la sine că sergentul-major Nicol şi brigadierul Pistache se plimbau împreună încă din faptul zilei. Dacă Dă-i-nainte nu ieşise din grajd, unde nutreţul îi urca până spre genunchi, măcar Taie-cupa se zbenguia pe lângă ei şi, în mod precis, avea să-i împărţească bunului său prieten impresiile lui de câine curios şi indiscret.

Piaţa din Tozeur era locul unde, în cursul acelei zile, inginerul, ofiţerii şi soldaţii avură prilejul să se întâlnească mai des. Mai cu seamă acolo năvăleşte lumea, pe lângă Dar-el-Bey. Locul primeşte înfăţişarea unei tabere îndată ce se întind corturile vânzătorilor, făcute fie din rogojini, fie dintr-o ţesătură uşoară, sprijinită pe ramuri de palmier. În faţa lor se expun mărfurile aduse pe spinarea cămilelor, din oază în oază.

Majurul şi brigadierul avură acolo ocazia – care, ca să spunem lucrurilor pe nume, se ivea destul de des – să soarbă nişte pahare cu vin de palmier, băutură indigenă cunoscută sub numele de lagmi. Se obţine fie prin tăierea vârfului copacului, operaţie în urma căreia acesta piere inevitabil, fie prin incizii ce nu permit sevei să se scurgă în cantităţi care l-ar distruge.

— Pistache, îi atrase majurul atenţia subalternului său, ştii că nu trebuie să abuzezi de lucrurile plăcute!… Iar acest lagmi e al dracului de înşelător…

— O, dom’ şef, nu ca vinul de curmale! Răspunse brigadierul, care avea noţiuni foarte exacte în legătură cu subiectul.

— Nu ca el, de acord, reluă Nicol, dar nu trebuie să te încrezi, căci îţi loveşte picioarele la fel de turbat ca şi capul!

— Fii liniştit, dom’ majur, şi ia uită-te la arabii ăia care cam dau un prost exemplu oamenilor noştri!

— Într-adevăr doi sau trei localnici chercheliţi treceau clătinându-se prin piaţă, într-o stare de beţie cam jenantă, mai ales pentru nişte arabi, fapt care îi dădu brigadierului prilejul să facă următoarea observaţie:

— Credeam că Mahomed al lor a interzis tuturor credincioşilor săi să se îmbete.

— Aşa-i, Pistache, răspunse majurul, cu toate vinurile din lume, în afară de lagmi! S-ar părea că în Coran se face o excepţie pntru acest produs al Djeridului.

— Şi văd că arabii profită din plin! Zise brigadierul.

După toate aparenţele, vinul de palmier nu figurează pe lista de băuturi fermentate neîngăduite fiilor Profetului.

Dacă palmierul este, prin excelenţă, arborele regiunii, solul oazei are o fertilitate miraculoasă şi produse vegetale dintre cele mai variate înfurmuseţează şi îmbogăţesc grădinile. Uedul Berkouk îşi plimbă apele dătătoare de viaţă peste câmpia din jur, fie prin albia sa principală, fie prin numeroasele braţe care se desprind din el. Şi oare nu ţi se trezeşte admiraţia când vezi un palmier înalt adăpostind un măslin de dimensiuni mijlocii, măslinul adăpostind un smochin, smochinul un pom cu rodii, sub care şerpuieşte viţa de vie, strecurându-şi coardele printre straturile cu gnu, legume şi alte plante comestibile?

În decursul serii pe care domnul de Schaller, căpitanul Hardigan şi locotenentul Villette şi-o petrecură în sala cea mare a cazărmii, la invitaţia comandantului militar, conversaţia alunecă în mod foarte firesc spre stadiul actual al lucrărilor, spre apropiata inaugurare a canalului, spre

avantajele obţinute de regiune în urma inundării celor două şoturi tunisiene. În acest context, comandantul zise:

— E foarte adevărat că localnicii refuză să accepte că Djeridul va profita într-o măsură considerabilă de marea sahariană. Am avut prilejul să stau de vorbă cu unii şefi arabi. Ei bine, cu puţine excepţii, sunt ostili proiectului, iar eu unul nu i-am putut face să înţeleagă! Se tem de o schimbare a climei, datorită căreia produsele oazei şi în special plantaţiile de palmieri vor avea de suferit. Deşi totul arată contrariul… Savanţii cei mai autorizaţi n-au nici un dubiu în această privinţă; odată cu apa mării, canalul va aduce în ţinut bogăţie. Dar indigenii se încăpăţânează şi nu vor deloc să se dea bătuţi!

Căpitanul Hardigan întrebă:

— Opoziţia asta nu vine mai degrabă de la nomazi decât de la sedentari?

— Fără îndoială, răspunse comandantul, căci viaţa nomazilor nu va mai putea fi ce a fost până acum. Dintre toţi, tuaregii sunt cei mai violenţi, lucru de înţeles. Numărul şi importanţa caravanelor vor scădea. Gata cu convoaiele conduse pe drumurile Djeridului, sau jefuite, aşa cum încă se mai face! Întreg comerţul o să depindă de vapoarele ce vor străbate noua mare şi, dacă nu cumva nomazii îşi schimbă meseria de tâlhari cu cea de piraţi… Dar în asemenea condiţii vor fi puşi foarte curând la locul lor.

Prin urmare, nu e de mirare că ei, cu orice ocazie, se străduiesc să-i lămurească pe sedentari în privinţa viitorului catastrofic pe care l-ar aduce abandonarea modului de viaţă al înaintaşilor. Te loveşti aici nu numai de ostilitate, ci şi de un fel de fanatism absurd. Dacă acum, datorită fatalismului musulman, toate acestea rămân în stare latentă, într-un timp nedefinit pot izbucni, la prima scânteie, sub forma unei agitaţii violente. Evident, oamenii ăştia nu pricep nimic din consecinţele unei mări sahariene, aşa cum nu pricep nici mijloacele prin care o aducem

încoace. Ei văd aici doar o lucrare vrăjitorească, în stare să atragă după sine un cataclism înspăimântător.

Comandantul nu le spunea invitaţilor săi nimic nou. Căpitanul Hardigan ştia că expediţia era rău văzută de triburile din Djerid. Interesa însă dacă spiritele erau iritate în asemenea măsură încât vreo răscoală a locuitorilor din regiunile Rharsa şi Melrir să devină iminentă.

— Tot ce pot spune în legătură cu asta, declară comandantul, este că tuaregii şi alţi nomazi, exceptând unele agresiuni izolate, n-au ameninţat în mod serios canalul până acum. După câte ştim, mulţi puneau lucrările pe seama născocirilor lui Şeitan, diavolul musulmanilor, şi se spunea că o putere superioară aceluia va veni să pună lucrurile la punct. La urma urmei, cum să ştii cu exactitate ce gândesc nişte oameni ascunşi? Poate că aşteaptă ca lucrările să fie reluate, să revină muncitorii angajaţi de noua societate, pentru ca ei să pună la cale jafuri mai mari, sau vreo lovitură de forţă!

— Ce fel de lovitură de forţă? Întrebă domnul de Schaller.

— N-ar putea, oare, domnule inginer, să se adune mai multe mii şi să încerce să astupe canalul pe o porţiune din traseu? Să arunce în albie nisipul de pe margini, să împiedice într-un singur punct, folosindu-se doar de braţe, trecerea apei din golf?

— Le va fi mai greu să-l astupe decât predecesorilor noştri să-l sape, răspunse domnul de Schaller. Şi, de fapt, n-au să izbutească la o asemenea lărgime…

— De timp nu vor duce deloc lipsă! Observă comandantul. Aud că va fi nevoie de vreo zece ani pentru umplerea şoturilor.

— Nu, domnule comandant, nu! Declară inginerul. Mi-am exprimat deja părerea în această chestiune şi ea nu se bazează pe date false, ci pe calcule exacte. Prin nişte mari lucrări făcute de mâna omului şi, mai ales, cu ajutorul unor puternice maşini de felul celor pe care le avem astăzi, nu va fi nevoie să treacă zece ani, ba nici măcar cinci, până la

inundarea şoturilor Rharsa şi Melrir… Apele vor lărgi şi, în acelaşi timp, vor adânci albia care le-a fost deschisă. Cine ştie dacă nu cumva şi Tozeur, chiar aflat la o distanţă de câţiva kilometri de şot, nu va fi într-o zi port la mare, în legătură cu La Hammâ, peste Rharsa? Tocmai asta justifică necesitatea anumitor lucrări de protecţie la care a trebuit să mă gândesc, ca şi a anteproiectului de porturi la nord şi la sud, unul dintre scopurile importante ale călătoriei noastre.

Date fiind spiritul metodic şi seriozitatea domnului de Schaller, existau motive să crezi că nu se lăsa prins de speranţe himerice.

Căpitanul Hardigan puse apoi câteva întrebări referitoare la şeful tuareg care evadase din bastionul de la Gabčs. Fusese cumva semnalată prezenţa lui prin împrejurimile oazei? Existau noutăţi despre tribul din care făcea parte? Indigenii din Djerid ştiau în momentul de faţă că Hadjar îşi recăpătase libertatea? Nu apăruseră semne din care să se înţeleagă că el încerca să-i răscoale pe arabi împotriva proiectului mării sahariene?

— În problemele acestea nu vă pot da informaţii exacte, răspunse ofiţerul comandant. Faptul că ştirea despre evadarea lui Hadjar s-a răspândit în oază este sigur: a stârnit tot atâta vâlvă ca şi prinderea lui, la care aţi participat, căpitane. Dar, dacă nu mi s-a raportat că Hadjar ar fi fost văzut prin apropiere de Tozeur, am aflat în schimb că o bandă întreagă se îndrepta spre porţiunea de canal ce leagă şotul Rharsa de şotul Melrir.

— Aveţi motive să credeţi în exactitatea acestei informaţii? Întrebă căpitanul Hardigan.

— Da, căpitane, căci o am de la unul din cei rămaşi în zona unde lucraseră şi care-şi spun sau se cred supraveghetori ori paznici de lucrări, sperând, de bună seamă, ca în felul acesta să-şi atragă bunăvoinţa administraţiei.

— Lucrări în fond încheiate, adăugă domnul de Schaller, însă a căror supraveghere va trebui să fie continuă. Dacă

tuaregii încearcă vreun atac asupra canalului, îşi vor concentra eforturile mai ales în acel punct.

— De ce? Întrebă comandantul.

— Pentru că inundarea Rharsei îi deranjează mai puţin decât inundarea depresiunii Melrir. Primul şot nu are nici o oază serioasă, pe când situaţia se schimbă cu al doilea, unde oaze de primă importanţă urmează să dispară sub apa mării. Trebuie deci să ne aşteptăm la atacuri în zona celui de-al doilea canal, acela care uneşte cele două şoturi. Astfel că e nevoie să se ia măsuri militare pentru preîntâmpinarea unor posibile agresiuni.

— În orice caz, mica noastră trupă va trebui să fie cu ochii în patru după ce trecem de Rharsa, zise locotenentul Villette.

— N-o să uităm, declară căpitanul Hardigan. L-am prins o dată pe Hadjar, vom şti să-l prindem şi a doua oară şi să-l păzim mai bine decât cei din Gabčs, până când un consiliu de război va scăpa ţinutul de el, pentru totdeauna.

— Ar fi de dorit, şi cât mai curând posibil, observă comandantul, fiindcă Hadjar are o mare influenţă asupra triburilor nomade şi ar putea ridica la răscoală tot Djeridul. Oricum, unul din avantajele noii mări va fi şi dispariţia din Melrir a unora dintre bârlogurile răufăcătorilor!

Dar nu a tuturora, căci în acest întins şot, conform ridicărilor topografice ale căpitanului Roudaire, rămâneau diverse zone, bunăoară Hinguiz şi principalul său târg Zenfig, care nu urmau să fie acoperite de apă.

Între Tozeur şi Nefta e o distanţă de aproximativ douăzeci şi cinci de kilometri, iar inginerul socotea că-i trebuiau două zile ca s-o străbată, campând în noaptea următoare pe unul din malurile canalului. În această secţiune, al cărei traseu nu era identic cu cel al lui Roudaire şi atrăgea după sine, spre marea satisfacţie a locuitorilor, transformarea regiunii Tozeur şi Nefta într-un fel de peninsulă între Djerid şi Rharsa, lucrarea fusese în întregime sfârşită şi totul era acolo în bună stare.

Mica trupă ieşi din Tozeur în dimineaţa de l aprilie, pe un timp schimbător care, la latitudini mai mici, ar fi produs abundente averse. Dar în acea parte a Tunisiei asemenea ploi erau aproape excluse; aflaţi foarte sus, norii aveau să domolească în mod precis arşiţa soarelui.

Merseră mai întâi de-a lungul malurilor uedului Berkouk, traversând mai multe braţe peste nişte poduri construite cu materiale provenite din monumente antice.

Interminabile şesuri de un galben cenuşiu se întindeau spre vest, unde zadarnic ai fi căutat adăpost de razele soarelui, din fericire destul de blânde. În decursul celor două etape ale zilei dintâi, nu întâlniră pe terenul nisipos decât planta aceea firavă din familia gramineelor, cu frunze lungi, numită de indigeni dris şi mâncată de cămile cu lăcomie, ceea ce e de mare importanţă pentru caravanele din Djerid.

Nici un incident nu întrerupse marşul între răsăritul şi apusul soarelui, iar liniştea taberei nu fu tulburată defel până la ziuă. Nişte grupuri de arabi apărură la mare distanţă de malul nordic al canalului, urcând spre munţii Aures. Căpitanul Hardigan rămase calm şi nu încercă să intre în legătură cu ei.

A doua zi, 2 aprilie, marşul spre Nefta se reluă în aceleaşi condiţii ca în ajun, cu cer acoperit şi temperatură suportabilă. Totuşi, în vecinătatea oazei ţinutul se schimba încetul cu încetul, solul devenind mai puţin steril. Nenumărate smocuri de alfa, printre care şerpuiau mici ueduri, înverzeau câmpia. Apărea din nou şi pelinul, şiruri de nopal14 se conturau pe platouri, unde aglomerări de flori de un albastru pal, limba-peştelui şi rochiţa-rândunicii, îţi încântau privirea. Apoi, pe lângă cursurile de apă începură să se perinde grupuri de arbori, măslini şi smochini şi, în sfârşit, păduri de acacii se îngrămădiră la orizont.

Fauna acestui ţinut se constituie din antilope care, în cete, alergau cu o asemenea viteză, încât dispăreau în câteva

secunde. Nici chiar Dă-i-nainte, orice-ar fi crezut stăpânul său despre el, nu s-ar fi putut întrece cu ele. Cât despre Taie-cupa, se mulţumea să latre cu înverşunare când vreun magot15, din cei care trăiesc în număr destul de mare prin regiunea şoturilor, sălta printre copaci. Se mai zăreau bivoli şi mufloni, inutil de urmărit, fiindcă aprovizionarea urma să se facă la Nefta.

În această parte a Djeridului, cele mai obişnuite fiare sălbatice sunt leii, cu atacurile lor deosebit de periculoase. De la începerea lucrărilor la canal, ei fuseseră însă împinşi treptat spre frontiera algeriană şi în vecinătatea soţului Melrir.

Totuşi, dacă nu aveau de ce să se teamă de fiare, nici oamenilor şi nici animalelor nu le era uşor să se apere de scorpioni şi de şerpii şuierători – cobrele naturaliştilor – care mişunau prin apropiere de Rharsa. Dealtfel, sunt acolo atât de multe reptile încât anumite regiuni rămân nelocuibile şi, printre altele, Djerid Teldja a trebuit să fie părăsit de arabi. În tabăra de seară, lângă o pădure de tamarini, domnul de Schaller şi însoţitorii săi nu se aşezară la odihnă înainte de a-şi fi luat cele mai minuţioase măsuri de precauţie. Şi e fapt cert că sergentul-major Nicol nu dormi decât cu un ochi pe când Dă-i-nainte dormea cu amândoi închişi. E adevărat că Taie-cupa veghea şi ar fi semnalat orice zgomot suspect, periculos pentru cal sau pentru stăpânul său.

Pe scurt, nu se produse nici un accident în decursul nopţii şi corturile fură strânse în zori. Căpitanul Hardigan ţinea mereu direcţia sud-vest, urmată şi de canal începând din Tozeur. La kilometrul 207, canalul urca spre nord şi, cu începere de la acest cot, mica trupă urma să avanseze de la Nefta încolo în lungul meridianului. În localitate ajunse în după-amiaza aceleiaşi zile.

Poate că lungimea canalului ar fi fost scurtată cu vreo cincizeci de kilometri, dacă s-ar fi putut atinge Rharsa într-un punct al marginii sale orientale, din direcţia Tozeur. Dar

dificultăţile de execuţie ar fi fost mari. Înainte de a răzbi în acest fel la şot, canalul ar fi trebuit săpat într-un sol de o duritate excesivă, unde roca predomina. Porţiunea dificilă ar fi fost mai lungă şi mai costisitoare decât în unele puncte ale pragului Gabčs, iar o cotă de treizeci până la treizeci şi cinci de metri deasupra nivelului mării ar fi pretins o muncă apreciabilă. Acesta era motivul pentru care, după un studiu temeinic al regiunii, inginerii Companiei franco-străine renunţaseră la primul traseu, optând pentru altul ce pornea de la kilometrul 207, la vest de Nefta. Din acest punct, o lua în direcţia nord. Era a treia şi ultima secţiune a primului canal, dusă la bun sfârşit de o lărgime considerabilă, profitându-se de numeroasele depresiuni întâlnite în cale; ajungea la Rharsa într-o adâncitură aflată la una dintre cele mai joase cote ale şotului, aproape în mijlocul marginii sale meridionale.

De comun acord cu căpitanul Hardigan, domnul de Schaller nu intenţiona deloc să se oprească două zile la Nefta. Le-ar fi ajuns să-şi petreacă aici ultimele ore ale după-amiezii şi noaptea următoare, odihnindu-se şi făcând aprovizionarea detaşamentului. Dealtfel, oameni şi cai, nu puteau fi obosiţi după aceşti o sută nouăzeci de kilometri de mers lejer, parcurşi, de la plecarea din Gabčs, între l7 martie ţi 3 aprilie. Le-ar fi fost uţor să străbată a doua zi distanţa care le mai rămânea până la şotul Rharsa, unde inginerul ţinea să ajungă exact la data fixată.

Oaza Nefta nu se deosebeşte prea mult de oaza Tozeur în privinţa aspectului regiunii, a naturii solului sau a producţiei vegetale. Aceeaşi aglomerare de locuinţe printre copaci, aceeaşi dispunere a cazărmii, aceeaşi ocupaţie militară. Însă oaza e mai puţin populată şi nu avea atunci mai mult de opt mii de locuitori.

Francezi şi indigeni, primiră cu entuziasm trupa căpitanului Hardigan şi se înghesuiră s-o cazeze cât mai bine. Existau nişte motive de interes personal, aşa că nu era de mirare. Graţie noului traseu, comerţul din Nefta urma să

beneficieze din plin de trecerea canalului prin vecinătatea oazei. Avea să-i aparţină un întreg trafic pe care l-ar fi pierdut dacă drumul apelor către şot ar fi fost croit pe dincolo de Tozeur. Nefta era pe cale să devină oraş-port la marea cea nouă.

Iată de ce inginerul de la Societatea franceză a mării sahariene nu fu cruţat de entuziasmul locuitorilor.

Şi totuşi, în ciuda insistenţelor menite să reţină expediţia fie şi numai pentru douăzeci şi patru de ore, plecarea rămase stabilită pentru a doua zi la răsăritul soarelui. Îngrijorat de veştile care îi parveneau în legătură cu agitaţia indigenilor de prin împrejurimile şotului Melrir, unde ducea cel de-al doilea canal, căpitanul Hardigan era nerăbdător să-şi încheie această parte a explorării. Soarele încă nu apăruse la orizont când, oamenii fiind adunaţi, caii şi căruţele gata de drum, fu dat semnalul de plecare. Cei doisprezece kilometri cât măsoară canalul de la Nefta până la cot s-au parcurs în prima etapă de marş, iar distanţa de la cot la Rharsa în cea de-a doua.

Nici un incident pe traseu, şi era în jur de şase seara când căpitanul Hardigan ordonă popasul la capătul intrândului pe unde canalul, ajuns la capătul său, pătrundea în şot.

Capitolul VIII ŞOTUL RHARSA.

Pentru noaptea de 4 spre 5 aprilie, tabăra se făcu la poalele dunelor care, destul de înalte, încadrau intrândul. Locul nu oferea nici un adăpost. Mica trupă lăsase ultimii copaci ai acelui ţinut dezolant cu vreo trei sau patru kilometri în urmă, între Nefta şi şot. Ajunseseră în deşertul nisipos, cu vagi urme de vegetaţie, Sahara în toată ariditatea ei.

Corturile fuseseră ridicate. Încărcate la Nefta, căruţele transportau hrana oamenilor şi a cailor pe mai multe zile. Dealtfel, înconjurând Rharsa, inginerul urma să se oprească în oazele destul de numeroase de pe marginea depresiunii, unde se găsea din abundenţă nutreţul proaspăt pe care l-ai fi căutat zadarnic în interiorul şotului.

Tocmai asta le explica domnul de Schaller căpitanului Hardigan şi locotenentului Villette, reuniţi în acelaşi cort înainte de cina pe care domnul François se pregătea s-o servească. Întins pe masă, un plan al Rharsei îi ajuta să cunoască aspectul locurilor. Cu limita sa meridională trecând de paralela 34, şotul se rotunjeşte spre nord, peste regiunea mărginită de munţii Aures, în apropierea târgului Chebika. Lungimea sa maximă, măsurată exact pe latitudinea de 34 de grade, este de şaizeci de kilometri, dar suprafaţa submersibilă nu trece de o mie trei sute de kilometri pătraţi, adică, aşa cum aprecia inginerul, de trei-patru ori suprafaţa Câmpului lui Marte din Paris.

— Eh, observă locotenentul Villette, ceea ce este enorm pentru un Câmp al lui Marte, pare destul de modest pentru o mare…

— Fără îndoială, locotenente, răspunse domnul de Schaller. Dar dacă adaugi la asta suprafaţa şotului Melrir, cu alte cuvinte şase mii de kilometri pătraţi, avem în total şapte sute douăzeci de mii de hectare destinate mării sahariene. Şi, în fond, e foarte posibil ca, în timp, acţiunea apelor să conducă la ocuparea depresiunilor Djerid şi Fedjedj.

— Observ, dragă prietene, spuse căpitanul Hardigan, că mereu contezi pe această eventualitate. Oare viitorul ne-o rezervă?

— Cine poate citi viitorul? Întrebă domnul de Schaller. Planeta noastră a asistat în mod cert la lucruri şi mai extraordinare, şi nu-ţi ascund că această idee, fără să mă obsedeze, mă cucereşte uneori. Ai auzit cu siguranţă vorbindu-se despre un continent dispărut, numit Atlantida; ei bine, nu o mare sahariană stă astăzi peste el, ci chiar Oceanul Atlantic, între latitudini perfect determinate. Şi mai sunt exemple de asemenea cataclisme, de proporţii mai mici, e adevărat; aminteşte-ţi ce s-a petrecut în secolul al XIX-lea, cu prilejul teribilei erupţii din Krakatoa16. Aşa că

de ce nu s-ar putea întâmpla mâine ce s-a mai produs şi ieri?

— Viitorul este marea cutie cu surprize a omenirii, aprecie locotenentul Villette, râzând.

— Exact, scumpul meu locotenent, afirmă inginerul, iar când se va goli…

— Ei bine, atunci va fi sfârşitul lumii, conchise căpitanul Hardigan.

— Apoi, punând degetul pe hartă, acolo unde se termina primul canal, lung de două sute douăzeci şi şapte de kilometri, întrebă:

— N-ar trebui înfiinţat un port chiar aici?

— Ba da, pe malurile intrândului, răspunse domnul de Schaller, şi există toate motivele să credem că va fi unul dintre cele mai frecventate porturi ale mării sahariene. Planurile se află în studiu şi, cu siguranţă, se vor construi aici case şi magazine, antrepozite şi un bastion, pentru vremea când Rharsa va deveni navigabilă. În plus, la extremitatea orientală a şotului, târgul La Hammâ este deja pe cale de a se transforma în sensul importanţei maritime şi comerciale pe care contase în varianta primului traseu, asigurându-şi probabil, în ciuda schimbării, poziţia de port avansat al Gafsei.

Ca acest târg, indicat de inginer pe hartă la extremitatea depresiunii Rharsa, să devină un port comercial chiar în inima Djeridului, iată un vis care altădată ar fi părut irealizabil. Şi totuşi, geniul uman urma să-l prefacă în realitate. Localitatea nu avea să regrete decât un singur lucru, şi anume că primul canal nu se putuse vărsa chiar lângă porţile ei. Se cunosc însă motivele pentru care inginerii fuseseră nevoiţi să pătrundă în şot prin intrândul botezat deocamdată Golful Roudaire, în aşteptarea clipei când acesta va fi numele unui port nou, fără îndoială cel mai impresionant din zona mării sahariene.

Căpitanul Hardigan îl întrebă pe domnul de Schaller dacă avea de gând să conducă expediţia de-a dreptul prin

Rharsa, pe întreaga ei lungime.

— Nu, răspunse inginerul, vreau să văd malurile şotului; sper să regăsesc materiale preţioase care ne-ar putea fi utile, fie aici, fie în altă parte de vreme ce le avem la îndemână. Chiar dacă sunt în mod precis inferioare celor de azi; însă acestea din urmă trebuie procurate abia de acum înainte.

— Caravanele nu preferau oare să traverseze şotul? Întrebă locotenentul Villette.

— Şi încă îl mai traversează, scumpul meu locotenent, deşi e o rută destul de periculoasă, pe un teren instabil; dar e mai scurtă şi chiar mai puţin obositoare decât un marş făcut de-a lungul malurilor năpădite de dune. Totuşi, pe un asemenea drum vom merge noi, spre vest, până în punctul unde începe cel de-al doilea canal; apoi, la întoarcere, după ce vom fi parcurs perimetrul şotului Melrir, putem urma limita nordică a Rharsei şi ajungem la Gabčs mai repede decât am venit încoace.

Conform planului dinainte stabilit, după explorarea celor două canale inginerul ar fi refăcut întreaga circumferinţă a noii mări.

A doua zi, domnul de Schaller şi cei doi ofiţeri trecură în fruntea detaşamentului. Taie-cupa alerga în faţă, stârnind stoluri de sturzi ce-şi luau zborul indispuşi. Se mergea pe partea interioară a înaltelor dune din marginea solului. Era exclus ca pe acolo suprafaţa lichidă, întinzându-se, să poată depăşi marginile depresiunii, aşa cum se temeau unii. Malurile ridicate, semănând întrucâtva cu tamponul pragului Gabčs, n-ar fi cedat la presiunea apei, încât partea meridională a Djeridului rămânea în afara oricărui pericol.

Tabăra fusese ridicată de la primele ore ale zilei. Marşul se desfăşura în ordinea obişnuită. Parcursul cotidian nu trebuia modificat, aşa că făceau în medie doisprezece până la cincisprezece kilometri, în două etape.

Domnul de Schaller voia mai cu seamă să verifice ţărmul ce urma să cuprindă apa noii mări, şi dacă nu cumva exista

riscul ca aceasta, ieşind dintre limitele ei, să inunde regiunile vecine. Prin urmare, mica trupă se ţinea pe lângă dunele de nisip care se perindau de-a lungul şotului, în direcţia vest. Realizându-şi proiectul, se părea dealtfel că omul nici nu trebuise să modifice opera naturii. Dacă fusese sau nu fusese cândva un lac, Rharsa era în schimb pregătită să fie, iar apele aduse de primul canal din golful Gabčs aveau să intre cu precizie între hotarele stabilite.

Totuşi, neabătându-se de la rută, puteau observa o mare parte din depresiune. Sub razele soarelui, suprafaţa acestei cuvete aride sclipea ca şi cum ar fi fost alcătuită dintr-un strat de argint, de cristal sau de camfor. Ochii nu puteau suporta strălucirea şi trebuia să-i aperi cu ochelari fumurii ca să te fereşti de oftalmiile atât de frecvent întâlnite din cauza arzătoarei lumini a Saharei. Ofiţerii şi trupa se pregătiseră în mod special pentru asta. Majurul Nicol achiziţionase nişte ochelari adecvaţi până şi pentru calul său. Dar, după câte se părea, lui Dă-i-nainte nu-i prea conveneau ochelarii. Era cam caraghios, iar în spatele acelui aparat optic Taie-cupa nu-şi mai recunoştea prietenul. Aşa că până la urmă nici Dă-i-nainte şi nici ceilalţi cai nu fură înzestraţi cu mijloacele de protecţie indispensabile stăpânilor lor.

În rest, şotul avea exact aspectul lacurilor saline care seacă vara sub acţiunea căldurilor tropicale. Dar o parte a stratului lichid, prinsă sub nisipuri, degajă gazele conţinute şi solul se umple de umflături ce-l fac să semene cu un câmp presărat cu muşuroaie; cât despre fundul şotului, inginerul îi informă pe cei doi ofiţeri că era compus din nisip roşu de cuarţ amestecat cu sulfat şi carbonat de calciu. Stratul acela era acoperit de eflorescenţe formate din sulfat de sodiu şi clorură de sodiu, o veritabilă crustă de sare. Dealtfel, terenurile pliocenului17, caracteristice pentru şoturi şi pentru mlaştinile ascunse, conţin gips şi sare din belşug.

E bine să spunem că în acea perioadă a anului Rharsa nu era încă golită de toată apa adusă de ueduri în decursul iernii. Îndepărtându-se uneori de ghourd, adică de dunele cu pantă abruptă, caii se opreau la marginea unor gropi cu apă stătută.

De departe, căpitanul Hardigan avu impresia că descoperă un grup de călăreţi arabi umblând încoace şi încolo peste întinderile pustii ale şotului; dar, când oamenii lui se apropiară, întreaga trupă o întinse, nu tocmai în galop, ci bătând din aripi.

Era de fapt un stol de flamingo albaştri şi roz, al căror penaj amintea de culorile unei uniforme. Oricât de repede porni Taie-cupa în urmărirea lor, nu reuşi să-i ajungă pe acei magnifici reprezentanţi ai familiei de picioroange. Reuşi, în schimb, să ridice în cale miriade de zburătoare, şi ce de ţipete străpungeau spaţiul odată cu păsările bu-habibi, asurzitoare vrăbii ale Djeridului!

Avansând pe la marginea Rharsei, detaşamentul avea să găsească uşor locuri de tabără pe care nu le-ar fi aflat în centrul depresiunii. Asta şi din cauză că şotul era în întregime inundabil, pe când anumite părţi din Melrir, cu cotă pozitivă, aveau să rămână deasupra după pătrunderea apelor din Mediterana. Mergeau deci din oază în oază, unele mai mult, altele mai puţin locuite, sortite să devină marsâ, adică porturi sau golfuleţe ale noii mări. Sunt cunoscute sub numele de toual în limba berberă şi, în aceste oaze, solul îşi redobândeşte întreaga fertilitate, reapar în număr destul de mare arborii, palmierii şi ceilalţi, nu lipsesc nici păşunile, aşa că Dă-i-nainte şi camarazii lui n-aveau de ce să se plângă de lipsa nutreţurilor. Imediat ce treceai însă de oaze, solul îşi recăpăta brusc ariditatea obişnuită. După un mourdj ierbos, apărea deodată reg-ul, un teren întins, alcătuit din pietriş şi nisip.

Totuşi, este locul să observăm că recunoaşterea se făcea fără prea mari probleme în lungul limitei sudice a şotului Rharsa. E adevărat că, atunci când nici un nor nu domolea

arşiţa soarelui, lângă dune căldura îi punea serios la încercare pe oameni şi pe cai. Dar, în sfârşit, ofiţerii din Algeria şi spahiii sunt deja obişnuiţi cu clima fierbinte, iar în ce-l priveşte pe domnul de Schaller, era şi el un african bronzat de soare şi de explorări, încât tocmai din acest motiv i se încredinţase conducerea lucrărilor definitive la marea saharianã.

Cât priveşte pericolele, ele ar fi putut să apară doar dacă s-ar fi mers peste acele hofra ale şotului care sunt depresiunile cele mai adânci, cu pământ mişcător ce nu oferă nici un sprijin statornic; pe traseul urmat de expediţie, însă, nimeni nu avea de ce să se teamă de asemenea împotmoliri.

— Pericolele acelea sunt cât se poate de grave, repeta inginerul, iar la săparea canalului peste lacurile secate ale Tunisiei au existat nenumărate prilejuri să te convingi că-i adevărat.

— Chiar aşa, adăugă căpitanul Hardigan, chiar şi domnul Roudaire vedea în asta una dintre dificultăţile ce stăteau în calea topografierii şoturilor Rharsa şi Melrir. Nu povesteşte el că uneori se scufunda până la genunchi în nisipul sărat?

— Şi n-a spus decât adevărul, adăugă domnul de Schaller. Aceste depresiuni sunt pline de gropi cărora arabii le zic „ochiuri de mare”, iar sondele nu pot să le dea de fund. Astfel că întotdeauna te poţi aştepta aici la accidente. În timpul unei expediţii de recunoaştere a lui Roudaire, unul din călăreţi se scufundă cu cal cu tot într-una din acele crevaşe, iar camarazii lui n-au reuşit să-l scoată nici măcar cu douăzeci de vergele de puşcă puse cap la cap…

— Aşadar, să fim prevăzători, recomandă căpitanul Hardigan, nici o măsură de prudenţă nu e în plus. Oamenii mei n-au voie să se îndepărteze de dune atâta vreme cât n-am stabilit exact starea solului. Şi tot mă tem că diavolul ăsta de Taie-cupa, care aleargă ca un bezmetic în toate părţile, o să dispară la un moment dat pe neaşteptate. Nicol nu-l mai poate ţine în loc.

— Ar fi tare necăjit dacă i s-ar întâmpla câinelui o asemenea nenorocire! Declară locotenentul Villette.

— Iar Dă-i-nainte, adăugă căpitanul, sunt sigur că ar muri de durere!

— E o prietenie cu totul aparte între aceste două animale, observă inginerul.

— Absolut, zise locotenentul Villette. Cel puţin Oreste şi Pilade, Nisus şi Eurial, Damon şi Pithias, Ahile şi Patrocle, Alexandru şi Ephestion, Hercule şi Pirithous erau din aceeaşi rasă, dar un cal şi un câine…

— Şi un om, poţi adăuga, locotenente, conchise căpitanul Hardigan, căci Nicol, Dă-i-nainte şi Taie-cupa formează un grup de prieteni inseparabili în care omul intră cu o treime, iar animalele cu două.

Ceea ce spunea inginerul despre pericolele conţinute în solul mişcător al şoturilor nu era deloc exagerat. Şi totuşi, caravanele preferau să treacă prin Melrir, Rharsa şi Fedjedj.

Ruta aceasta le scurta traseul, iar drumul făcut pe teren neted era mai uşor. Ele mergeau însă întotdeauna însoţite de ghizi care cunoşteau perfect părţile lacustre ale Djeridului, ştiind să evite smârcurile primejdioase.

De la plecarea din Gabčs, detaţamentul nu întâlnise încă niciuna din caravanele ce transportă mărfuri, produsele solului sau produse de manufactură, de la Biskra până la ţărmul Sirtei Mici şi a căror trecere este aşteptată întotdeauna cu nerăbdare la Nefta, la Gafsa, la Tozeur, în La Hammâ, în toate oraşele şi târgurile Tunisiei meridionale. Dar în ziua de 9 aprilie, după-amiază, luară contact cu o caravană, şi iată în ce împrejurări.

Era în jur de orele trei. După prima etapă de marş a zilei, căpitanul Hardigan şi oamenii lui o porniră din nou la drum sub un soare arzător. Se îndreptau spre curbura ultimă pe care o face Rharsa la câţiva kilometri mai încolo, în capătul său dinspre apus.

Terenul se înălţa de-acum sensibil, relieful dunelor se accentua din ce în ce mai mult, aşa că nici pe acolo apele noii mări n-ar fi putut forţa vreodată perimetrul şotului.

De pe un loc mai înalt, cuprindeai cu privirea un spaţiu întins, spre nord şi spre vest. Depresiunea strălucea sub razele soarelui. Fiecare grăunte din acel sol sărat devenea un punct luminos. În stânga începea cel de-al doilea canal, stabilind legătura între Rharsa şi Melrir.

Inginerul şi cei doi ofiţeri descălecară. Escorta îi urma cu caii ţinuţi de frâuri.

La un moment dat, când cu toţii se opriseră pe un platou nisipos, locotenentul Villette zise, cu mâna întinsă:

— Îmi pare că văd în fundul şotului o trupă în mişcare…

— O trupă sau o turmă18, răspunse căpitanul Hardigan.

— E greu să te pronunţi, din cauza distanţei, constată domnul de Schaller.

Adevărul, era că în partea aceea, la vreo trei sau patru kilometri, un nor gros de praf se ridica deasupra Rharsei. Poate că nu era decât o turmă de rumegătoare aflată în marş spre nordul Djeridului.

În plus, câinele dădea semne clare, dacă nu de nelinişte, în orice caz de interes, aşa că majurul îi strigă:

— Hai, Taie-cupa, fii nas şi urechi… Ce-i acolo?

Animaul lătră violent, cu labele încordate, zvâcnind puternic din coadă şi gata să ţâşnească prin şot.

— Uşurel… Uşurel! Făcu Nicol reţinându-l aproape de sine. Agitaţia din mijlocul vârtejului devenea tot mai mare pe măsură ce volutele de praf se apropiau. Dar era greu să le stabileşti cauza. Oricât de ageră le-ar fi fost privirea, nici domnul de Schaller, nici ofiţerii, nici altcineva din detaşament n-ar fi putut spune dacă vânzoleala aceea era produsă de o caravană în marş sau de vreo turmă alungată de cine ştie ce pericol prin această parte a şotului.

Două sau trei minute mai târziu, nu mai exista nici o incertitudine. Din nor ţâşniră fulgere şi izbucniră

detunături, al căror fum se amesteca şi el cu vârtejul de praf.

Chiar atunci Taie-cupa, pe care stăpânul său nu putu să-l oprească, o zbughi lătrând cu furie.

— Împuşcături! Strigă locotenentul Villette.

— Fără îndoială, vreo caravană care se apără de fiare…, zise inginerul.

— Ori mai degrabă de hoţi, reluă locotenentul, căci împuşcăturile par să aibă şi răspuns…

— Pe cai! Comandă căpitanul Hardigan.

O clipă mai târziu, părăsind malul Rharsei, spahiii se îndreptau spre teatrul luptei.

Poate că era imprudent, sau cel puţin temerar, să angajezi pe cei câţiva oameni ai escortei într-o afacere căreia nu i se cunoştea cauza.

Putea fi o bandă de tâlhari din Djerid, şi încă numeroasă. Dar căpitanul Hardigan şi detaşamentul său nu stăteau să se codească la primejdie.

Dacă, aşa cum era cazul să se presupună, nişte tuaregi sau alţi nomazi din regiune atacau o caravană, ţinea de onoarea unui soldat să-i sară în ajutor. Astfel că, săltând cu toţii pe cai, în frunte cu câinele pe care Nicol nu mai încerca acum să-l cheme înapoi, lăsară în urmă linia dunelor şi se avântară de-a curmezişul şotului.

Distanţa, am mai spus-o, nu părea să fie mai mare de trei kilometri, iar două treimi din ea fură parcurse în zece minute. Împuşcăturile continuau şi din stânga, şi din dreapta, printre volutele de fum şi de praf. Totuşi, vârtejul începea să se risipească sub efectul brizei de sud-est.

Căpitanul Hardigan se putu lămuri atunci în legătură cu lupta aceea atât de violent angajată.

Aşa cum avea să se stabilească imediat era vorba chiar de o caravană, al cărei mers tocmai fusese întrerupt în acea parte a şotului. Cu cinci zile în urmă, ea părăsea oaza Zeribet, de la nord de Melrir, îndreptându-se spre Tozeur, de unde intenţiona să ajungă la Gabes. Vreo douăzeci de

arabi alcătuiau grupul ce conducea cam o sută de cămile de toate mărimile.

Mergeau aşa, zoriţi, cu animalele în faţă, transportând în saci o apreciabilă încărcătură de curmale. Ei, conducătorii cămilelor, veneau la urmă, repetând strigătul pe care unul dintre ei îl slobozea cu voce răguşită, ca să îndemne animalele.

Caravana făcuse până aici călătoria în condiţii bune; tocmai ajunsese în extremitatea vestică a Rharsei şi se pregătea să traverseze depresiunea pe toată lungimea ei, având în acest scop o călăuză cu multă experienţă. Din nefericire, îndată ce se angajase pe primele pante ale regului, vreo şaizeci de călăreţi apărură brusc din spatele dunelor.

Era o bandă de tâlhari care puteau să-i supună cu uşurinţă pe oamenii caravanei. I-ar fi pus pe fugă, i-ar fi masacrat la nevoie, s-ar fi făcut stăpâni pe animale şi pe încărcătura lor, le-ar fi mânat spre cine ştie ce oază îndepărtată din Djerid şi, cu siguranţă, agresiunea ar fi rămas nepedepsită, ca atâtea altele, dată fiind imposibilitatea de a-i descoperi pe făptaşi.

Conducătorii cămilelor încercară să opună o rezistenţă ce n-avea sorţi de izbândă. Înarmaţi cu puşti şi pistoale, se folosiră de ele. Mai numeroşi, asediatorii traseră şi ei, iar după zece minute de luptă caravana sfârşi prin a se împrăştia, cu animalele fugind în toate părţile, cuprinse de teamă.

Asta se întâmplase cu puţin înainte ca detunăturile să fi fost auzite de căpitanul Hardigan.

Dar mica sa trupă fu zărită şi tâlharii, văzându-i pe călăreţii veniţi în ajutorul caravanei, se opriră.

În momentul acela, cu o voce răsunătoare, căpitanul Hardigan strigă:

— Înainte!

Carabinele erau pregătite. Spahiii le traseră de la spate, le duseră la umăr şi, cu toţii, se năpustiră în trombă asupra

bandiţilor. Cât despre convoi, fusese lăsat în urmă sub paza călăuzelor şi urmau să se întoarcă la el după despresurarea caravanei.

Tâlharii nu aşteptară ciocnirea. Nu se simţeau oare destul de puternici, ori, mai degrabă destul de curajoşi pentru a ţine piept plutonului de uniforme binecunoscute care înainta impetuos spre ei? Se supuneau cumva altui impuls decât celui al fricii? Fapt e că, înainte de a ajunge aproape căpitanul Hardigan şi oamenii lui, o luară la fugă în direcţia nord-vest.

Totuşi, ordinul de foc fusese dat şi vreo douăzeci de detunături bubuiră, atingând mai mulţi fugari, însă nu atât de grav încât să-i oprească.

Majurul constată cu mândrie că Taie-cupa primise botezul focului, căci îl văzuse scuturând din cap într-o parte şi-n alta, de unde trase concluzia că un glonte îi şuierase pe lângă urechi.

Căpitanul Hardigan consideră că nu era oportun să-i urmărească pe agresori, purtaţi de caii lor în cea mai mare viteză. Dealtfel, ei dispărură curând după cortina unui tel, colină împădurită ce se înălţa la orizont. Într-un ţinut cunoscut de ei foarte bine, şi-ar fi găsit cu uşurinţă vreun loc de refugiu, unde ar fi fost greu să-i mai găseşti.

Fără îndoială, n-aveau să se întoarcă, iar caravana nu trebuia să se mai teamă că o să-i întâlnească din nou în drumul ei spre partea de răsărit a Rharsei.

Ajutorul sosise la timp; câteva minute mai târziu, cămilele ar fi căzut în mâinile acelor piraţi ai deşertului.

Întrebându-l pe şeful caravanei, inginerul află apoi cum se petrecuseră lucrurile şi în ce fel fuseseră atacaţi el şi oamenii lui.

— Ştiţi cumva, întrebă căpitanul, din ce trib face parte banda aceea?

— Călăuza noastră ne asigură că sunt tuaregi, răspunse şeful.

— S-a pretins că tuaregii au părăsit încetul cu încetul oazele din vest, mutându-se în estul ţinutului Djerid, spuse inginerul.

— Ah! Atâta vreme cât vor exista caravane care să-l traverseze, nu vor lipsi nici bandiţii ieşiţi să le atace, observă locotenentul Villette.

— Eventualitate de care n-o să ne mai temem după inundarea şoturilor, declară domnul de Schaller.

Căpitanul Hardigan îl întrebă apoi pe şeful caravanei dacă nu cumva auzise vorbindu-se prin ţinut de evadarea lui Hadjar.

— Ba da, căpitane, chiar acum câteva zile s-a răspândit zvonul.

— Nu se spune că a fost prin împrejurimile şoturilor Rharsa şi Melrir?

— Nu, căpitane.

— Oare nu era tocmai el în fruntea bandei?

— Eu pot să spun că nu, interveni călăuza, fiindcă îl ştiu şi l-aş fi recunoscut…

— E foarte posibil ca bandiţii ăia să fi fost dintre cei pe care îi conducea cândva, şi dacă n-aţi fi sosit dumneavoastră, căpitane, ne-ar fi jefuit, ne-ar fi omorât până la unul.

— Vă puteţi continua drumul fără grijă, zise inginerul.

— Şi eu aşa cred, răspunse şeful. Ticăloşii ăia au să se întoarcă în vreun târg din vest, iar în trei-patru zile noi vom fi la Tozeur.

Şeful îşi adună oamenii. Cămilele împrăştiate reveneau la locul lor în şir; caravana se refăcea, fără să fi pierdut vreun om, având doar câţiva răniţi uşor cu care îşi putea continua drumul. Apoi, după ce le mai mulţumi o dată căpitanului Hardigan şi însoţitorilor săi, şeful dădu semnalul de plecare. Întreaga caravană se puse în mişcare.

În câteva minute, oameni şi animale dispărură după un tarf, înălţime nisipoasă care se alungea peste şot, iar strigătele şefului de caravană, îndemnuri pentru

conducătorii cămilelor, se pierdeau încetul cu încetul în depărtare.

Când inginerul şi cei doi ofiţeri se reîntâlniră după ciocnirea aceea care putea fi plină de consecinţe, îşi comunicară impresiile şi îngrijorarea. Domnul de Schaller vorbi cel dintâi:

— Iată, deci, că Hadjar a apărut din nou prin ţinut! Zise inginerul.

— Trebuia să ne aşteptăm la asta, răspunse căpitanul, şi e de dorit ca inundarea şoturilor să se realizeze cât mai curând posibil! E singurul mod de a isprăvi odată cu aceşti răufăcători din Djerid.

— Din păcate, observă locotenentul Villette, vor mai trece câţiva ani până când apele golfului au să umple şoturile Rharsa şi Melrir…

— Cine ştie? Rosti domnul de Schaller.

În timpul nopţii următoare, tabăra nu fu deranjată de tuaregi şi nici prin împrejurimi nu-şi făcură apariţia.

A doua zi, l0 aprilie, după-amiază, detaşamentul făcu popas în locul unde începea cel de-al doilea canal, deschis între şoturi.

Capitolul IX AL DOILEA CANAL.

Al doilea canal, cel ce lega Rharsa şi Melrir de şotul Djerid, avea o lungime cam de trei ori mai mică decât primul. Pe de altă parte, pe când relieful solului intre Gabčs ţi Rharsa atingea cote între cincisprezece ţi patruzeci ţi ţase de metri, el nu depăşea zece metri între ultimele două şoturi, la pragul Asloudje.

Mai trebuie menţionat şi faptul că, pe lângă Rharsa şi Melrir, existau acolo nişte depresiuni lungi de câţiva kilometri, de mai mare însemnătate fiind şotul El Asloudje, folosit la săparea canalului.

Pentru realizarea celui de-al doilea canal fusese nevoie, deci, de mai puţin timp decât în cazul primului, iar greutăţile întâmpinate erau şi ele mai puţine. Prin urmare, fusese atacat abia mai târziu. Lucrările definitive putând fi

acum reluate de pe baza de operaţii şi de aprovizionare reprezentată de provincia Constantine, se stabilise înainte de plecarea expediţiei din Gabčs ca domnul de Schaller să găsească în Melrir, la capătul celui de-al doilea canal, sub conducerea unui foarte competent agent de la Drumuri şi Poduri, un şantier plin de lucrători care, după călătoria cu trenul până la Biskra şi în caravană de-a lungul Farfariei, urmau să intre în legătură cu el imediat ce se vor fi instalat.

Odată constatat stadiul lucrărilor, domnului de Schaller nu-i mai rămânea decât să-şi continue drumul pe marginea şotului spre a reveni în punctul de plecare, şi inspecţia era gata.

Când detaşamentul ajunse la capătul Rharsei, inginerul fu foarte surprins că nu găsea acolo pe niciunul dintre muncitorii arabi sau străini trimişi de la Biskra de către Societate.

Ce-ar fi putut să se întâmple? În orice caz era cam îngrijorător, mai ales după atacul asupra caravanei şi reapariţia lui Hadjar. Avusese oare loc vreo modificare în program, fără ca inginerul să poată fi prevenit la timp, ori vreo schimbare de ultimă oră în conducere?

Domnul de Schaller rămase pe gânduri, însă căpitanul Hardigan îl întrebă:

— În această secţiune lucrările nu erau terminate?

— Ba da, răspunse domnul de Schaller, iar rapoartele cunoscute de noi spun că tăierea pragurilor dintre porţiunile inundabile trebuie să fi fost împinsă, asigurându-se panta necesară, până la Melrir, care se află aproape în întregime sub nivelul mării.

— De ce să te mai miri atunci că muncitorii nu sunt acolo?

— Pentru că de vreo câteva zile şeful lucrărilor ar fi trebuit să-şi trimită câţiva oameni în întâmpinarea mea, iar dacă mă gândesc bine, nu văd nici un motiv pentru care ei să fi întârziat la Biskra sau în Melrir.

— Atunci, cum îţi explici dumneata această absenţă?

— Nu mi-o pot explica, mărturisi inginerul, dacă nu cumva vreun incident i-o fi reţinut pe şantierul principal, aflat la cealaltă extremitate a canalului.

— Ei bine, ne vom lămuri curând, zise căpitanul Hardigan.

— Şi totuşi, mă supără, iar în acelaşi timp sunt foarte preocupat de faptul că n-am întâlnit aici oamenii de care aveam nevoie şi a căror absenţă îmi încurcă proiectele.

— Câtă vreme se pregăteşte tabăra, n-ai vrea să mergem puţin mai încolo? Propuse căpitanul Hardigan.

— Cu plăcere răspunse domnul de Schaller.

Fu chemat sergentul-major. Primi ordin să organizeze popasul de noapte lângă un pâlc de palmieri crescuţi în marginea canalului. La adăpostul copacilor înverzea iarba. Un pârâiaş, curgea pe sub ei. Nu lipsea deci nici apa, nici păşunea; cât despre proviziile proaspete, puteau fi făcute cu uşurinţă în una dintre oazele de pe malul şotului Asloudje.

Nicol execută imediat ordinele căpitanului, iar spahiii luară măsurile obişnuite pentru camparea în asemenea condiţii.

Domnul de Schaller şi cei doi ofiţeri, profitând de ultima oră din zi, o apucară pe malul nordic, cu intenţia de a înainta cam un kilometru.

Excursia îi permise inginerului să constate că săpătura era, în acel punct, terminată în întregime şi că ansamblul lucrărilor se menţinea şi el în starea bună la care se aşteptau. Canalul dintre cele două şoturi permitea cu uşurinţă trecerea apelor deversate de Rharsa după ce aceasta le va fi primit din golf, iar panta era conformă cu planurile inginerilor.

Domnul de Schaller şi însoţitorii săi nu-şi prelungiră plimbarea dincolo de un kilometru. Dealtfel, cât putură străbate cu privirea în direcţia lui El Asloudje, acea porţiune a canalului era pustie. Aşa că, vrând să se întoarcă înainte de căderea nopţii, inginerul, căpitanul Hardigan şi locotenentul Villette apucară din nou drumul taberei.

Acolo, în cortul deja ridicat, domnul François le servi cina cu obişnuita lui promptitudine. Fură luate măsuri pentru paza de noapte şi nu le mai rămânea decât să-şi adune, într-un somn bun, forţele necesare etapelor din ziua următoare.

Deşi în timpul excursiei lor domnul de Schaller şi cei doi ofiţeri nu zăriseră pe nimeni, deşi acea parte a canalului le păruse pustie, în realitate nu era deloc aşa. Nici o îndoială totuşi în privinţa faptului că echipa nu mai era acolo, iar inginerul nu remarcase în zonă nici o urmă de lucrare recentă.

El şi ofiţerii fuseseră văzuţi însă de doi oameni pitiţi după nişte tufe dese de dris, într-o scobitură făcută de dune.

Cu siguranţă că, dacă Taie-cupa ar fi fost prin apropiere, i-ar fi descoperit pe cei doi. Aceştia avură mare grijă să nu fie văzuţi. De la mai puţin de cincizeci de paşi urmăriră trecerea străinilor care se plimbau în lungul malului, îi revăzură la întoarcere. Abia când se lăsară primele umbre ale amurgului îndrăzniră să se apropie de tabără.

Apropierea lor îl făcu pe Taie-cupa să dea câteva semne de nelinişte şi să mârâie surd. Dar sergentul-major îl potoli, după ce aruncase o privire afară, încât câinele reveni să se culce lângă stăpânul lui.

Mai întâi, indigenii se opriseră la liziera micii dumbrăvi. La ora opt se făcea deja noapte, deoarece crepusculul e de scurtă durată la această latitudine. Nu exista nici o îndoială că intenţionau să spioneze mai de aproape detaşamentul care făcuse popas la intrarea în cel de-al doilea canal. De ce venise şi de cine era condus?

Că acei călăreţi aparţineau unui regiment de spahii, asta o ştiau, căci îi zăriseră pe cei doi ofiţeri pe când se plimbau însoţiţi de inginer. Dar câţi oameni făceau parte din detaşament şi ce transportau spre Melrir? Iată ce voiau neapărat să afle.

Cei doi indigeni părăsiră, prin urmare, liziera; se târâră prin iarbă, trecând de la un copac la altul. În întuneric

putură să descopere conurile întinse la intrarea în dumbravă şi caii culcaţi pe păşune.

În momentul acela mârâitul câinelui îi puse în gardă şi se întoarseră spre dune, fără ca prezenţa lor să fi fost bănuită în tabără. Când nu se mai temeau că vor fi auziţi, începură să vorbească:

— Aşa deci… E chiar el… Căpitanul Hardigan?

— Da! Cel care l-a luat prizonier pe Hadjar.

— Şi ofiţerul de lângă el?

— Locotenentul lui. I-am recunoscut.

— Cum te-ar fi recunoscut şi ei, cu siguranţă.

— Dar pe tine… Nu te-au întâlnit nicicând?

— Nicicând.

— Bun! Ar fi posibil… Îmi închipui… Iată o ocazie de care ar trebui să profităm. Care nu va mai apărea…

— Iar dacă acest căpitan şi locotenentul lui ajung în mâinile lui Hadjar…

— N-au să mai scape… Aşa cum a scăpat Hadjar din bastion.

— Erau doar trei când i-am descoperit, observă unul dintre indigeni.

— Da, însă nici cei aşezaţi acolo, în tabără, nu-s chiar atât de mulţi, răspunse celălalt.

— Cine să fie al treilea? Nu-i ofiţer.

— Nu… Vreun inginer de la blestemata lor de Companie! O fi venit cu escorta să mai vadă o dată lucrările de la canal, înainte de-al umple cu apă. Ăştia se îndreaptă spre Melrir… Iar când ajung la şot… Când vor vedea…

— Că nu-l mai pot inunda! Strigă cel mai nervos dintre cei doi. Şi că marea lor saharianã rămâne baltă… Se vor opri… N-au să meargă mai departe… Şi atunci, vreo câteva sute de oameni de nădejde…

— Dar cum să-i prevenim, ca să vină la timp?

— Oaza Zenfig e la numai douăzeci de leghe… Iar dacă detaşamentul se opreşte la Melrir… Şi dacă ar putea fi reţinuţi acolo câteva zile…

— Nu-i imposibil. Mai ales acum, că nu vor mai avea motive să plece mai departe.

— Iar dacă aşteaptă ca apele golfului să se reverse peste şot, îşi pot săpa mormântul în locul acela, căci vor fi morţi cu toţii înainte de-a ajunge marea acolo! Să mergem, Harrig… Vino!

— Da… Te urmez, Sohar!

Erau chiar acei doi tuaregi care participaseră la evadarea lui Hadjar: Harrig, cel ce aranjase afacerea cu negustorul din Gabčs; Sohar, însuşi fratele căpeteniei de bandă. Se smulseră din loc şi porniră spre Melrir.

A doua zi, la o oră după răsăritul soarelui, căpitanul Hardigan dădu semnalul de plecare. Cu caii pregătiţi, oamenii se urcară în şa, iar mica trupă se înşiră, în ordinea obişnuită, de-a lungul malului nordic al canalului.

Proaspăt şi îngrijit ras, domnul François îşi ocupa locul său în partea dinainte a convoiului şi, cum brigadierul Pistache călărea pe alături, discutau voios despre una, despre alta.

— Ei bine, merge-merge, domnule François? Întrebă Pistache cu ştiutul său ton de bună dispoziţie.

— Minunat, răspunse vrednicul servitor al domnului de Schaller.

— Excursia asta nu vă produce prea multe neplăceri şi osteneală?

— Nu, brigadiere… Nu-i decât o plimbare printr-o ţară ciudată.

— Şotul o să se schimbe zdravăn, după inundare…

— O să se schimbe mult, într-adevăr, răspunse domnul François cu o voce măsurată şi gravă.

Căci omul acela minuţios şi metodic nu şi-ar fi mâncat cuvintele.

Dimpotrivă, le gusta şi le sugea, aşa cum face un degustător priceput cu o porţie fină.

— Şi când mă gândesc, reluă Pistache, că aici, pe unde calcă armăsarii noştri, vor înota peşti şi vor trece vapoare…

— Aşa-i, brigadiere… Peşti de toate soiurile, şi marsuini.

— Şi balene, adăugă Pistache.

— Balene nu… Nu cred, brigadiere. În mod precis nu va fi destulă apă pentru ele.

— O, domnule François, după cum ne spunea majurul nostru, apa o să aibă douăzeci de metri adâncime la Rharsa şi douăzeci şi cinci la Melrir!

— Nu peste tot, brigadiere, şi să ştii că au ceva nevoie de apă aceşti uriaşi ai lumii submarine, ca să se poată zbengui şi răsufla după bunul lor plac!

— Răsuflă tare, domnule François?

— Ar umple foalele unui furnal înalt sau orgile tuturor catedralelor din Franţa!

Şi vom fi de acord că domnul François fu satisfăcut de răspunsul său fără replică, răspuns ce-l ului întrucâtva pe bravul Pistache. Apoi reluă, descriind cu mâna perimetrul noii mări:

— Văd de pe-acum marea asta interioară, brăzdată de vapoare şi de veliere ce trec din port în port, făcând după puterile lor cabotaj, şi ştii care e dorinţa mea cea mai aprinsă, brigadiere?

— Rostiţi-o, domnule François.

— Aş vrea să fiu la bordul primului vapor care va naviga pe apele noi ale acestor străvechi şoturi algeriene! Şi contez puţin pe faptul că domnul inginer o să se îmbarce pe nava aceea, aşa că voi da ocol împreună cu el mării pe care am făcut-o cu propriile noastre mâini.

Într-adevăr, vrednicul domn François nu era departe de a crede că ajunsese întrucâtva colaboratorul stăpânului său la viitoarea înfăptuire a mării sahariene.

La urma urmelor – şi cu această dorinţă brigadierul Pistache încheie interesanta conversaţie – din moment ce expediţia începuse atât de bine, puteai spera că se va sfârşi la fel.

Mergând ca şi până atunci în două etape zilnice de mars, fiecare de câte şapte-opt kilometri, domnul de Schaller socotea că va ajunge curând la capătul celui de-al doilea

canal. Când detaşamentul avea să se afle la marginea depresiunii Melrir, urma să se ia hotărârea de a înconjura şotul fie prin nord, fie prin sud. De fapt, asta nu avea nici o importanţă, fiindcă inginerul prevăzuse o cercetare a întregului său perimetru.

Prima parte a canalului se putu parcurge într-o singură etapă. Secţiunea pleca din Rharsa şi ajungea în mica depresiune cunoscută sub numele de El Asloudje, între nişte dune cu înălţimea variind de la şapte la zece metri.

Dar, înainte de a sosi în Melrir, trebuia să traversezi sau să mergi de-a lungul unor şoturi mai mici, înşirate în toate sensurile şi făcând o linie aproape continuă de depresiuni mai puţin adânci, între maluri nu prea ridicate, şi pe care apele Mediteranei trebuiau să le inunde neapărat. Astfel apărea nevoia unei balizări, de la o albie la alta, menită să indice drumul prin aceste şoturi navelor de tot felul ce nu vor întârzia să-şi facă apariţia pe marea cea nouă, creată prin priceperea şi voinţa oamenilor. Nu se procedase oare tot aşa la săparea canalului Suez, în trecerea lui peste lacurile de coastă, unde navele nu puteau fi conduse fără asemenea indicaţii precise?

Pe acolo, de asemenea, lucrul avansase binişor; maşini puternice săpaseră şanţuri adânci până la Melrir. Şi, oare, ce nu se va putea încerca mâine, dacă va fi nevoie, cu maşinile pe care le avem acum, uriaşe instalaţii de dragat, perforatoare capabile să străpungă orice, transportoare circulând pe căi ferate provizorii, în sfârşit, tot materialul acela formidabil, nebănuit de căpitanul Roudaire şi de succesorii săi, dar pe care inventatorii şi constructorii îl imaginaseră şi îl construiseră de-a lungul anilor scurşi între debutul execuţiei proiectului Roudaire, cel şi mai avansat al Companiei franco-străine, abandonat şi el, cum se ştie, şi reluarea afacerii de către Societatea franceză a mării sahariene, sub conducerea domnului de Schaller.

Tot ce fusese făcut până atunci rămăsese într-o stare destul de bună, după cum prevăzuse inginerul cu prilejul

atât de elocventei sale conferinţe din Gabčs, vorbind despre esenţialele calităţi conservante ale climatului african, care pare să păstreze perfect până şi ruinele dezgropate de sub nisip nu demult. O pustietate absolută domnea însă în jurul lucrărilor de canalizare, aproape sau chiar deplin încheiate. Unde cu puţin timp în urmă se manifestase agitaţia unei mulţimi de lucrători, mai rămăsese doar liniştea sumbră a locurilor depopulate, părăsite de orice suflare omenească, încât numai lucrările abandonate dovedeau că activitatea, perseverenţa şi energia omului trecuseră pe acolo şi dăduseră pentru moment singuraticelor regiuni o aparenţă de viaţă.

Ceea ce făcea domnul de Schaller era, aşadar, o inspiraţie întreprinsă în singurătate, înainte de a duce la bun sfârşit noi proiecte despre care aveai toate motivele să crezi că sunt şi definitive. Singurătatea aceea era însă, atunci, parcă şi mai îngrijorătoare, iar inginerului nu-i venea deloc la îndemână că nu vedea nici un om al echipei din Biskra venindu-i în întâmpinare, aşa cum se stabilise.

Decepţia era crudă, dar, reflectând, domnul de Schaller îşi spunea că de la Biskra la Rharsa nu se ajunge chiar aşa cum ai merge de la Paris la Saint-Cloud şi că, pe o rută atât de lungă, putea să se producă orice incident, încurcând socotelile iniţiale şi modificând orarele. Şi totuşi nu, nu era posibil, din moment ce agentul îi telegrafiase la Gabčs, de la Biskra, că totul mersese bine până la sosirea în acest oraş, şi conform instrucţiunilor primite chiar din Paris. Prin urmare, pe traseu, poate că în regiunea mlăştinoasă, adesea inundată şi nu prea cunoscută a Farfariei, între Biskra şi punctul din Melrir unde trebuiau să ajungă şi ei curând, ceva neprevăzut i-o fi oprit din drum pe cei însărcinaţi să-l aştepte.

Odată lansat pe câmpul ipotezelor, nu mai poţi ieşi de acolo. Una o urmează pe cealaltă într-un ritm obsesiv, iar ele îi chinuiau acum domnului de Schaller mintea, fără să-i dea vreo explicaţie cât de cât plauzibilă sau chiar

verosimilă. Pe nesimţite, surpriza şi neplăcerea se transformară în reală nelinişte, iar prima etapă se încheie fără ca fizionomia sa morocănoasă să se fi schimbat. În consecinţă, căpitanul Hardigan consideră necesar să lămurească lucrurile.

Din ordinul său, sergentul-major împreună cu câţiva călăreţi trebuiau să cerceteze zona pe o adâncime de unu sau doi kilometri, de o parte şi de alta a canalului, în vreme ce restul detaşamentului îşi continua marşul.

Regiunea era pustie, sau, mai exact, părea să fi fost părăsită de curând. La sfârşitul celei de-a doua etape, detaşamentul făcu popas de noapte în capătul micului şot. Locul era absolut deschis; nici o oază prin împrejurimi. Până acum nu campaseră niciodată în condiţii atât de neprielnice. Nici copaci, nici păşuni. Nimic în afară de acel reg unde nisipul se amestecă din belşug cu pietrişul, iar solul rămâne fără urmă de verdeaţă.

Convoiul căra însă destul nutreţ încât să asigure hrana cailor. Dealtfel, pe marginea depresiunii Melrir, mergând din oază în oază, mica trupă avea să se poată aproviziona în continuare cu uşurinţă. În lipsa uedurilor, găsiră din fericire mai multe ras sau izvoare, la care oamenii şi animalele îşi putură potoli setea; ai fi crezut că le seacă, atât de cumplită fusese căldura zilei.

Noaptea fu liniştită şi foarte luminoasă, o noapte cu lună plină pe un cer năpădit de stele; ca de obicei, supravegheară atent împrejurimile. De fapt, în câmp deschis, nici Sohar şi nici Harring n-ar fi putut da târcoale taberei fără să fie văzuţi.

Nici nu s-ar fi expus, dealtfel, fiindcă planul lor prevedea, fără îndoială, ca inginerul, căpitanul Hardigan şi spahiii să pătrundă mai adânc în partea algeriană a şoturilor.

A doua zi, la prima oră, tabăra fu ridicată. Domnul de Schaller dădea zor să ajungă la capătul canalului.

Acolo, deschiderea prin care apele golfului Gabčs urmau să pătrundă în Melrir era făcută.

Nici urmă, însă, de echipa din Biskra, a cărei absenţă rămânea un mister. Ce i se putuse întâmpla?

Domnul de Schaller se pierdea în presupuneri. Sosit la locul de întâlnire cu exactitate fixat, nu găsi pe niciunul dintre cei aşteptaţi, iar lipsa lor i se păru plină de ameninţări.

— E limpede că s-a întâmplat ceva grav! Nu contenea el să repete.

— Mă tem că da, mărturisi la rândul său căpitanul Hardigan. Să încercăm să ajungem la Melrir înainte de căderea nopţii.

Pauza de amiază fu scurtă. Caii rămaseră înhămaţi la căruţe, unii, iar ceilalţi cu şeile pe ei. Se opriră doar atâta cât să mănânce ceva.

Era destul timp pentru odihnă după ultima etapă de marş.

Pe scurt, fară să fi întâlnit pe nimeni în cale, detaşamentul se grăbi în aşa chip încât, spre orele patru după-amiază, apărură înălţimile ce încadrează şotul în partea aceea. În dreapta. la kilometrul 347, se afla ultimul şantier al Companiei ajunse la capătul lucrărilor; apoi, plecând din acest punct, nu mai era de traversat decât şotul Melrir şi, pe la intrarea sa, şotul Sellem, ca să ajungi la cotele mai ridicate.

Locotenentul Villette făcu observaţia că nici o dâră de fum nu se înălţa la orizont şi nu se auzea nici un zgomot.

Caii fură zdravăn îndemnaţi şi, cum câinele o lua înainte, Nicol nu-şi putu opri calul să se avânte pe urmele lui Taie-cupa.

De fapt, galopau cu toţii şi, în mijlocul unui nor de praf, spahiii ajunseră la gura canalului.

Acolo, ca şi la Rharsa, nimic nu vestea apariţia echipei ce trebuia să vină de la Biskra, iar surpriza şi uluirea inginerului şi a tovarăşilor lui fură imense când descoperiră şantierul răvăşit, o parte a canalului astupată printr-un baraj de nisip, încât apele n-ar fi putut să se mai reverse în

adâncurile şotului Melrir înainte de a se reorganiza complet lucrările în acest punct.

Capitolul X LA KILOMETRUL 347

Fusese vorba ca punctul în care cel de-al doilea canal se vărsa în Melrir să se numească Roudaire-Ville. Apoi, cum de fapt canalul se termina abia în malul vestic al şotului Melrir, cei în drept se gândiseră să-i înlocuiască numele, aici, cu cel al preşedintelui Companiei franco-străine şi să-l păstreze pe cel de Roudaire pentru portul care urma să se înfiinţeze înspre Mraier sau Setil, în strânsă legătură cu transsaharianul sau cu o linie ferată dirijată spre el. În sfârşit, cum numele în cauză fusese dat intrândului din Rharsa, se păstrase obiceiul ca acestui punct să i se spună kilometrul 347.

Din ultima secţiune a canalului nu mai rămăsese nici urmă. Pe toată lărgimea lui şi pe mai mult de o sută de metri distanţă, era astupat cu nisip. Se putea admite că săpătura nu fusese făcută în întregime acolo. Dar la ora aceea – şi domnul de Schaller o ştia prea bine – cel mult un tampon nu prea gros putea să bareze extremitatea canalului şi câteva zile ar fi fost suficiente ca să-l deblocheze. Cu siguranţă, trecuseră pe acolo mulţimi de nomazi îndoctrinaţi, fanatici, şi distruseseră poate într-o zi ceea ce timpul păstrase atât de bine.

Stând nemişcat pe un platou îngust care domina canalul la joncţiunea lui cu şotul, amuţit, avându-i alături pe cei doi ofiţeri, în vreme ce detaşamentul aştepta oprit lângă dune, inginerul contempla melancolic dezastrul, neputând să-şi creadă ochilor.

— Destui nomazi din ţinut puteau da lovitura asta, zise căpitanul Hardigan, triburi aţâţate de propriile lor căpetenii, fie tuaregi, fie alţii, adunaţi de prin oazele din Melrir! Jefuitorii ăştia de caravane, scoşi din sărite de ideea mării sahariene, s-au năpustit în masă, firește, asupra şantierului de la kilometrul 347… Era cazul ca ţinutul să fie

supravegheat zi şi noapte de Maghzen, ca să se împiedice astfel agresiunile nomazilor.

Acest Maghzen despre care vorbea căpitanul Hardigan este un corp de auxiliari ai armatei regulate a Africii; sunt spahii şi pedeştri însărcinaţi cu treburi poliţieneşti şi cu intervenţiile represive mai puţin complicate. Se recrutează dintre oamenii ageri şi binevoitori care, dintr-un motiv sau altul, nu ţin să rămână în tribul lor. Au ca semn distinctiv burnuzul albastru, pe când şeicii poartă burnuz maro, iar burnuzul roşu face parte din uniforma spahiilor şi e, de asemenea, semnul de investitură al marilor şefi. Grupe din Maghzen întâlneşti în târgurile mai importante ale Djeridului. Dar ar fi trebuit organizat un întreg regiment şi purtat de la o secţiune la alta pe durata lucrărilor la canal, în eventualitatea unei răscoale a indigenilor, cărora li se cunoşteau sentimentele ostile. Când avea să se dea în exploatare marea cea nouă, când soiurile inundate urmau să fie brăzdate de nave, ostilităţile acestea vor fi mai puţin temute, însă până atunci era important ca ţinutul să fie supravegheat cu stricteţe. Atacuri precum cel de la punctul terminus al canalului se puteau produce şi în altă parte, dacă autorităţile nu luau măsuri.

Inginerul şi cei doi ofiţeri ţinură sfat. Ce trebuiau să facă? În primul rând, să pornească în căutarea oamenilor care alcătuiau echipa venită din nord. De unde să înceapă? În ce parte să-şi orienteze cercetările? Asta era, totuşi, de o importanţă capitală; mai întâi, spunea domnul de Schaller, trebuiau găsiţi lucrătorii, dacă era posibil, şi încă neîntârziat, căci în împrejurările cunoscute lipsa lor de la întâlnire devenea din ce în ce mai îngrijorătoare; mai departe, rămânea de văzut. Aducându-i înapoi pe oameni, muncitori şi contramaiştri, stricăciunile aveau să fie reparate în timp util, aşa credea el.

— Cu condiţia să li se asigure protecţia, zise căpitanul Hardigan, iar asta nu-i o treabă pe care s-o pot face cu cei

câţiva spahii ai mei; să-i păzeşti, admiţând că-i vom găsi, de mulţimea bandiţilor!

— Pentru asta, zise locotenentul Villette, ne trebuie neapărat întăriri, iar ca să le ceri din cel mai apropiat loc…

— Cel mai apropiat loc e Biskra, declară căpitanul Hardigan.

Într-adevăr, oraşul e situat în nord-vestul şotului Melrir, la intrarea în marele deşert şi în câmpia Ziban. Aparţine provinciei Constantine din l845, când l-au ocupat algerienii. Fiind multă vreme punctul cel mai avansat deţinut de Franţa în Sahara, avea o populaţie de câteva mii de locuitori şi un birou militar. Garnizoana lui putea pune la dispoziţie, cel puţin în mod provizoriu, un contingent care, adăugat puţinilor spahii ai căpitanului Hardigan, ar fi fost în măsură să-i apere cu succes pe muncitori, în eventualitatea că reuşeau să-i readucă pe şantier.

Prin urmare, dacă se grăbeau, câteva zile ar fi fost suficiente ca să ajungă la Biskra, mult mai apropiată decât Tozeur şi la distanţă egală de Nefta. Dar aceste două localităţi n-ar fi putut furniza aceleaşi întăriri ca Biskra şi, în plus, mergând în partea aceea, aveau şanse să dea peste echipa lui Pointar.

— Eh, zise inginerul, la ce ar folosi să apărăm lucrările, dacă lipsesc tocmai cei însărcinaţi să le facă? E imporant să ştim în ce împrejurări s-au împrăştiat muncitorii şi, fugind de aici, unde s-au refugiat.

— De bună seamă, confirmă locotenentul Villette, dar aici nu e nimeni de la care să ne informăm. Poate că, dacă am colinda ţinutul, am întâlni indigeni dispuşi eventual să ne dea informaţii…

— În orice caz, observă căpitanul Hardigan, nu mai poate fi vorba să ne continuăm misiunea de recunoaştere prin Melrir, trebuie să hotărâm dacă mergem la Biskra, ori ne întoarcem la Gabčs.

Domnul de Schaller se arăta cu totul descumpănit. Apăruse o situaţie neprevăzută; ceea ce se impunea,

neîntârziat, era refacerea canalului şi stabilirea de măsuri menite să-l pună la adăpost de orice nou atac. Dar cum să te gândeşti la aşa ceva înainte de a căuta muncitorii, a căror lipsă îl tulburase atât de tare încă de la sosirea lui în zona celui de-al doilea canal!

Cât priveşte motivul ce-i împinsese pe indigeni să strice lucrările, el era, fără nici o îndoială, nemulţumirea provocată de apropiata inundare a şoturilor algeriene. Şi cine ştie dacă nu cumva avea să urmeze o răscoală generală a triburilor din Djerid, şi dacă pe acest traseu de patru sute de kilometri întins din capătul şotului Melrir până la pragul Gabčs se va putea trăi vreodată în siguranţă…

— Oricum, zise apoi căpitanul Hardigan, şi indiferent de direcţia în care am merge, să campăm aici, iar mâine pornim din nou la drum.

Nu aveau nimic mai bun de făcut. După marşul destul de obositor pe sub un cer de foc, aveau nevoie de răgazul odihnei de peste noapte. Se dădu deci ordinul de ridicare a corturilor, fură aranjate căruţele, cailor li se dădu drumul să pască pe păşunea oazei şi se asigură paza ca de obicei. Dealtfel, nici un pericol nu părea să ameninţe detaşamentul. De la atacul asupra şantierului trebuie să fi trecut câteva zile. Într-un cuvânt, oaza Goleah şi împrejurimile păreau absolut pustii.

Pe când inginerul şi cei doi ofiţeri discutau în jurul acestui subiect, aşa cum am mai spus, sergentul-major se îndreptă, însoţit de doi spahii, spre mijlocul oazei. Taie-cupa era şi el alături de stăpân. Mergea amuşinând prin iarbă şi nimic nu părea să-i atragă atenţia, când, deodată, se opri, înălţă capul şi rămase în poziţia luată de un câine care stă la pândă.

Alerga oare vreun vânat prin pădure şi Taie-cupa îl simţise? Vreo fiară sălbatică, leu sau panteră, gata de salt?

Sergentul-major nu se înşelă. După felul cum lătră inteligentul animal, înţelese ce voia să spună.

— Sunt nişte plimbăreţi pe acolo, zise, şi dacă am putea să-l înhăţăm pe vreunul…

Taie-cupa tocmai se avânta, dar stăpânul său îl opri. Dacă din partea aceea venea un indigen, nu trebuia pus pe fugă. Auzise cu siguranţă lătratul câinelui şi poate că nici nu încerca să se ascundă.

Nicol se lămuri îndată în privinţa asta. Un bărbat, un arab înainta printre copaci, uitându-se încoace şi încolo, fără să fie preocupat de faptul că va fi văzut sau nu. Iar când îi desoperi pe cei trei, se duse spre ei cu un mers liniştit.

Era un indigen de vreo treizeci sau treizeci şi cinci de ani, îmbrăcat ca muncitorii din Algeria de sud, cei angajaţi pe ici, pe colo, când apărea ceva de lucru, ori în vremea secerişului, şi Nicol îşi spuse că din întâlnirea aceea căpitanul va avea poate de profitat. Era ferm hotărât să i-l ducă pe indigenul acela, de bunăvoie sau cu forţa, când, luându-i-o înainte, neunoscutul întrebă:

— Sunt francezi pe aici?

— Chiar aşa… Un detaşament de spahii, răspunse sergentul-major.

— Duceţi-mă la comandant! Se mulţumi să spună arabul. Nicol, precedat de Taie-cupa, care mârâia surd, reveni aşadar la marginea oazei. Cei doi spahii mergeau în urmă. Dar indigenul nu avea deloc intenţia de a fugi.

Cum trecură de ultimul şir de copaci, fu observat de locotenentul Villette, care exclamă:

— În sfârşit… Cineva!

— Ia te uită, zise căpitanul, norocosul ăsta de Nicol a făcut o captură…

— Într-adevăr, adăugă domnul de Schaller, şi poate că vom afla ceva de la omul acesta.

— O clipă mai târziu, arabul ajunsese lângă inginer, iar spahiii se adunară grup în jurul ofiţerilor.

Nicol povesti cum îl întâlnise pe necunoscut. Cum rătăcea arabul prin pădure şi, descoperindu-i pe majur şi pe însoţitorii lui, venise la ei. Cu toate acestea, Nicol consideră

necesar să adauge că noul venit i se părea suspect şi că el credea că nu era cazul să le ascundă superiorilor impresia lui. Căpitanul începu imediat să-l interogheze pe cel apărut acolo din propria-i voinţă.

— Cine eşti? Îl întrebă în franceză.

Iar indigenul răspunse destul de corect în aceeaşi limbă:

— Unul din Tozeur.

— Cum te cheamă?

— Mezaki.

— De unde veneai?

— De acolo, din El Zeribet.

Acesta era numele unei oaze algeriene situate la patruzeci şi cinci de kilometri de şot, pe un ued care se chema la fel.

— Şi ce aveai de gând să faci?

— Să văd ce se întâmplă pe aici.

— De ce? Ai fost cumva muncitor la Societate? Întrebă cu însufleţire domnul de Schaller.

— Da, mai demult, apoi mulţi ani am păzit lucrările astea. Aşa că şeful Pointar m-a luat cu el de cum a sosit.

Aşa se numea, într-adevăr, specialistul de la Drumuri şi Poduri, ataşat al Societăţii, care adusese cu sine mult aşteptata echipă de la Biskra şi a cărui absenţă îl neliniştise atât de mult pe inginer. În sfârşit, iată că aveau veşti!

Apoi, indigenul adaugă:

— Vă cunosc bine, domnule inginer, căci v-am văzut de mai multe ori când veneaţi prin ţinut.

Nu aveai de ce să pui la îndoială spusele lui Mezaki, era unul dintre numeroşii arabi angajaţi cândva de Companie la săparea canalului între Rharsa şi Melrir şi pe care agenţii noii Societăţi a mării sahariene se străduiau să-i recruteze, zeloşi. Era un bărbat viguros, cu fizionomia calmă, atât de specifică rasei sale; dar ochii lui negri aveau o privire vie, o privire de foc.

— Ei bine, unde-ţi sunt camarazii, cei ce trebuiau să se instaleze pe şantier? Întrebă domnul de Schaller.

— Acolo… pe lângă Zeribet, răspunse indigenul şi întinse braţul spre nord. Vreo sută sunt în oaza Gizeb.

— Dar de ce au plecat? Le-a fost atacată tabăra?

— Da… De o bandă de berberi.

Berberii, sau cei de origine berberă, trăiesc în ţinutul Icham, regiune cuprinsă între Touat, la nord, Tombuctu la sud, Niger la vest şi Fezzan la est. Triburile lor sunt numeroase, arzcheri, ahaggari, mahinga, thagima, într-o aproape permanentă luptă cu arabii şi în special cu algerienii chaamba, cei mai mari duşmani ai lor.

Mezaki povesti apoi ce se întâmplase pe şantier, în urmă cu opt zile.

Câteva sute de nomazi, întărâtaţi de căpeteniile lor, năvăliseră peste muncitori exact cânt aceştia soseau pe şantier. Fiind călăuze de caravane, n-aveau să-şi mai poată face meseria când marina comercială ar fi preluat tot traficul dinlăuntrul Algeriei şi Tunisiei, pe seama mării sahariene. De aici hotărârea comună a diverselor triburi de a distruge, înainte de reluarea lucrărilor, canalul ce urma să aducă apele din Sirta Mică. Echipa lui Pointar nu era capabilă să reziste unui atac neaşteptat. Împrăştiaţi aproape imediat, lucrătorii nu putură evita masacrul decât refugiindu-se în fugă spre nordul Djeridului. Li se păruse primejdios să o apuce în direcţia şotului Rharsa, apoi spre oazele Nefta sau Tozeur, fiindcă asediatorii puteau astfel să le taie calea, aşa că îşi căutaseră adăpost pe lângă Zeribet. După plecarea lor, bandiţii şi ajutoarele lor nimiciseră şantierul, incendiaseră oaza, răvăşiseră totul cu participarea nomazilor care li se alăturaseră în această operă de distrugere. Iar după ce săpătura fusese astupată, când nu mai rămânea nimic din taluz, când vărsarea canalului în Melrir era în întregime blocată, nomazii dispărură la fel de repede cum veniseră. Dacă nu era păzit de forţe suficiente, cel de-al doilea canal, între Rharsa şi Melrir, avea să mai fie expus, fără discuţie, unor atacuri de acest fel.

— Da, zise inginerul atunci când arabul îşi încheie povestea, e nevoie ca autorităţile militare să ia măsuri care să protejeze şantierele, la reluarea lucrărilor. Mai târziu, marea sahariană va şti să se apere singură!

Căpitanul Hardigan îi puse apoi diverse întrebări lui Mezaki.

— Cât de mare era banda aceea de borfaşi?

— Vreo patru-cinci sute de oameni, răspunse arabul.

— Se ştie în ce parte s-au retras?

— În sud, afirmă Mezaki.

— Şi nu se vorbeşte că ar fi participat şi tuaregii la treaba asta?

— Nu… Doar berberi.

— Căpetenia Hadjar n-a apărut din nou prin ţinut?

— Cum să fi apărut, răspunse Mezaki, când de trei luni a fost prins şi închis în fortul din Gabčs?

Prin urmare, indigenul nu ştia nimic despre evadarea lui Hadjar şi nu de la el ar fi putut afla dacă fugarul fusese văzut sau nu prin regiune. Era însă în măsură să vorbească despre muncitorii lui Pointar şi, la întrebarea pusă de inginer în legătură cu ei, Mezaki răspunse:

— Repet, au fugit spre nord, spre Zeribet…

— Dar Pointar e cu ei? Întrebă domnul de Schaller.

— Nu i-a părăsit nici o clipă, zise indigenul, iar contramaiştrii sunt şi ei acolo.

— Cu exactitate, unde?

— În oaza Gizeb.

— Cât de departe?

— La vreo douăzeci de kilometri de Melrir.

— Ai putea merge să le spui că am sosit pe şantierul din Goléah cu câţiva spahii? Întrebă căpitanul Hardigan.

— Pot, dacă doriţi, răspunse Mezaki, dar, dacă mă duc singur, poate că şeful Pointar o să aibă îndoieli…

O să ne mai gândim, conchise căpitanul după ce dăduse ordin să i se aducă indigenului ceva de mâncare, părându-i-se că era tare flămând şi obosit.

Inginerul şi cei doi ofiţeri se traseră deoparte, să discute.

Nu li se păru nici o clipă că ar fi trebuit să suspecteze sinceritatea acelui arab care îl cunoştea în mod evident pe Pointar şi îl recunoscuse, de asemenea, pe domnul de Schaller. Neîndoielnic, era unul dintre muncitorii angajaţi la lucrările canalului.

Or, în împrejurările actuale, lucrul cel mai urgent era, s-a mai spus, să fie găsit Pointar şi să se reunească neapărat cele două expediţii. În plus, prevenit, comandantul militar din Biskra avea să fie rugat să trimită întăriri, aşa că, eventual, va putea să reînceapă munca pe şantier.

— O spun încă o dată, vorbi inginerul, după inundarea şoturilor nu ne vom mai teme de nimic. Înainte de toate trebuie refăcută însă albia canalului, iar pentru asta trebuie aduşi înapoi muncitorii dispăruţi.

Pe scurt, iată unde se opriră inginerul şi căpitanul Hardigan, ţinând cont de circumstanţe.

De banda berberilor nu aveau de ce să le mai fie frică, aşa cum spusese şi Mezaki, fiindcă se retrăseseră spre sud-vestul depresiunii Melrir. La kilometrul 347 nu mai exista, aşadar, nici un risc şi cel mai bine ar fi fost să instaleze tabăra acolo, aşteptând întoarcerea lucrătorilor. Locotenentul Villette, sergentul-major Nicol şi toţi cei disponibili urmau să-l însoţească pe Mezaki până la oaza Gizeb, unde se spunea că se aflau în acel moment Pointar şi echipa lui. Prin părţile acelea străbătute de caravane şi, în consecinţă, expuse atacurilor banditeşti, prudenţa trebuia să fie lege. Plecând a doua zi în zori, locotenentul socotea că va ajunge la oază în cursul dimineţii şi, făcând după-amiaza drumul de întoarcere, va fi la şantier înainte de lăsarea nopţii. Probabil că Pointar avea să se întoarcă şi el împreună cu ofiţerul, aşa că îi va pune la dispoziţie un cal. Cât despre muncitori, urmau să facă drumul în etape şi, după patruzeci şi opt de ore, puteau fi adunaţi pe şantier, cu condiţia să plece a doua zi, iar lucrul se va relua imediat.

Călătoria în jurul zonei Melrir era deci, pentru moment, suspendată.

Acestea fură hotărârile luate de comun acord de inginer şi căpitanul Hardigan. Mezaki nu făcu nici o obiecţie, acceptând cu bucurie să-i însoţească pe locotenentul Villette şi pe călăreţi până la oaza Gizeb. Îi asigura că muncitorii nu vor ezita să se întoarcă pe şantier când vor afla de sosirea inginerului şi a căpitanului. Urmau să vadă, de altfel, dacă nu era convenabil să cheme un puternic detaşament de jandarmi din Maghzen de la Biskra, care să păzească şantierul până în ziua când primele şuvoaie de apă venite din golful Gabčs vor pătrunde în Melrir, inundându-l.

Capitolul XI O EXCURSIE DE DOUĂSPREZECE ORE.

La şapte dimineaţa, locotenentul Villette şi oamenii lui părăseau tabăra. Ziua se anunţa apăsătoare şi caldă, pregătind o furtună, vreunul din acele violente fenomene meteorologice abătute adesea peste întinderile Djeridului. Dar nu era timp de pierdut, iar domnul de Schaller, pe bună dreptate, ţinea să-i regăsească neîntârziat pe Pointar şi pe lucrătorii săi.

Se înţelege cu uşurinţă că majurul îl călărea pe Dă-i-nainte, şi că Dă-i-nainte era însoţit de Taie-cupa.

La plecare, spahiii îşi încărcaseră caii cu alimente pentru ziua respectivă şi, de altfel, în oaza Gizeb hrana le-ar fi fost asigurată, nefiind nevoie, în acest sens, să-şi prelungească drumul până la Zeribet.

Până la întoarcerea locotenentului Villette, inginerul şi căpitanul Hardigan începură să organizeze tabăra, ajutaţi de brigadierul Pistache, de domnul François, de patru spahii care nu făceau parte din escorta locotenentului Villette şi de conducătorii de atelaje. Păşunile oazei aveau iarbă din abundenţă şi un mic ued le străbătea, vărsându-se în şot.

Excursia locotenentului Villette nu trebuia să dureze decât douăsprezece ore. Într-adevăr, distanţa dintre kilometrul

347 şi Gizeb nu depăşea douăzeci de kilometri. Fără să zorească prea tare caii, ea putea fi străbătută în cursul dimineţii. Apoi, după un popas de două ore, rămânea destul timp pentru ca detaşamentul, împreună cu Pointar, şeful şantierului, să ajungă până seara înapoi.

Lui Mezaki îi fusese dat un cal şi se văzu imediat că era un bun călăreţ, aşa cum sunt toţi arabii. Mergea în frunte, alături de locotenent şi de sergentul-major, spre nord-est, direcţie apucată de cum ieşiseră din oază.

Un şes întins, presărat ici-colo cu pâlcuri de arbori piperniciţi şi străbătut de un pârâiaş, se întindea înainte cât vedeai cu ochii. Era chiar acea outtâ algeriană, în toată ariditatea ei. Abia câteva tufe gălbejite ieşeau din solul supraîncălzit pe care firele de nisip străluceau ca nişte diamante sub razele soarelui.

Partea aceea din Djerid era absolut pustie. Nici o caravană nu trecea atunci spre vreunul dintre oraşele importante ale Saharei, Ouargla sau Touggourt, aflate la marginea deşertului. Nici o turmă de rumegătoare nu venea să se arunce în apa uedului. O făcea însă Taie-cupa, spre care Dă-i-nainte arunca priviri pline de invidie când îl vedea că se zbenguie, scuturându-se de picături.

Mica trupă urca de-a lungul malului stâng al cursului de apă. La o întrebare pusă de ofiţer, Mezaki explicase:

— Da… Mergem pe lângă ued până la oaza Gizeb, pe care o străbate pe toată lungimea ei.

— Oaza asta e locuită?

— Nu, răspunse indigenul. Aşa că a trebuit să luăm cu noi mâncare din Zeribet, căci pe şantierul din Goleah nu mai rămăsese nimic.

— Prin urmare, zise locotenentul Villette, şeful vostru, Pointar, avea de gând să se întoarcă la săpături ca să se întâlnească acolo cu inginerul?

— De bună seamă, declară Mezaki, iar eu venisem să văd dacă berberii au plecat ori nu.

— Eşti sigur, deci, că vom găsi echipa la Gizeb?

— Păi da… Acolo unde am lăsat-o şi unde m-am înţeles cu Pointar să mă aştepte… Dacă dăm bice cailor, în două ore ajungem.

Nu era deloc posibil să mergi mai repede pe căldura aceea copleşitoare, lucru observat cu promptitudine de sergentul-major. În fond, chiar şi într-un ritm moderat, aveau să ajungă în oază la vremea amiezii. Urma acea pauză de câteva ore şi marşul înapoi, care l-ar fi adus pe locotenent la Goleah înainte de căderea nopţii.

E adevărat că, pe măsură ce soarele urca prin aburii calzi ai orizontului, căldura devenea tot mai intensă, încât în plămâni nu mai intra decât aer încins.

— Pe toţi dracii, dom’ locotenent, repeta majurul, nu cred să-mi fi fost vreodată atât de cald de când sunt african! Tragem foc pe nări şi apa pe care am bea-o ar da în clocot în stomac! Şi măcar de ne-am putea răcori scoţând limba, ca Taie-cupa! Ia priviţi cum îi atârnă zdreanţa aia roşie până la piept…

— Fă ca el, sergent, răspunse cu un zâmbet locotenentul Villette, fă aşa, cu toate că nu-i prea reglementar!

— Uf!… Mi-ar fi şi mai cald, replică Nicol. Poate că-i mai bine să închizi gura şi să nu mai respiri! Dar parcă poţi!

— În mod precis, observă locotenentul, ziua asta n-o să se sfârşească înainte de-a începe furtuna.

— Aşa cred şi eu, răspunde Mezaki, care, fiind indigen, suferea mai puţin din pricina temperaturilor excesive, atât de obişnuite în deşert.

Şi adăugă:

— Poate ajungem mai înainte la Gizeb. Acolo ne adăpostim în oază şi putem aştepta să treacă furtuna.

— Să sperăm, zise locotenentul. Norii abia încep să se îngroaşe la nord, iar vântul încă nu se simte până aici.

— Eh, dom' locotenent, strigă sergentul-major, furtunile din Africa n-au deloc nevoie de vânt, astea merg singure ca pacheboturile din Marsilia la Tunis… De-ţi vine să crezi că au o maşină în pântec!

Oricât de mare era arşiţa şi oricât de obositor drumul din cauza asta, locotenentul Villette zori marşul. Se grăbea să încheie etapa – o etapă de douăzeci de kilometri făcuţi fără oprire pe întinderea aceea lipsită de orice adăpost. Spera să ajungă înaintea furtunii, care ar fi avut tot timpul să pornească în intervalul popasului lor la Gizeb. Spahiii s-ar fi odihnit acolo, şi-ar fi refăcut puterile, înfruptându-se din proviziile cărate în raniţe. Apoi, scăpaţi de căldura amiezii, ar porni din nou la drum în jurul orei patru şi, înaintea amurgului, ar fi iarăşi în tabără.

Totuşi, caii suferiră atât de mult în decursul primei etape de marş, încât călăreţii nu-i mai putură mâna în trap. Influenţat de apropierea furtunii, aerul devenea irespirabil. Norii, care ar fi putut acoperi soarele, denşi şi grei, urcau totuşi extrem de încet şi locotenentul, în mod cert, avea să ajungă la oază cu mult înainte ca ei să invadeze cerul până la zenit. Acolo, dincolo de orizont, încă nu-şi schimbau între ei încărcăturile electrice, iar urechea nu percepea bubuiturile îndepărtate ale tunetului.

Mergeau, mergeau întruna, iar câmpia arsă de soare rămânea pustie, ca şi cum ar fi fost fără sfârşit.

— Ei, harapule, i se adresa sergentul-major călăuzei, nu mai apare odată oaza ta afurisită? Precis că-i acolo sus, printre nori, şi n-o s-o vedem decât atunci când or să se rupă deasupra noastră…

— N-ai greşit direcţia? Îl întrebă locotenentul Villette pe Mezaki.

— Nu, răspunse indigenul, şi nu poţi greşi de vreme ce, ca să ajungi la Gizeb, trebuie s-o ţii tot de-a lungul uedului.

— Ar fi fost cazul să vedem de-acum oaza, fiindcă nimic nu ne împiedică privirea, observă ofiţerul.

— Iat-o, se mulţumi să spună Mezaki, întinzând mâna spre orizont.

Într-adevăr, nişte forme începuseră să se profileze la o leghe distanţă. Erau primii copaci ai oazei şi mica trupă ar fi putut ajunge în marginea ei cu efortul unui galop sănătos. Dar era imposibil să pretinzi cailor această ultimă încercare; până şi Dă-i-nainte ar fi meritat atunci să i se spună Dă-i-napoi, căci, oricât de rezistent să fi fost, abia îşi mai târa picioarele. Se făcu aproape unsprezece când locotenentul trecu liziera oazei.

Uimitor putea să pară faptul că mica trupă nu fusese zărită, şi încă de departe pe şesul străbătut până acolo, de conducătorul şantierului şi de tovarăşii lui, care, după spusele lui Mezaki, trebuiau să aştepte la Gizeb. Iar când locotenentul făcu această remarcă, arabul, prefăcându-se surprins, răspunse:

— Se poate să nu mai fie acolo?

— Şi de ce n-ar mai fi acolo? Întrebă ofiţerul.

— Nu pot să-mi explic, zise Mezaki. Ieri erau încă aici… Poate că de teama furtunii s-or fi adăpostit în mijlocul oazei! Dar ştiu eu cum să dau de ei.

— Până atunci, dom’ locotenent, cred că ar fi bine să-i lăsăm pe oameni să răsufle puţin.

— Repaus! Comandă ofiţerul.

La o sută de paşi de acolo se deschidea un fel de luminiş înconjurat de palmieri înalţi, unde caii puteau să pască. Nu era nici un risc să plece din locul acela; cât despre apă, o găseau din belşug în ued, care trecea chiar prin marginea luminişului. Mai departe, uedul se îndrepta spre nord-est şi înconjura oaza, curgând spre Zeribet.

După ce terminară de îngrijit animalele, călăreţii se ocupară şi de ei înşişi, luându-şi singura masă pe care o

aveau în vedere pentru Gizeb.

Între timp, Mezaki, mergând pe malul drept al uedului, se îndepărtase câteva sute de paşi în compania sergentului-major. În faţă alerga Taie-cupa. Dacă-l credeai pe arab, echipa lui Pointar trebuia să se fi stabilit prin preajmă, aşteptându-i întoarcerea.

— Şi chiar aici ţi-ai lăsat tovarăşii?

— Aici, răspunse Mezaki. Eram la Gizeb de câteva zile, şi doar dacă n-or fi fost siliţi să se întoarcă la Zeribet…

— Mii de draci! Exclamă Nicol. Dacă trebuie să ne trambalăm până acolo…

— Sper că nu, zise Mezaki, şeful Pointar nu poate fi departe.

— În orice caz, spuse majurul, să ne întoarcem la locul de popas. Locotenentul o să fie neliniştit dacă lipsim mult. Şi să mai şi mâncăm… Apoi cercetăm oaza şi, în caz că echipa mai e acolo, punem noi mâna pe ea!

După care se adresă câinelui:

— Nu simţi nimic, Taie-cupa?

Animalul tresări la glasul stăpânului, care repeta:

— Caută… Caută…

Câinele se mulţumi să facă nişte salturi şi nimic nu arăta că ar fi descoperit vreo pistă. Apoi îşi deschise botul într-un căscat lung, cât se poate de semnificativ pentru majur.

— Aşa… Înţeleg, zise el, mori de foame şi-ai mânca bucuros o ciozvârtă… La fel şi eu… Mi-a căzut stomacul în călcâie şi-o să ajung să calc pe el! Mă mir, totuşi: dacă Pointar şi oamenii lui au campat aici, cum de n-a găsit Taie-cupa nici o urmă?

Coborând în lungul uedului, se întoarse împreună cu arabul. Când locotenentul Villette află cum stăteau lucrurile, fu la fel de surprins ca Nicol.

— În fine, îl întrebă pe Mezaki, eşti sigur că nu te-ai înşelat?

— Sigur… De la kilometrul 347, cum îi spuneţi voi, am venit pe acelaşi drum pe care m-am dus acolo.

— Iar asta-i chiar oaza Gizeb?

— Da… Gizeb, afirmă arabul. Urmând uedul ce coboară spre Melrir, n-aveam cum să mă înşel.

— Atunci unde ar putea fi Pointar şi echipa lui?

— În vreo altă parte a pădurii, căci nu pricep de ce s-ar fi întors la Zeribet.

— Într-o oră, conchise locotenentul Villette, străbatem întreaga oază.

Mezaki se duse să-şi scoată din raniţă mâncarea adusă cu sine şi, aşezându-se mai la o parte, pe malul uedului, începu să mănânce.

Rezemaţi de un curmal, locotenentul şi sergentul-major mâncară împreună, pe când câinele pândea bucăţile aruncate de stăpânul său.

— E ciudat, totuşi, repeta Nicol, că n-am văzut încă pe nimeni şi nici n-am descoperit vreo urmă de tabără.

— Taie-cupa n-a simţit chiar nimic? Întrebă ofiţerul.

— Nimic.

— Spune-mi, Nicol, reluă locotenentul privind spre arab, am avea vreun motiv să-l suspectăm pe acest Mezaki?

— Pe legea mea, dom' locotenent… Nu ştim de unde vine, şi nici cine e, decât de la el… La început n-am avut încredere şi n-am ascuns-o. Dar până acum nu mi-am dat seama că ar putea fi vreun motiv de suspiciune. Şi, de altfel, ce interes o fi avut să ne înşele? De ce ne-ar fi adus la Gizeb dacă Pointar şi oamenii lui n-au pus niciodată piciorul aici?… Ştiu prea bine că nu poţi fi sigur niciodată cu diavolii ăştia de harapi… În sfârşit… A venit el singur la noi, de cum am ajuns la Goléah. Nu încape îndoială că l-a recunoscut pe inginer, că-l mai văzuse… Toate te fac să crezi că-i unul din arabii angajaţi de Companie!

Locotenentul Villette îl lăsă pe Nicol să vorbească; argumentaţia lui părea plauzibilă, în definitiv… Şi totuşi, să găseşti pustie oaza Gizeb, când, după spusele arabului, se adunaseră aici o mulţime de muncitori… Asta părea cât se poate de straniu.

Dacă în urmă cu o zi Pointar mai era acolo, cu o parte din personal, aşteptându-l pe Mezaki, atunci cum de nu-i pândiseră întoarcerea? Cum de nu veniseră în întâmpinarea micului grup de spahii, pe care ar fi trebuit să-i observe de departe? Iar dacă se retrăseseră în adâncul pădurii, înseamnă că fuseseră constrânşi s-o facă, dar din ce cauză? Se putea oare admite că se întorseseră la Zeribet? Şi, în cazul acesta, locotenentul trebuia oare să-şi prelungească recunoaşterea până acolo?

Nu, fără îndoială, iar odată constatată lipsa lui Pointar şi a echipei sale, era firesc să revină cât mai curând posibil la căpitanul Hardigan şi la inginer. Aşa că, fără nici o ezitare şi indiferent de rezultatul expediţiei la Gizeb, avea să se întoarcă în tabără chiar în seara aceea.

La ora unu şi jumătate, sătul şi odihnit, locotenentul Villette se ridică. Cercetă cerul pe care norii îl acopereau tot mai mult şi îi spuse arabului:

— Vreau să văd oaza înainte de plecare. O să ne conduci.

— Cum doriţi, răspunse Mezaki, gata să pornească.

— Sergent-major, adăugă ofiţerul, ia doi oameni şi însoţeşte-ne. Ceilalţi să aştepte aici.

— Am înţeles, dom’ locotenent! Zise Nicol, făcând semn la doi dintre spahii.

În ce-l priveşte pe Taie-cupa, nu era nici un dubiu că urma să-şi însoţească stăpânu, fără să fie nevoie de vreo poruncă în acest sens.

Mergând înaintea ofiţerului şi a însoţitorilor lui, Mezaki o luă spre nord. Asta însemna că se îndepărtau de ued, însă la întoarcere urmau să coboare în lungul malului stâng, în aşa fel încât oaza să fie cercetată pe toată întinderea ei. Ea nu avea, de altfel, mai mult de douăzeci şi cinci-treizeci de hectare şi, nelocuită vreodată de indigenii sedentari, era doar un loc de popas pentru caravanele care mergeau de la Biskra spre ţărmul golfului Gabčs.

Locotenentul şi călăuza sa înaintară în direcţia aceea vreo jumătate de oră. Rămurişul copacilor nu era atât del des

încât să nu se poată vedea pe cer mişcarea greoaie a norilor încărcaţi de vapori, ajunşi acum la zenit. Dinspre orizont răzbăteau bubuiturile surde ale furtunii şi câteva fulgere sclipiră în depărtare, către miazănoapte.

Ajuns la limita extremă a oazei, locotenentul se opri. În faţă i se întindea şesul gălbui, tăcut şi pustiu. Dacă echipa plecase din Gizeb, unde Mezaki afirma că o lăsase în ajun, trebuia să fie deja departe, fie că Pointar o apucase spre Zeribet, fie că mergea la Nefta. Ei aveau însă datoria să se asigure că nu campase în altă parte a oazei, lucru destul de improbabil, şi cercetările confirmară la revenirea lor spre ued.

Vreme de încă o oră, ofiţerul şi oamenii săi căutară printre copaci, fără să întâlnească nici o urmă de tabără. Arabul părea foarte surprins. La privirile întrebătoare ale celorlalţi, răspundea invariabil:

— Erau aici… Chiar ieri… Şeful şi toţi ceilalţi… Chiar Pointar m-a trimis la Goleah… Trebuie să fi plecat în dimineaţa asta neapărat.

— Şi unde anume, după părerea ta? Întrebă locotenentul Villette.

— Poate că pe şantier…

— Îmi închipui că i-am fi întâlnit pe drum.

— Nu, dacă n-au coborât pe lângă ued…

— Şi de ce ar fi luat-o pe altă parte decât noi?

Mezaki nu putea răspunde.

Aproape că se făcuse ora patru când ofiţerul ajunse înapoi la locul de popas. Căutările nu dăduseră nici un rezultat. Câinele nu descoperise vreo pistă. Se părea că nimeni nu trecuse de multă vreme prin oază, nici echipa, nici vreo caravană.

Nemaiputând răbda un gând obsedant, sergentul-major se apropie atunci de Mezaki şi-l privi ţintă în ochi.

— Ei, harapule, aşa-i că ne-ai tras clapa?

Fără să-şi plece privirile, Mezaki dădu din umeri cu atâta dispreţ, încât Nicol l-ar fi apucat de gât dacă nu l-ar fi

reţinut locotenentul Villette.

— Potoleşte-te, Nicol, îi zise el. Ne întoarcem la Goléah, iar Mezaki o să ne urmeze.

— Între doi oameni de-ai noştri!

— Sunt gata, răspunse cu răceală arabul, a cărui privire, o clipă înflăcărată de mânie, îşi reluă calmul obişnuit.

Hrăniţi pe păşune şi adăpaţi în ued, caii erau pregătiţi şi ei să parcurgă distanţa dintre Gizeb şi Melrir. Cu siguranţă, mica trupă avea să fie înapoi înainte de lăsarea nopţii.

Ceasul arăta patru şi patruzeci când locotenentul dădu semnalul de plecare. Majurul i se alătură, iar arabul fu plasat între doi spahii care nu-l scăpau din ochi. Trebuie să spunem că acum camarazii lui Nicol aveau aceleaşi bănuieli în privinţa lui Mezaki şi, chiar dacă ofiţerul nu lăsa să se vadă asta, în mod precis nici el nu mai avea încredere. Aşa că se grăbea să ajungă la inginer şi la căpitanul Hardigan. Urmau să hotărască atunci ce era de făcut, din moment ce echipa nu putea fi readusă pe şantier a doua zi.

Caii mergeau repede. Îi simţeau nervoşi din cauza furtunii, a cărei dezlănţuire era iminentă. Aerul era încărcat la maximum cu electricitate, iar norii se întindeau acum dintr-un orizont într-altul. Fulgerele îi sfâşiau, încrucişându-se între cer şi pământ; tunetul năvălea cu acele bubuituri cumplite, specifice întinderilor deşertului, unde nu găsesc nici o stavilă care să le repercuteze, dându-le astfel ecou. În rest, nici cea mai mică adiere de vânt, nici măcar o picătură de ploaie. Te sufocai în acea atmosferă fierbinte, iar plămânii respirau foc în loc de aer.

Şi totuşi, cu preţul unor mari oboseli, locotenentul Villette şi însoţitorii lui urmau să facă drumul de întoarcere fără prea multă întârziere, dacă starea vremii nu se înrăutăţea. Se temeau mai ales ca nu cumva furtuna să se transforme în vijelie. Putea începe mai întâi vântul, apoi ploaia, şi unde să caute refugiu pe şesul acela neted şi arid, fără nici un adăpost?

Era important, deci, să ajungă la kilometrul 347 în cel mai scurt timp. Dar caii nu erau în stare să răspundă la îndemnurile călăreţilor. În zadar încercau! Din când în când se opreau ca şi cum picioarele le-ar fi fost împiedicate, iar coastele le sângerau sub pinteni. De altfel şi oamenii se simţiră curând neputincioşi, nemaifiind în stare să parcurgă ultimii kilometri. Atât de puternicul Dă-i-nainte era totuşi epuizat şi, la fiecare pas, stăpânul său se temea să nu cadă în nisipul supraîncălzit.

Totuşi, cu încurajările şi îndemnurile locotenentului, spre orele şase seara parcurseseră deja trei sferturi din drum. Dacă soarele, mult lăsat spre orizont la apus, n-ar fi fost acoperit cu un strat gros de nori, la o leghe distanţă s-ar fi zărit eflorescentele sclipitoare ale şotului Melrir. Chiar la deschiderea lui se conturau vag coroanele palmierilor din oază şi, admiţând că mai aveau nevoie de o oră ca să ajungă până la ea, noaptea nu s-ar fi lăsat cu totul până când mica trupă urma să treacă de cei dintâi copaci.

— Haideţi, prieteni, curaj! Repeta ofiţerul. Un ultim efort!

Oricât de rezistenţi îi erau însă oamenii, vedea apropiindu-se momentul când dezordinea avea să se instaleze în mica sa trupă. Mai mulţi călăreţi începuseră să rămână în urmă şi, ca să nu-i piardă, trebuia neapărat să-i aştepte.

Ar fi fost mai de dorit ca furtuna să se manifeste altfel decât prin fulgere şi tunete. Era mai bine dacă vântul făcea aerul mai respirabil, iar enormele mase de vapori s-ar fi transformat în ploaie. Tocmai aerul le lipsea, iar plămânii nu mai funcţionau decât foarte greu în atmosfera aceea sufocantă.

În sfârşit, se porni vântul, dar cu toată violenţa datorată cumplitei tensiuni electrice care umplea spaţiul. Aceşti curenţi de o extraordinară intensitate veneau din două direcţii, formând vârtejuri la locul de întâlnire. Un zgomot asurzitor se adăuga bubuiturilor tunetului, nişte şuierături incredibil de stridente. Cum ploaia nu venea să înmoaie praful de pe jos, se formă un imens titirez care, învârtindu-

se pe vârful său ascuţit cu o viteză nemaipomenită, sub influenţa fluidului electric, stârnea un aflux de aer căruia nu i se putea ţine piept. Se auzeau ţipetele păsărilor antrenate de vârtej; nici măcar cele mai puternice nu reuşeau să se smulgă din el.

Caii se găseau chiar în calea acelei trombe. Prinşi în vârtej, fură despărţiţi unii de alţii şi mai mulţi oameni se treziră aruncaţi din şa. Nu mai vedeai, nu mai auzeai, nu mai erai stăpân pe tine însuţi. Vârtejul învăluia totul, îndreptându-se spre şesurile meridionale ale Djeridului.

În asemenea condiţii, locotenentul Villette nu-şi putea da seama pe ce drum mergea. Era verosimil ca ei toţi să fi fost împinşi spre şot, dar mai departe de tabără. Din fericire, începu o ploaie torenţială. Sub presiunea rafalelor, tromba dispăru în întunericul devenit de-acum profund.

Mica trupă se împrăştiase. Fu adunată la loc destul de greu. Dealtfel, la lumina fulgerelor, locotenentul observase că oaza se afla abia la un kilometru distanţă, puţin mai la sud-est.

În fine, după repetate chemări lansate în scurtele momente de acalmie, oamenii şi caii ajunseră din nou împreună; când, deodată, sergentul-major strigă:

— Unde-i harapul?

Cei doi spahii însărcinaţi cu supravegherea lui Mezaki nu putură răspunde. Nu ştiau ce se întâmplase, fiindcă fuseseră smulşi cu violenţă unul de lângă celălalt de tromba care îi antrena în vârtejurile ei.

— Ticălosul! A întins-o! Repeta sergentul-major. A şters-o cu calul nostru cu tot… Ne-a tras pe sfoară, harapul, ne-a tras pe sfoară!

Ofiţerul tăcea, dus pe gânduri.

Aproape imediat izbucniră lătrături furioase şi, înainte ca Nicol să se fi gândit să-l reţină, câinele se repezi şi dispăru în salturi în direcţia şotului.

— Aici… Taie-cupa, aici! Strigă majurul plin de nelinişte. Dar, fie că nu auzise, fie că nu voise să audă, câinele dispăru

în beznă. La urma urmei, poate că Taie-cupa o luase pe urmele lui Mezaki, iar efortul acesta Nicol nu i l-ar fi putut cere calului său, frânt de oboseală ca şi ceilalţi.

Abia atunci se întrebă locotenentul Villette dacă nu cumva se întâmplase o nenorocire, dacă în vreme ce el urca spre Gizeb inginerul, căpitanul Hardigan şi oamenii rămaşi la Goléah nu erau ameninţaţi de vreun pericol. Inexplicabila dispariţie a arabului făcea plauzibilă orice ipoteză, şi oare nu cumva detaşamentul avusese de-a face cu un trădător, aşa cum spunea mereu Nicol?

— Spre tabără, comandă locotenentul Villette, şi cât puteţi de repede!

Furtuna încă mai bântuia, cu toate că vântul se mai liniştise, cum s-a văzut mai sus; însă ploaia, din ce în ce mai violentă, săpa nenumărate gropi largi în sol. Era beznă lucie, ca să spunem aşa, deşi soarele abia dispăruse dincolo de orizont. Să mergi spre oază era tot mai greu şi nici un punct luminos nu indica poziţia taberei.

Şi totuşi, inginerul n-ar fi neglijat o asemenea măsură de prevedere ca să-i uşureze locotenentului întoarcerea. Combustibilul nu lipsea. Lemne uscate erau din belşug în oază. În ciuda vântului, în ciuda ploii, s-ar fi putut întreţine un foc a cărui lumină să se vadă de la o oarecare distanţă, iar mica trupă nu putea fi mai departe de o jumătate de kilometru.

Aşa că locotenentul Villette începu să fie cuprins de temeri, împărtăşite şi de sergentul-major, care îi şi vorbi în acest sens ofiţerului.

— Să mergem, răspunse acesta, şi să dea sfântul să n-ajungem prea târziu!

Or, în mod precis, direcţia urmată nu era tocmai cea bună, încât mica trupă atinse şotul mai la stânga oazei. Fu necesar să revină spre est de-a lungul malului nordic al depresiunii, şi era nu mai puţin de opt şi jumătate când făcură popas la capătul şotului Melrir.

Nimeni nu apăruse încă, deşi spahiii îşi anunţau întoarcerea prin strigăte repetate.

După puţine minute, locotenentul ajunse la poiana unde trebuiau să fie căruţele şi corturile.

Tot nimeni, nici domnul de Schaller, nici căpitanul, nici brigadierul, niciunul dintre oamenii rămaşi împreună cu ei.

Strigară, traseră focuri de armă. Nu se auzi nici un răspuns. Aprinseră mai multe crengi pline de răşină, iar lumina palidă a acestora se împrăştie printre copaci.

Corturile nu mai erau; cât despre căruţe, fură nevoiţi să constate că fuseseră prădate şi scoase din uz. Catârii care le trăgeau, caii căpitanului Hardigan şi ai însoţitorilor lui, totul dispăruse.

Prin urmare, tabăra fusese atacată şi, cu siguranţă, Mezaki intervenise doar ca să uşureze acest nou atac dat în exact acelaşi loc, antrenându-i pe locotenentul Villette şi pe spahiii săi spre Gizeb.

Se înţelege că arabul nu se mai ivi. Cât despre Taie-cupa, sergentul-major îl chemă în zadar, iar noaptea trecu fără ca acesta să-şi fi făcut din nou apariţia în tabăra din Goléah.

Capitolul XII CE SE ÎNTÂMPLASE.

După plecarea locotenentului Villette spre oaza Gizeb, inginerul începu să facă pregătiri pentru o şedere care s-ar fi putut prelungi.

De fapt, nimeni nu se gândise să-l suspecteze pe Mezaki, nimeni nu se îndoia că, în aceeaşi seară chiar, el şi Pointar aveau să se întoarcă la săpături, însoţiţi de un oarecare număr de muncitori aduşi de locotenentul Villette.

Să nu uităm că la kilometrul 347 nu rămăseseră, incluzându-i pe domnul de Schaller şi pe căpitanul Hardigan, decât zece oameni, brigadierul Pistache, domnul François, patru spahii şi cei doi conducători de atelaje. Cu toţii trecură imediat la amenajarea unei tabere la marginea oazei, în apropierea şantierului. Fură trase acolo căruţele; apoi, după descărcarea materialului, ridicară corturile ca de obicei. Cât despre cai, căruţaşii şi spahiii le aleseră o

păşune unde găseau hrană din abundenţă. În ce priveşte detaşamentul, acesta avea provizii pentru mai multe zile de atunci înainte. Pe de altă parte, era de presupus că Pointar, contramaiştrii şi muncitorii lui nu se vor întoarce fără să-şi comunice nevoile, iar târgul Zeribet le-ar fi putut furniza cu uşurinţă lucrurile cerute.

De altfel, se conta şi pe sprijinul localităţilor mai apropiate, Nefta, Tozeur, La Hammâ. Mai târziu, repetăm, indigenii n-ar mai fi putut întreprinde nimic împotriva măreţei opere a continuatorilor lui Roudaire.

Întrucât era important ca, încă din prima zi, să se asigure aprovizionarea şantierului de la kilometrul 347, inginerul şi căpitanul Hardigan conveniră să trimită mesageri la Nefta şi Tozeur. Îi aleseră pe cei doi căruţaşi, care cunoşteau perfect drumul, deoarece îl parcurseseră deseori împreună cu însoţitorii caravanelor. Erau doi tunisieni demni de toată încrederea. Plecând a doua zi în zori, călare pe propriii lor cai, urmau să ajungă destul de repede într-unul din târguri, de unde în câteva zile li se puteau trimite alimente la Melrir. Trimişii aveau să ducă două scrisori, prima din partea inginerului pentru unul din funcţionarii superiori ai Companiei, cealaltă din partea căpitanului Hardigan pentru comandantul militar din Tozeur.

După micul dejun luat în cortul lor, la adăpostul arborilor din marginea oazei, domnul de Schaller îi spuse căpitanului:

— Iar acum, scumpul meu Hardigan, să-i lăsăm pe Pistache, pe domnul François şi pe oamenii noştri să termine cu aşezarea taberei. Aş vrea să-mi fac o părere cât mai exactă în privinţa reparaţiilor ce trebuie făcute la această ultimă secţiune a canalului.

O parcurse pe toată întinderea ei, spre a evalua cantitatea de pământ ce fusese aruncată înăuntru.

Legat de asta, îi zise însoţitorului său:

— Cu siguranţă, indigenii erau foarte numeroşi, aşa că e firesc ca Pointar şi personalul său să nu le fi putut ţine

piept.

— Şi totuşi, nu era destul ca arabii aceia, tuaregi sau alte neamuri, să vină aici în masă; odată alungaţi muncitorii, cum au putut oare da peste cap lucrările în aşa hal, cum au reuşit să arunce atâta material în albia canalului? Treaba asta cere destul de mult timp, contrar celor spuse de Mezaki.

— N-aş putea să-mi explic decât în felul următor, răspunse domnul de Schaller. Ei nu trebuiau să sape, ci doar să astupe şi să surpe malurile în albie. Cum acolo nu era decât nisip, cu uneltele pe care în fuga lor precipitată Pointar şi oamenii lui au fost nevoiţi să le abandoneze, şi poate că şi cu materiale mai vechi, treaba era mai simplă decât mi-aş fi închipuit.

În acest caz, zise căpitanul Hardigan, vreo patruzeci şi opt de ore le-ar fi ajuns…

Cred că da, acceptă inginerul, şi apreciez că reparaţiile ar putea fi făcute în cel mult cincisprezece zile.

Minunat, observă căpitanul, dar se impune o măsură, şi anume: protejarea canalului până la completa inundare a şoturilor, atât în secţiunea de la marele şot la Melrir, cât şi în toate celelalte. Ce s-a întâmplat aici s-ar putea repeta în altă parte. E sigur că treburile din Djerid, şi mai ales nomazii, şi-au ridicat capul, că şefii lor îi incită împotriva mării interioare, iar agresiunile pe care le provoacă sunt de temut oricând. Astfel că autorităţile militare ar trebui să fie prevenite. Cu garnizoanele din Biskra, Nefta, Tozeur şi Gabčs nu va fi greu să se organizeze o supraveghere efectivă, iar lucrările să fie puse la adăpost de o nouă lovitură.

Lucrul acesta era, în definitiv, de primă urgenţă şi trebuia ca guvernatorul general al Algeriei şi rezidentul general al Tunisiei să fie puşi la curent cu situaţia neîntârziat. Era de datoria lor să apere diversele interese angajate în această importantă lucrare.

E adevărat, totuşi – repeta inginerul – că, odată intrată în exploatare, marea saharianã se va apăra singură. Dar să nu se uite că la început se aprecia la nu mai puţin de zece ani durata necesară inundării depresiunilor Rharsa şi Melrir. Apoi, după un studiu mai aprofundat al terenurilor, perioada fu redusă la jumătate. Supravegherea urma să fíe făcută doar în anumite puncte ale celor două canale, nu şi în partea inundabilă a şoturilor. E iarăşi adevărat că, la cei două sute douăzeci şi şapte de kilometri ai primului canal, plus optzeci cât avea cel de-a doilea, era de păzit o distanţă apreciabilă, timp îndelungat. Iar ca răspuns la remarca făcută de căpitanul Hardigan pe acest subiect, inginerul nu putu decât să-i repete ce-i mai spusese referitor la inundarea şoturilor:

— Am mereu impresia că solul Djeridului, în partea cuprinsă între litoral şi, dincoace, Rharsa şi Melrir, ne rezervă unele surprize, în realitate nu-i decât o crustă saliferă care, am constatat eu însumi, suferă oarecari oscilaţii de o amplitudine destul de mare. E, prin urmare, admisibilă, perspectiva unei lărgiri şi adânciri a canalului la trecerea apei, şi tocmai pe această eventualitate conta Roudaire, nu fără temei, în completarea lucrărilor. Natura va colabora cu geniul uman, treabă care nu mă miră câtuşi de puţin! Cât despre depresiuni, ele sunt fundurile secate ale unor lacuri străvechi şi, fie brusc, fie treptat, se vor adânci sub acţiunea apelor, ajungând dincolo de cota prevăzută în momentul de faţă. Convingerea mea este, deci, că inundarea completă va cere mai puţin timp decât se presupune. Repet, Djeridul nu-i deloc ferit de anumite mişcări seismice, iar acestea pot să-l modifice într-un sens favorabil întreprinderii noastre… În sfârşit, dragul meu căpitan, vom vedea… Vom vedea! Nu fac parte dintre cei care nu au încredere în viitor, ci dintre aceia care contează pe el! Ce-ai spune dacă, peste mai puţin de doi ani, sau chiar peste mai puţin de unul, o întreagă flotilă comercială

ar brăzda suprafaţa depresiunilor Rharsa şi Melrir, umplute până la margini?

— Accept ipotezele dumitale, iubit prieten, răspunse căpitanul Hardigan. Dar, fie că se realizează în doi ani, fie că într-unui singur, lucrările şi muncitorii vor trebui la fel de bine protejaţi prin forţe suficiente.

— Înţeleg, conchise domnul de Schaller, şi-ţi împărtăşesc părerea, Hardigan. E important ca supravegherea canalului, pe toată lungimea lui, să se organizeze fără nici o întârziere.

Măsura se impunea, în mod cert, aşa că a doua zi, după întoarcerea muncitorilor pe şantier, căpitanul Hardigan urma să ia legătura cu comandantul militar din Biskra printr-o scrisoare urgentă. Până la rezolvarea ei, cei câţiva spahii ai săi vor fi, poate, în stare să apere singuri secţiunea; iar în asemenea condiţii nu mai era de temut, fără îndoială, un nou atac al indigenilor.

După terminarea inspecţiei, inginerul şi căpitanul se întoarseră în tabără, unde amenajările îşi urmau cursul. Nu mai aveau de făcut altceva decât să-l aştepte pe locotenent, care urma să se întoarcă precis înainte de lăsarea serii.

O problemă dintre cele mai importante în împrejurările trăite atunci de expediţie era cea a aprovizionării. Până în momentul acela aveau hrana asigurată fie din rezervele aduse cu cele două căruţe, fie cumpărând alimente în târgurile şi satele din Djerid. Proviziile nu le lipseau nici oamenilor, nici cailor.

Or, pe şantierul restabilit la kilometrul 347 vor trebui să se aprovizioneze regulat pentru o şedere de mai multe săptămâni. Aşa că, odată cu înştiinţarea autorităţilor militare din garnizoanele învecinate, căpitanul Hardigan avea să ceară să i se asigure alimente pe toată durata rămânerii lui în oază.

Ne mai amintim că, încă de la răsăritul soarelui, în ziua aceea de l3 aprilie aburi grei se îngrămădeau la orizont.

Totul anunţa că atât dimineaţa, cât şi după-amiaza, vor fi sufocante.

Nici o îndoială că în nord se pregătea o furtună de maximă intensitate.

Brigadierul Pistache făcu nişte observaţii în acest sens, la care domnul François declară:

— N-am să fiu deloc surprins dacă ziua va fi furtunoasă. Încă din zori prevăd o apropiată dezlănţuire a elementelor în partea aceasta a deşertului.

— Cum aşa? Întrebă Pistache.

— Iată de ce, brigadiere. Pe când mă rădeam la prima oră, mi-am simţit firele de păr zbârlindu-se şi devenind atât de aspre, încât a trebuit să-mi ascut briciul de două-trei ori. Ai fi zis că din fiecare fir ţâşnea o mică scânteie.

— Foarte curios, răspunse brigadierul, fără să pună oclipă ia îndoială afirmaţia unuia ca domnul François.

Ce putea să însemne faptul că părul acestui om cumsecade avea proprietăţi electrice, ca blana unei pisici? Pistache admitea aşa ceva fără rezerve.

— Aşadar… În dimineaţa asta.? Reluă el, uitându-se la faţa proaspăt bărbierită a interlocutorului său.

— În dimineaţa asta a fost ceva de necrezut! Obrajii şi bărbia îmi străluceau de mulţimea luminiţelor…

— Mi-ar fi plăcut să văd aşa ceva! Răspunse Pistache.

De fapt, chiar şi fără observaţiile meteorologice ale domnului François, era sigur că se apropia o furtună dinspre nord-est, iar atmosfera se încărca treptat cu electricitate.

Căldura devenea insuportabilă. În consecinţă, după masa de prânz, inginerul şi căpitanul îşi prelungiră obişnuita siestă. Cu toate că se adăpostiseră în cort, iar cortul le fusese ridicat sub primii arbori ai oazei, înăuntru pătrundea un aer torid şi nici o boare nu se făcea simţită în atmosferă.

Această stare de lucruri nu înceta să-i neliniştească pe domnul de Schaller şi pe căpitan. Pe atunci furtuna nu izbucnise încă deasupra şotului Selem. Nu era însă nici o

îndoială că-şi încerca furia în nord-est, mai precis peste oaza Gizeb. Dacă bubuiturile tunetelor nu se auzeau încă, fulgerele începeau în schimb să brăzdeze cerul în partea aceea. Admiţând că, dintr-un motiv sau altul, locotenentul n-ar fi putut pleca înainte de furtună, era de presupus că va aştepta trecerea ei la adăpostul copacilor, chiar dacă astfel nu s-ar mai fi întors în tabără decât a doua zi.

— Probabil că n-o să-l revedem în seara asta, zise căpitanul Hardigan. Dacă Villette ar fi pornit în jur de două după-amiază, l-am fi putut zări acum în apropierea oazei.

— Cu riscul de a întârzia o zi, spuse domnul de Schaller, locotenentul avea toate motivele să nu se aventureze pe sub un cer atât de ameninţător. Cel mai neplăcut ar fi ca el şi oamenii săi să fi fost surprinşi în câmp deschis, fără nici o şansă de a găsi adăpost.

— Asta e şi părerea mea, conchise căpitanul Hardigan.

După-amiaza trecea şi nimic nu anunţa apropierea micii trupe, nici măcar lătratul lui Taie-cupa, care i-ar fi luat-o înainte. Acum, la mai puţin de o leghe, fulgerele luminau neîntrerupt spaţiul. Masa grea a norilor, trecută de zenit, se răsfrângea încet spre Melrir. În cel mult o jumătate de oră, furtuna avea să fie deasupra taberei, deplasându-se apoi în direcţia şotului.

Cu toate acestea, inginerul, căpitanul Hardigan, brigadierul şi doi spahii o luară spre liziera oazei. În faţa lor se întindea câmpia largă, ale cărei eflorescenţe reflectau ici-colo lumina fulgerelor.

În zadar scrutau privirile lor orizontul. Nici un grup de călăreţi nu apărea din partea aceea.

— Precis că detaşamentul n-a pornit încoace, zise căpitanul, aşa că nu trebuie să-l aşteptăm decât mâine.

— Aşa cred şi eu, dom’ căpitan, spuse Pistache. Chiar dacă trece furtuna, noaptea, pe întuneric, ar fi destul de greu s-o porneşti spre Goléah…

— Villette e un ofiţer cu experienţă şi se poate conta pe prudenţa lui. Să ne întoarcem în tabără, în curând începe

ploaia.

Abia făcură vreo zece paşi, că brigadierul se opri.

— Ascultaţi, dom’ căpitan! Zise el.

Cu toţii se întoarseră.

— Îmi pare că aud lătrături… Să fie oare câinele majurului?

Ciuliră urechile. Nu! Nu se auzea nici un lătrat în scurtele momente de linişte. Pistache se înşelase, cu siguranţă.

Căpitanul Hardigan şi însoţitorii săi îşi reluară, deci, drumul spre tabără şi, trecând prin oaza cu arborii îndoiţi sub apăsarea vântului, ajunseră la corturi.

Să mai fi întârziat câteva minute, ar fi fost asaltaţi de rafalele dezlănţuite ale unei ploi torenţiale.

Era ora şase. Căpitanul dădu dispoziţii pentru noaptea aceea care se anunţa a fi una dintre cele mai rele de când expediţia plecase din Gabčs.

Fără îndoială, existau motive să crezi că întârzierea locotenentului Villette se datora cumplitei furtuni care avea să-l reţină în oaza Gizeb până a doua zi.

Totuşi, căpitanul şi domnul de Schaller aveau în continuare unele temeri. Că Mezaki se dăduse arept unul dintre muncitorii lui Pointar fără să fi fost şi că pregătise o uneltire criminală împotriva expediţiei trimise spre Melrir, aşa ceva nu-şi puteau închipui. Dar cum să poată uita starea de spirit a populaţiilor nomade ori sedentare din Djerid, agitaţia ce domnea în triburi, stârnită de ideea mării sahariene? Şi nu fusese oare atacat recent şantierul din Goléah, atac ce se va repeta, probabil, dacă lucrările din sector aveau să se reia? Adevărat, Mezaki afirma că agresorii, după ce-i împrăştiaseră pe muncitori, se retrăseseră la sud de şot. Dar prin alte părţi poate că bântuiau peste şesuri şi, dacă i-ar întâlni, detaşamentul locotenentului Villette ar fi copleşit de numărul lor!

Cu toate acestea, la o privire mai adâncă, temerile păreau să fie exagerate. Dar ele reveneau necontenit în sufletul inginerului, ca şi în cel al căpitanului. Şi cum să fi putut

bănui că, dacă exista vreun pericol, nu pe locotenentul Villette şi pe oamenii lui plecaţi la Gizeb îi ameninţa, ci pe domnul de Schaller şi pe însoţitorii săi rămaşi în oază?

Pe la şase şi jumătate furtuna era în toi. Mai mulţi copaci fură loviţi de trăsnet şi puţin a lipsit ca până şi cortul inginerului să fie atins de fluidul electric. Ploaia cădea în şuvoaie, iar solul oazei, înmuiat de miile de pârâiaşe scurse spre şot, se schimba într-un fel de outtâ mlăştinoasă. În acelaşi timp, vântul izbea cu o putere înfiorătoare. Crengile se frângeau ca nişte bastonaşe de sticlă şi un mare număr de palmieri, smulşi din rădăcini, erau târâţi în derivă.

Nu mai era cu putinţă să pui piciorul afară. Din fericire, caii fuseseră adăpostiţi la vreme sub un uriaş pâlc de arbori în stare să reziste uraganului şi, în ciuda spaimei provocate de furtună, reuşiră să-i ţină acolo.

Altfel se întâmplă însă cu catârii lăsaţi în poiană. Înspăimântaţi de bubuiturile trăsnetului, o luară la fugă prin oază, în ciuda eforturilor depuse de căruţaşi. Unul dintre spahii veni să-l anunţe pe căpitanul Hardigan, care strigă:

— Trebuie prinşi din nou, cu orice preţ!

— Cei doi tunisieni au şi pornit după ei, răspunse brigadierul.

— Să meargă şi doi oameni de-ai noştri, ordonă ofiţerul. Catârii ăştia, dacă ajung să iasă din oază, sunt pierduţi… În câmp deschis nu-i mai poate prinde nimeni!

Cu toate rafalele abătute asupra taberei, doi din cei patru spahii alergară în direcţia luminişului, luându-se după strigătele căruţaşilor, care se auzeau din când în când.

De altfel, dacă intensitatea fulgerelor şi bubuiturile tunetului rămâneau constante, rafalele se potoliră totuşi brusc; slăbi vântul, slăbi şi ploaia. Întunericul era însă profund, abia la lumina fulgerelor se mai zărea ceva.

Inginerul şi căpitanul Hardigan ieşiră din cort, urmaţi de domnul François, de brigadier şi de cei doi spahii rămaşi împreună cu ei în tabără.

Se înţelege că, dată fiind ora înaintată, apoi violenţa furtunii ce avea să mai dureze, cu siguranţă, o parte din noapte, nu era cazul să se mai conteze pe întoarcerea locotenentului Villette. El şi cu oamenii lui urmau să-şi înceapă marşul abia a doua zi, când terenul Djeridului avea să devină din nou practicabil.

Mari fură, prin urmare, surpriza şi mulţumirea căpitanului şi a însoţitorilor săi când auziră lătrături venind dinspre nord!

De data aceasta nu se înşelau, un câine alerga spre oază şi chiar se apropia, în plină viteză.

— Taie-cupa!… El el strigă brigadierul. Îl recunosc după lătrat.

— Înseamnă că Villette nu e departe! Zise căpitanul Hardigan.

Într-adevăr, dacă animalul acela credincios alerga înainte, detaşamentul trebuia să fíe la vreo câteva sute de paşi.

În clipa aceea, fără ca nimic să le fi anunţat apariţia, vreo treizeci de indigeni năvăliră asupra taberei, după ce se târâseră mai întâi pe la marginea oazei. Căpitanul, inginerul, brigadierul, domnul François şi cei doi spahii fură înconjuraţi înainte ca ei să-şi dea seama ce se întâmplă şi înhăţaţi înainte de a se fi putut apăra. Şi, în fond, ce ar fi putut face, puţini cum erau, împotriva bandei care îi luase prin surprindere?

Totul fu jefuit cât ai bate din palme, jar caii luară, drumul şotului Melrir.

Despărţiţi unii de alţii, puşi astfel în imposibilitate de a comunica, prinşii erau împinşi şi ei prin şot, urmaţi de câine. Erau deja departe când apărea în tabără locotenentul Villette fără să găsească pe nimeni din cei lăsaţi acolo dimineaţa şi crezând despre cai că, de bună seamă, în timpul uraganului scăpaseră din legături.

Capitolul XIII OAZA ZENFIG.

În planul său geometric, adăugându-i mlaştinile Farfaria din nord, iar la sud alte depresiuni de aceeaşi natură

precum şotul Merouan, şotul Melrir seamănă destul de bine cu un triunghi dreptunghic. De la nord la est, ipotenuza trasează o linie aproape dreaptă din direcţia Tahir-Nassou până într-un punct aflat sub paralela treizeci şi patru de grade, la capătul celui de-al doilea canal. Latura mare, capricios accidentată, merge de-a lungul amintitei paralele şi se prelungeşte, ca şi în est, cu nişte şoturi secundare. La vest, latura mică a triunghiului urcă spre târgul Tahir-Nassou, pe o direcţie aproape paralelă cu linia transsaharianului proiectat în prelungirea liniei Philippeville – Constantine – Batna – Biskra, şi al cărui traseu trebuia modificat spre a se evita o ramificaţie ce urma să-l lege de un port al noii mări, pe malul opus intrării în şot a celui de-al doilea canal.

Lărgimea acestei mari depresiuni – mai puţin întinsă totuşi decât suprafaţa teritoriilor Djerid şi Fedjedj – măsoară cincizeci şi cinci de kilometri între punctul terminus al ultimei secţiuni din canal şi portul ce urmează să fie construit pe coasta occidentală, într-un loc încă nefixat definitiv între Chegga şi uedul Itel; proiectul care prevăzuse să se ajungă la Mraier, mult mai spre sud, părea abandonat. Dar depresiunea nu poate fi inundată decât pe şase mii de kilometri pătraţi, sau şase sute de mii de hectare, restul suprafeţei sale având înălţimi situate deasupra nivelului Mediteranei. În realitate, marea cea nouă trebuia să ocupe opt mii de kilometri pătraţi în spaţiul celor două şoturi, iar cinci mii urmau să rămână deasupra după ce Rharsa şi Melrir vor fi umplute în întregime. Părţile neinundabile deveneau astfel insule. Ele aveau să formeze în Melrir un fel de arhipelag, cuprinzând două insule mari. Prima, numită Hinguiz, alcătuia un dreptunghi strâmb în mijlocul şotului, împărţindu-l pe acesta din urmă în două părţi, cealaltă ar fi ocupat o poziţie extremă, între cele două laturi ale unghiului drept. Cât despre insuliţe, ele se rânduiau în linii paralele în special spre sud-est. Navele care s-ar fi hazardat prin trecătorile acestui arhipelag

trebuiau să ţină seama cu stricteţe de nivelele hidrografice stabilite, pentru a diminua riscurile unei navigaţii primejdioase.

În cuprinsul celor două şoturi pe care apele urmau să le înece, se aflau câteva oaze cu câmpurile şi curmalii lor. E limpede că aceste proprietăţi trebuiau răscumpărate de la proprietarii lor. Dar, aşa cum apreciase căpitanul Roudaire, despăgubirea nu depăşise suma de cinci milioane de franci din fondurile Companiei franco-străine, care spera să-şi recupereze paguba din cele două milioane cinci sute de mii de hectare, pământ şi păduri, concesionate de guvern.

Între diversele oaze din Melrir, una dintre cele mai importante se întindea pe trei-patru kilometri de la mijlocul ţinutului Hinguiz către partea sa orientată spre nord. Prin urmare, după inundare, liziera ei avea să fie scăldată de apele septentrionale ale şotului. Oaza avea numeroşi palmieri de cel mai bun soi, ale căror curmale purtate de caravane sunt căutate pe pieţele din Djerid. Se numea Zenfig, iar legăturile sale cu principalele târguri – La Hammâ, Tozeur, Gabčs – se reduceau la vizita rarelor caravane din sezonul recoltei.

Sub uriaşii arbori din Zenfig se adăpostea o populaţie de trei până la patru sute de indigeni de neam tuareg, unul din triburile cele mai neliniştitoare din Sahara. Casele târguşorului, vreo sută la număr, presărau acea parte a oazei care urma să devină ţărm de mare. Spre centru şi în afară, pe laturi, se întindeau câmpuri cultivate şi păşuni, în stare să asigure hrana tribului şi a animalelor lui domestice. Un ued destinat să devină braţ al noii mări, alimentat de pârâiaşele insulei, acoperea nevoile întregii populaţii.

S-a spus aici că oaza Zenfig nu avea decât rare legături cu celelalte oaze ale provinciei Constantine. În ea se aprovizionau doar tuaregii nomazi care cutreierau deşertul. Locul era temut şi totodată redutabil. Pe cât le stătea în putere, caravanele evitau să treacă prin apropiere. De câte

ori nu fuseseră însă atacate prin împrejurimile şotului de bande venite din Zenfig!

Trebuie notat faptul că terenurile din jurul oazei erau dintre cele mai dificile, mai primejdioase. Pe lângă Hinguiz solul soţului nu oferea nici o siguranţă. Pretutindeni nisipuri mişcătoare unde o caravană s-ar fi scufundat cu totul. Peste aceste suprafeţe constituite de straturile pliocenului, nisipuri impregnate cu gips şi sare, treceau abia câteva poteci practicabile, cunoscute numai de localnici, şi pe care, ca să ajungi la oază, trebuia să mergi cu sufletul plin de teama de a nu fi înghiţit. Era însă clar că la Hinguiz se va acosta cu uşurinţă îndată ce apa avea să acopere crusta aceea moale, unde piciorul nu găsea nici un sprijin. Dar tocmai asta nu voiau tuaregii să îngăduie. Astfel că acolo se afla focarul cel mai activ, cel mai aprins al împotrivirii. Din Zenfig porneau necontenite apeluri la „războiul sfânt” contra străinilor.

Printre multele triburi ale Djeridului, cel din Zenfig era cel mai important şi avea o influenţă considerabilă asupra tuturor celorlalte. Putea să şi-o exercite în deplină siguranţă, fără grija că va fi tulburat în refugiul său aproape inaccesibil. Dar acest avantaj urma să se risipească definitiv în ziua când apele Sirtei Mici, inundând şotul în întregime, aveau să facă din Hinguiz insula centrală a depresiunii Melrir.

Tocmai în oaza Zenfig rasa tuaregă se păstrase în toată puritatea ei autentică. Obiceiurile, datinile nu suferiseră acolo nici o alterare. Oameni frumoşi, cu o fizionomie gravă, ţinută mândră, mers lent. Plin de demnitate; toţi se împodobesc cu inelul de serpentin19 verde, care, dacă e să-i crezi, dă braţului drept mai multă putere. Foarte curajoşi, nu se tem de moarte. Încă mai poartă costumul strămoşilor, acea gandoura din stambă de Sudan, cămaşă alb-albastră, pantalon strâns la gleznă, sandale din piele, fes fixat pe cap cu o năframă răsucită în formă de turban, de care se prinde

vălul ce coboară până în dreptul gurii şi apără buzele de praf.

Femeile, superbe, cu ochi albaştri, sprâncene dese, gene lungi, au faţa liberă şi nu-şi pun niciodată văl, poate doar înaintea străinilor, în semn de respect. Nu întâlneşti mai multe într-un cămin de-al tuaregilor, care, contrar preceptelor Coranului, nu admit poligamia, dar admit divorţul.

Aşadar, în acest loc din Melrir tuaregii constituiau o populaţie aparte. Nu se amestecau deloc cu alte triburi ale Djeridului. Dacă se întâmpla să iasă, la îndemnul căpeteniilor, dincolo de oaza lor, o făceau doar pentru vreo incursiune fructuoasă, când trebuia jefuită vreo caravană sau pedepsită vreo oază rivală. Şi într-adevăr, tuaregii din Zenfig erau nişte piraţi de temut, ale căror agresiuni se produceau uneori, peste întinderile Tunisiei meridionale, până în apropiere de Gabčs. Împotriva acestor bandiţi autorităţile militare organizau expediţii. Ei reuşeau însă să se pună repede la adăpost în asemenea refugii îndepărtate din Melrir.

De fapt, dacă tuaregul este mai degrabă sobru, dacă nu se hrăneşte nici cu peşte, nici cu vânat, dacă nu consumă decât puţină carne, dacă îi ajung curmalele, smochinele, fructele de Salvadora persica, făina, lactatele, ouăle, are în schimb sclavi care-l servesc, acei imrhad însărcinaţi cu o mulţime de treburi, căci pentru orice fel de muncă el n-are decât dispreţ. Cât despre ifguna, asceţii musulmani, vânzătorii de amulete, influenţa lor este foarte serioasă asupra neamului tuareg, în special în acea parte din Melrir. Şi tocmai acei fanatici propovăduiau revolta împotriva proiectului de mare sahariană. Tuaregul e, de altfel, superstiţios, crede în spirite, se teme de strigoi în aşa măsură încât nu-şi plânge morţii de teamă să nu-i reînvie, iar în familie numele defunctului se stinge odată cu el.

Iată, în câteva cuvinte, tribul din Zenfig căruia îi aparţinea Hadjar. Fusese întotdeauna recunoscut drept căpetenie

până în ziua când căzu în mâinile căpitanului Hardigan.

Acolo era şi leagănul familiei sale, atotputernică în mijlocul oamenilor aparte din Zenfig, ca şi asupra altor triburi din depresiunea Melrir. Şotul avea numeroase oaze, fie în diverse puncte din Hinguiz, fie în restul perimetrului său întins.

Alături de Hadjar, mama lui, Djemma, era profund venerată printre triburile tuarege. La femeile din Zenfig, acest sentiment mergea până la adoraţie. Toate împărtăşeau ura nutrită de Djemma faţă de străini. Ea le fanatiza aşa cum fiul ei îi fanatiza pe bărbaţi, şi să nu uităm ce influenţă avea Djemma asupra lui Hadjar – influenţă pe care o au toate femeile tuarege. Ele sunt în fond mai instruite decât soţii şi fraţii lor. Ştiu să scrie, pe când bărbatul abia ştie să citească, iar în şcoli ele predau limba şi gramatica. În ce priveşte întreprinderea căpitanului Roudaire, opoziţia lor nu cedase nici o clipă.

Aceasta era situaţia înaintea arestării şefului tuareg. Diferitele triburi din Melrir, ca şi cel stabilit în oaza Zenfig, urmau să fie ruinate odată cu inundarea şoturilor. N-aveau să-şi mai poată continua meseria de piraţi. Nici o caravană nu va mai traversa Djeridul între Biskra şi Gabčs. În plus, vor fi uşor de urmărit până în bârlog atunci când navele se vor putea apropia de ei, când nu-i va mai proteja solul instabil în care caii şi călăreţii riscau să se scufunde la fiecare pas. Se ştie în ce condiţii fusese luat prizonier Hadjar, după o întâlnire cu spahiii căpitanului Hardigan, cum a fost închis în fortul din Gabčs şi cum, cu ajutorul mamei sale, al fratelui şi al câtorva dintre credincioţii lui, Ahmet, Harrig, Horeb, reuţise să evadeze în ajunul zilei când un vas urma să-l ducă la Tunis spre a fi judecat de un consiliu de război. Trebuie să se mai ştie şi faptul că, după evadare, Hadjar avusese norocul să străbată regiunea şoturilor, ajungând în oaza Zenfig, acolo unde veni curând şi Djemma.

Totuşi, când vestea arestării lui Hadjar ajunse la Zenfig, ea provocă acolo o extraordinară tulburare. Căpetenia căreia partizanii săi îi erau devotaţi până la moarte căzuse în mâinile duşmanului! Mai puteau oare spera că o să scape? Nu cumva era condamnat dinainte? Cu câtă bucurie fu întâmpinată, prin urmare, sosirea lui! Fugarul fu purtat în triumf. Din toate părţile izbucniră explozii de bucurie, pretutindeni băteau tabel, adică tobele, şi cântau rebaza, viorile orchestrelor tuarege. Profitând de acel incredibil delir, Hadjar n-ar fi trebuit să facă decât un semn ca să-i arunce pe toţi credincioşii săi asupra târgurilor din Djerid.

Dar Hadjar ştiu cum să potolească pasiunile năvalnice ale tuaregilor. În faţa pericolului de a se relua lucrările, treaba cea mai presantă era să se garanteze securitatea oazelor din unghiul de sud-vest al şotului. Nu li se putea îngădui străinilor să transforme depresiunea Melrir într-un vast bazin navigabil, pe care navele să-l străbată în toate sensurile. Aşadar, mai întâi de toate, trebuiau date peste cap lucrările la canal.

Dar, în acelaşi timp, Hadjar află că în mai puţin de patruzeci şi opt de ore expediţia condusă de căpitanul Hardigan avea să facă popas la capătul canalului, unde urma să întâlnească o alta, venită mai înainte din provincia Constantine.

Aşa pornise acel atac, condus de Hadjar însuşi, asupra ultimei secţiuni a canalului şi care îi împrăştiase pe cei dintâi lucrători angajaţi de Societate. De treaba asta se ocupară câteva sute de tuaregi. Apoi, după ce astupaseră canalul pe jumătate, se reîntoarseră la Zenfig.

Iar dacă Mezaki se aflase la Goléah, era pentru că acolo îl lăsase căpetenia lui, şi dacă el declarase că Hadjar nu luase parte la atacarea şantierului, o făcuse anume ca să-l înşele pe căpitan, şi dacă afirmase că muncitorii se refugiaseră la Gizeb, era pentru ca o parte a detaşamentului să fie trimisă în direcţia aceea şi, în sfârşit, dacă în momentul de faţă inginerul, căpitanul şi patru dintre însoţitorii lor erau

prizonierii lui Hadjar, explicaţia trebuie căutată în faptul că aceştia, surprinşi de vreo treizeci de tuaregi ajunşi, sub ordinele lui Sohar, în împrejurimile oazei Goléah, fuseseră conduşi spre Zenfig înainte de a se fi întâlnit cu spahiii locotenentului Villette.

Odată cu cei şase prizonieri, tuaregii se înstăpâniseră pe caii rămaşi în tabără, al inginerului, al ofiţerului, al brigadierului şi ai celor doi spahii. Domnul François, care până atunci călătorise într-una din cele două căruţe ale expediţiei, nu călărise deloc de la plecarea din Gabčs. La două sute de paşi de şantier aşteptau însă caii şi dromaderii cu care venise banda. Acolo, prizonierii fură obligaţi să-şi încalece animalele proprii, pe când una dintre cămile îi era rezervată domnului François, nevoit, de bine, de rău, să se caţăre în spinarea jivinei. Întreaga trupă dispăru apoi în noaptea furtunoasă, sub un cer incendiat.

Este cazul să observăm că Taie-cupa, câinele sergentului-major Nicol, sosise în momentul atacului şi, neştiind că în urma lui venea detaşamentul, Sohar îl lăsă să-i însoţească pe prizonieri.

În vederea acelei lovituri organizate de Hadjar, tuaregii se aprovizionaseră cu alimente pentru câteva zile, iar doi mehari încărcaţi din belşug asigurau hrana bandei până la întoarcere.

Călătoria se anunţa foarte dificilă, căci erau de străbătut vreo cincizeci de kilometri între extremitatea orientală a şotului şi oaza Zenfig.

Prima etapă îi conduse pe prizonieri la locul unde Sohar făcuse popas înainte de a ataca tabăra de la Goleah. Tocmai acolo se opriră tuaregii, luând toate măsurile pentru ca nici căpitanul Hardigan şi nici însoţitorii acestuia să nu poată fugi. Petrecură o noapte înfiorătoare, fiindcă vremea rea nu se potoli decât spre ziuă. Ca adăpost aveau doar frunzişul unui pâlc de palmieri. Înghesuiţi unii în alţii, pe când tuaregii se învârteau pe lângă ei, dacă nu puteau fugi, puteau cel puţin să discute, şi despre ce altceva dacă nu

despre agresiunea aceea atât de neaşteptată, ale cărei victime erau? Nimic nu-i îndreptăţea să creadă că acolo fusese mâna lui Hadjar. Spiritul de revoltă ce stăpânea diversele triburi din Djerid şi mai ales din Melrir explica destul de bine lucrurile. Unii dintre şefii tuaregi trebuie să fi aflat de apropiata sosire a unui detaşament de spahii pe şantier. Nomazii le vor fi adus la cunoştinţă că un inginer al Companiei venea să inspecteze marginile şotului Melrir, înainte ca ultimele lovituri de cazma să spargă pragul Gabčs.

Abia atunci se întrebă căpitanul Hardigan cu seriozitate dacă nu cumva fusese înşelat de indigenul întâlnit cu o zi în urmă la Goléah, şi nu le ascunse tovarăşilor săi presupunerea.

— Trebuie că aveţi dreptate, dom' căpitan, zise brigadierul. Animalul ăla nu mi-a inspirat nici o încredere.

— Dar atunci, observă inginerul, ce s-a întâmplat cu locotenentul Villette? Nu i-o fi găsit nici pe Pointar, nici pe muncitori în oaza Gizeb…

— Admiţând că a ajuns până acolo, reluă căpitanul. Dacă Mezaki e trădătorul pe care îl bănuim, nu avea alt scop decât să-i îndepărteze pe Villette şi pe oamenii lui şi să-i lase pe drum cu buza umflată.

— Şi cine ştie dacă nu se va întoarce la banda asta care a tăbărât asupra noastră! Strigă unul dintre spahii.

— Nu m-ar mira deloc, mărturisi Pistache. Şi, când mă gândesc, cât de puţin a lipsit, un sfert de oră cel mult, ca locotenentul nostru să ajungă la timp, să dea năvală asupra acestor ticăloşi şi să ne elibereze!

— Într-adevăr, adăugă domnul François, detaşamentul nu putea fi departe, din moment ce am auzit lătratul câinelui aproape în clipa când ne surprindeau tuaregii.

— Ah! Taie-cupa… Taie-cupa! Repeta brigadierul Pistache. Unde-o fi acum? Ne-o fi urmat până aici? Sau mai degrabă s-a întors la stăpânul lui, să-l facă să înţeleagă…

— Uite-l… Uite-l! Zise chiar atunci unul dintre spahii.

Este uşor de imaginat ce primire îi făcură lui Taie-cupa. Câte mângâieri i-au fost dăruite şi de câte ori l-a sărutat Pistache pe cap!

— Da, Taie-cupa, da… Suntem chiar noi! Dar ceilalţi?… Majurul nostru, Nicol… Stăpânul tău… A sosit?

Taie-cupa ar fi răspuns bucuros prin nişte lătrături semnificative. Dar brigadierul îi făcu semn să tacă. Tuaregii puteau crede, în fond, că şi câinele fusese împreună cu căpitanul în tabăra din Goléah, aşa că era normal să vrea să-i urmeze.

Până unde aveau să fie duşi? În ce parte a Djeridului? Poate că în vreo oază pierdută din şotul Melrir… Poate că până în adâncul imensei Sahare?

Dimineaţa, prizonierii primiră mâncare, turtă dintr-un amestec de cuşcuş şi curmale, iar ca băutură, apă din uedul ce trecea prin marginea boschetului.

De unde stăteau, aveau vedere spre şot, ale cărui cristale de sare scânteiau în lumina soarelui abia înălţat. La est, însă, privirea era oprită brusc de bariera dunelor. Era deci imposibil să vezi oaza Goléah.

Prin urmare, domnul de Schaller, căpitanul Hardigan şi însoţitorii lor întoarseră zadarnic capetele spre est, poate în speranţa că-l vor zări pe locotenent îndreptându-se spre partea aceea a şotului.

— Căci, în fine, repeta ofiţerul, n-am nici o îndoială că Villette a sosit aseară la Goléah. Şi, nemaigăsindu-ne, descoperind tabăra părăsită, cum ai putea crede că n-a pornit imediat în căutarea noastră?

— Dacă nu cumva l-au atacat şi pe el, pe când urca spre oaza Gizeb, observă inginerul.

— Aşa-i, aşa-i! Tot ce se poate, cu ticălosul de Mezaki! Spuse Pistache. Ah! Dacă-mi pică vreodată în mână, aş vrea să-mi crească gheare în ziua aceea, ca să-i sfâşii pielea de netrebnic…

Chiar atunci Sohar dădu ordin de plecare. Mergând spre el, căpitanul Hardigan întrebă:

— Ce vrei cu noi?

Sohar nu răspunse.

— Unde ne duci?

Sohar se mulţumi să poruncească brutal:

— Încălecaţi!

Fură nevoiţi să se supună şi, lucru cu totul neplăcut, domnul François n-avu în dimineaţa aceea posibilitatea să se bărbierească. Deodată, brigadierul nu-şi putu reţine un strigăt de indignare:

— Uite-l!… Uite-l! Repetă el.

Toate privirile se îndreptară spre cel arătat de Pistache tovarăşilor săi.

Era Mezaki. După ce condusese detaşamentul până la Gizeb, dispăruse şi, în răstimpul nopţii, se alăturase bandei lui Sohar.

— N-avem nimic să-i spunem acestui mizerabil! Consideră căpitanul Hardigan şi, cum Mezaki îl privea cu obrăznicie, îi întoarse spatele.

Atunci domnul François observă:

— Hotărât lucru, tuaregul ăsta nu pare să fie o persoană recomandabilă…

— Te cred! Replică Pistache, care, prin această expresie din limbajul curent îl tutuia pentru prima dată pe domnul François, ceea ce nu-l jigni deloc pe bărbatul acela pedant.

Furtunii din ajun îi urmă un timp splendid. Nici un nor pe cer, nici o boare de vânt prin şot. Astfel că mersul fu destul de dificil. În acea parte a depresiunii nu se afla nici o oază, iar trupa avea să găsească din nou adăpostul copacilor abia pe înălţimea Hinguiz.

Sohar îi dădea zor cu marşul. Se grăbea să ajungă la Zenfig, unde îl aştepta fratele său. De fapt, nimic nu le îngăduia încă prizonierilor să presupună că intraseră în mâinile lui Hadjar. Căpitanul Hardigan şi domnul de Schaller îşi imaginau, nu fără motiv, că acea ultimă agresiune avusese altceva în vedere decât jefuirea taberei de la Goléah, care nu merita osteneala. Atacul trebuia să fie

mai degrabă o răzbunare a triburilor din Melrir, şi cine ştie dacă nu cumva căpitanul şi însoţitorii săi urmau să plătească, poate cu libertatea, poate cu viaţa, proiectul mării sahariene!

Prima zi cuprindea două etape de marş, însumând douăzeci şi cinci de kilometri. Căldura fusese, dacă nu copleşitoare, fiindcă vremea nu trăgea spre furtună, în orice caz foarte intensă. Cel mai mult suferi pe drum, fireşte, domnul François, cocoţat pe spinarea unui mehar. Nu prea obişnuit cu scuturăturile acestor animale, era pur şi simplu zdrobit şi trebuiră să-l lege ca să nu cadă, într-atât de lipsit de fineţe galopa cămila lui.

Noaptea trecu în linişte, dar tăcerea fu tulburată de răgetele răguşite ale fiarelor sălbatice care dădeau târcoale prin şot.

În timpul acestor prime etape, Sohar trebui să urmeze anumite poteci cunoscute de el foarte bine, ca să nu se împotmolească în mlaştină. A doua zi, însă, călcară pe solul cu o bună stabilitate al platoului Hinguiz.

Marşurile din ziua de l5 aprilie se desfăşurară, aşadar, în condiţii mai acceptabile decât cele din ajun şi, spre seară, Sohar ajunse cu prizonierii săi în oaza Zenfig. Şi care nu le fu surpriza, apoi nelinişstea perfect îndreptăţită, când se pomeniră faţă în faţă cu Hadjar!

Capitolul XIV ÎN CAPTIVITATE.

Clădirea în care fură conduşi prizonierii lui Sohar era vechea fortăreaţă a târgului. De mulţi ani ajunsese o ruină. Zidurile ei şubrede încununau o colină nu prea înaltă, aflată la marginea dinspre nord a oazei. Odinioară cetatea, un simplu fort, servise tuaregilor din Zenfig în luptele purtate de triburi între ele pretutindeni în Djerid. Dar, după pacificare, nu se mai ocupase nimeni nici de reparaţii, nici de buna întreţinere a clădirii.

Un sour cu nenumărate spărturi servea drept incintă fortăreţei dominate de souma’ah, un fel de minaret fără vârf, de unde se putea vedea departe, în toate direcţiile.

Totuşi, oricât ar fi fost de şubred, fortul mai avea unele părţi locuibile în centrul construcţiei. Două sau trei încăperi cu acces spre o curte interioară, nemobilate şi lipsite de tapet, despărţite prin pereţi groşi, puteau oferi adăpost de furtunile anotimpului cald şi de frigul anotimpului rece.

Acolo fură conduşi inginerul, căpitanul Hardigan, brigadierul Pistache, domnul François şi cei doi spahii, de cum ajunseră în Zenfig.

Hadjar nu le adresase nici un cuvânt, iar Sohar, care îi duse în fortăreaţă escortaţi de o duzină de tuaregi, nu răspunse la niciuna din întrebările lor. Se înţelege că, în momentul atacului, căpitanul Hardigan şi tovarăşii lui nu avuseseră posibilitatea să se repeadă la arme – săbii, revolvere, carabine. Ei fură de altfel scotociţi prin buzunare şi jefuiţi de puţinii bani pe care îi aveau asupra lor, iar domnului François, pe bună dreptate indignat, bădăranii aceia îi confiscară briciul.

Când Sohar îi lăsă singuri, căpitanul şi inginerul avură mai întâi grijă să exploreze fortăreaţa.

— Când eşti zăvorât într-o închisoare, observă domnul de Schaller, primul lucru pe care trebuie să-l faci este să o vizitezi.

— Iar al doilea, să evadezi! Adăugă căpitanul Hardigan.

Străbătură, deci, cu toţii, curtea interioară în mijlocul căreia se înălţa minaretul. Era cazul să recunoască imediat că zidurile înconjurătoare, de vreo douăzeci de picioare înălţime, nu puteau fi escaladate. Aici nu descoperiră nici o breşă de felul celor existente în acel sour exterior ce mărginea drumul de acces. Din pomenitul drum intrai în curtea centrală printr-o singură poartă. Ea fusese închisă de Sohar, iar uşile ei groase, prevăzute cu bare de fier, ar fi rezistat oricărei încercări de a le forţa.

Or, nu se putea ieşi decât prin această poartă şi mai era de presupus faptul că împrejurimile fortăreţei nu rămâneau nesupravegheate.

Veni noaptea, o noapte petrecută de prizonieri într-o beznă absolută. N-avură de unde să-şi facă rost de lumină. La fel şi în ce priveşte alimentele. În primele ore, aşteptară în zadar să li se aducă mâncare, sau apă, căci erau chinuiţi de sete. Poarta nu se deschise.

Prizonierii cercetaseră curtea în lumina scurtului amurg, apoi se adunară într-una din încăperi, unde nişte mănunchiuri de iarbă alfa, uscată, ţineau loc de paturi. Căzură atunci pradă unor gânduri cumplit de triste. Printre alte fraze schimbate între ei, brigadierul simţi nevoia să spună:

— Oare ticăloşii ăia vor să ne lase să pierim de foame?

Nu, nu acesta era lucrul de care trebuiau să se teamă. Înaintea ultimei etape de marş, la zece kilometri de Zenfig, banda făcuse popas, iar captivii îşi primiseră partea lor din proviziile cărate de mehari. Seara, desigur, căpitanul Hardigan şi însoţitorii săi ar mai fi pus bucuros ceva în gură. Dar foamea nu putea deveni insuportabilă decât dacă a doua zi în zori nu li s-ar fi adus hrană suficientă.

— Să încercăm să dormim, zise inginerul.

— Şi să ne visăm lângă o masă îmbelşugată, adăugă brigadierul. Cotlete, o gâscă îndopată, salată…

— Nu mai continua, brigadiere, îl sfătui domnul François, ne-ar mulţumi şi o supă bună cu bucăţi de slănină!

Acum, care erau intenţiile lui Hadjar în legătură cu prizonierii? Îl recunoscuse în mod precis pe căpitanul Hardigan. Nu dorea oare să-l pedepsească, având-u-l în mână în acest moment? Nu-l va trimite la moarte, iar pe tovarăşii săi împreună cu el?

— N-aş crede, declară domnul de Schaller. E puţin probabil ca viaţa să ne fie în pericol. Tuaregii, dimpotrivă, au interesul să ne ţină ostatici ca să se asigure pentru viitor. E de presupus că Hadjar şi ai lui, vrând să împiedice terminarea lucrărilor la canal, îşi vor relua atacurile asupra şantierului 347, dacă muncitorii Societăţii se întorc acolo. Iar într-o nouă încercare, Hadjar poate eşua. Poate cădea

din nou în mâinile autorităţilor, şi de data asta va fi atât de bine păzit încât nu va mai reuşi să scape. Prin urmare, e spre binele lui să ne mai aibă în mână… Până în ziua când, ameninţat să fie la rândul său înhăţat din nou, Hadjar va spune: „Viaţa mea şi a tovarăşilor mei în schimbul prizonierilor” şi, cu siguranţă, îi vor împlini dorinţa… Cred că ziua aceea nu-i departe, întrucât cele două lovituri îndrăzneţe ale lui Hadjar trebuie să fie de-acum cunoscute şi curând se va pomeni cu trupe trimise să ne elibereze, militari şi jandarmi din Maghzen.

— S-ar putea să ai dreptate, răspunse căpitanul Hardigan. Dar să nu uităm că Hadjar e răzbunător şi crud. Are deja reputaţie în acest sens. Nu-i stă în fire să gândească aşa cum gândim noi. Are de împlinit o răzbunare personală.

— Şi chiar împotriva dumneavoastră, dom’ căpitan, observă brigadierul Pistache, fiindcă l-aţi încolţit pur şi simplu acum câteva săptămâni.

— E drept, brigadiere, şi chiar mă mir că, recunoscându-mă şi ştiind cine sunt, nu s-a dedat imediat la violenţe… De fapt, o să vedem… Lucru sigur e că suntem în mâinile lui şi că nu ştim nimic despre Villette şi Pointar, cum nici ei nu ştiu nimic despre noi. Aşa că, scumpe domnule de Schaller, n-o să fiu eu preţul libertăţii lui Hadjar şi nici trofeul vieţii lui de tâlhar. Trebuie să scăpăm cu orice preţ, iar când va veni momentul potrivit, am să fac tot posibilul ca să ies de aici. În ce mă priveşte, vreau să apar în faţa camarazilor mei liber, nu ca un prizonier eliberat prin schimb, şi mai vreau să-mi păstrez viaţa ca să mă văd, cu revolverul ori cu sabia în mână, faţă în faţă cu banditul ăla care, luându-ne prin surprindere, ne-a înhăţat pe toţi.

Dacă domnul de Schaller şi căpitanul Hardigan făceau planuri de evadare, Pistache şi domnul François, oricât de hotărâţi ar fi fost să-şi urmeze şefii, contau în primul rând pe ajutoare din afară şi, poate, chiar şi pe inteligenţa amicului lor Taie-cupa.

Asta era, de fapt, situaţia; trebuiau s-o accepte.

Să ne aducem aminte că, de la plecarea lor, Taie-cupa îi urmase pe prizonieri până la Zenfig, fără ca tuaregii să fi avut vreo intenţie de a-l alunga. Dar când căpitanul Hardigan şi camarazii lui fuseseră duşi în fortăreaţă, nu-l lăsară pe credinciosul animal împreună cu ei. O făcuseră intenţionat? Era greu de ghicit. Neîndoielnic era însă faptul că toţi îi regretau lipsa. Şi totuşi, dacă ar fi fost acolo, ce serviciu le-ar fi putut face, oricât de inteligent şi devotat le era?

— Nu se ştie… Nu se ştie, repeta brigadierul Pistache, stând de vorbă cu domnul François. Câinii au din instinct idei pe care oamenii nu le au. Dacă-i vorbim lui Taie-cupa despre stăpânul său Nicol, despre prietenul său Dă-i-nainte, poate că din proprie iniţiativă o să se repeadă în căutarea lor. E adevărat că, din moment ce noi nu putem ieşi din curtea asta, nici Taie-cupa n-ar putea… Nu contează, aş vrea să-l am aici! Numai să nu-i facă vreun rău brutele de afară…

Domnul Frangois se mulţumi să dea din cap fără să răspundă, frecându-şi bărbia şi obrajii deja aspri din cauza firelor de păr crescute.

Tot aşteptând zadarnic să li se aducă ceva de mâncare, prizonierilor nu le mai rămânea decât să se odihnească puţin, lucru de care simţeau că au mare nevoie. Se întinseră pe legăturile de alfa şi, mai devreme sau mai târziu, reuşiră să adoarmă cu toţii, spre a se trezi în zori, după o noapte destul de proastă.

— Din faptul că n-am cinat aseară, întrebă pe bună dreptate nemulţumit domnul François, trebuie să tragem cumva concluzia că nu vom mânca nici în dimineaţa asta?

— Ar fi neplăcut, aş zice chiar jalnic! Veni replica brigadierului Pistache, care căsca să-şi rupă fălcile, de data aceasta nu de somn, ci de foame.

Prizonierii fură, curând, foarte preocupaţi de acea problemă întru totul vrednică de interes. Peste o oră, vreo doisprezece tuaregi conduşi de Ahmet pătrundeau în curte

şi lăsau acolo o turtă asemănătoare cu cea din ajun, carne rece, curmale, cât să ajungă pentru şase persoane vreme de o întreagă zi. Câteva ulcioare conţineau o bună cantitate de apă, scoasă din uedul ce traversa oaza Zenfig.

Căpitanul Hardigan vru încă o dată să afle care era soarta rezervată lor de către şeful tuareg. Îl întrebă pe Ahmet.

Acesta, la fel ca Sohar în ajun, nu binevoi să răspundă. Avea, de bună seamă, dispoziţii să procedeze astfel şi ieşi din curte fără să fi rostit măcar un cuvânt. Trei zile se scurseră, neaducând vreo schimbare a situaţiei. Să încerce să evadeze din fortăreaţă era imposibil, cel puţin prin escaladarea zidurilor înalte, operaţie cu neputinţă de făcut în lipsa unei scări. Poate că, odată trecute zidurile la adăpostul întunericului, căpitanul Hardigan şi însoţitorii săi ar fi reuşit să fugă de-a curmezişul oazei? Nici măcar nu părea că fortăreaţa ar fi păzită pe dinafară, căci nici ziua şi nici noaptea nu se auzea vreun zgomot de paşi pe drumul de acces. În fond, la ce bun? Zidurile constituiau un obstacol de netrecut, iar poarta curţii nu putea fi forţată.

Altfel, încă din primele zile ale încarcerării, brigadierul Pistache îşi putuse da seama de felul cum era aşezată oaza. După multe eforturi, riscând să-şi rupă gâtul de o sută de ori, reuşise să ajungă, pe scara dărăpănată, în vârful minaretului căruia îi lipsea calota superioară.

De acolo, uitându-se prin ultimele ambrazuri, convins că nu putea fi văzut, cercetase panorama largă, desfăşurată dinaintea ochilor săi.

Sub el, în jurul fortăreţei, se întindea târgul, printre copacii oazei Zenfig. Mai încolo, teritoriul Hinguiz se prelungea vreo trei-patru kilometri la est, ca şi la vest. Înspre nord se înşira cea mai mare parte a clădirilor, foarte albe în contrast cu vegetaţia întunecată. După locul ocupat de una din ele, după mulţimea acareturilor cuprinse între zidurile ei, după agitaţia din faţa porţii, după numeroasele flamuri ce fluturau în vânt deasupra intrării, brigadierul îşi

zise, pe bună dreptate, că aceea era reşedinţa lui Hadjar, şi nu se înşela.

În după-amiaza zilei de 20, reluându-şi postul de observaţie din vârful minaretului, brigadierul remarcă o mare însufleţire în târg, ale cărui case se goleau încetul cu încetul. Ba chiar se părea că o mulţime de indigeni veneau, străbătând oaza, din diferite puncte ale platoului Hinguiz. Şi nu erau nicidecum caravane de-ale negustorilor, căci nu-i însoţea nici un mehar, nici un animal de povară.

Cine ştie dacă nu cumva, chemaţi de Hadjar, se întruneau în ziua aceea la Zenfig pentru vreo adunare importantă? Şi într-adevăr, piaţa principală fu năpădită curând de o mulţime impresionantă.

Văzând ce se petrecea, brigadierul îşi zise că trebuia să-l informeze pe căpitan, şi-l chemă.

Căpitanul Hardigan nu ezită să se caţăre lângă Pistache, în locul acela strâmt din minaret, dar şi urcuşul lui fu însoţit de eforturi cumplite.

Negreşit şi fără nici o îndoială, un fel de consfătuire la care panicipau mai multe sute de tuaregi fusese convocată chiar atunci la Zenfig. Strigătele se auzeau, gesturile se vedeau din vârful pomenitului souma’ah şi toată această forfotă nu conteni decât la sosirea unui anume personaj, urmat de un bărbat şi o femeie, ieşiţi cu toţii din casa indicată de brigadier ca fiind, de bună seamă, a căpeteniei tuarege.

— Hadjar… E chiar el! Strigă căpitanul Hardigan. Îl recunosc.

— Aveţi dreptate, dom’ căpitan, întări Pistache. Şi eu îl recunosc.

Era într-adevăr Hadjar, cu mama sa, Djemma, cu Sohar, fratele lui, aclamaţi de cum intrară în piaţă.

Apoi se lăsă liniştea. Înconjurat de mulţime, Hadjar luă cuvântul şi, timp de o oră, întrerupt uneori de strigăte entuziaste, predică acelei mulţimi de indigeni. Cuvintele lui nu puteau fi, însă, auzite nici de căpitan, nici de brigadier.

Alte aclamaţii izbucniră când întrunirea luă sfârşit şi, odată cu întoarcerea lui Hadjar la locuinţa lui, târgul se scufundă în liniştea sa dintotdeauna.

Căpitanul Hardigan şi Pistache coborâră neîntârziat în curte şi împărtăşiră camarazilor lor cele observate.

— Presupun că întrunirea a avut drept scop să protesteze împotriva inundării şoturilor, zise inginerul, şi va fi urmată în mod precis de noi agresiuni.

— Aşa cred şi eu, declară căpitanul Hardigan. Ar putea fi un indiciu că Pointar s-a reinstalat la secţiunea din Goléah.

— Dacă nu cumva e vorba despre noi, zise brigadierul Pistache şi toţi ticăloşii ăia s-or fi adunat ca să asiste la masacrul prizonierilor!

O lungă tăcere urmă acestei observaţii. Căpitanul şi inginerul schimbaseră o privire ce trăda gândurile lor ascunse. Oare nu era cazul să te temi că şeful tuareg se hotărâse să treacă la represalii, că voia să dea un exemplu de execuţie publică şi că diferite triburi din Hinguiz fuseseră convocate la Zenfig în acest scop? Iar pe de altă parte cum să mai poţi spera vreun ajutor, care ar putea veni sau de la Biskra, sau din Goléah, de vreme ce locotenentul Villette habar n-avea unde fuseseră duşi prizonierii şi în mâinile cărui trib căzuseră? Or, înainte de a coborî din minaret, căpitanul Hardigan şi brigadierul parcurseseră încă o dată cu privirea toată acea parte din Melrir care se întindea înaintea lor. Pustie la nord ca şi la sud, tot pustie şi porţiunea prelungită la est şi la vest de marginile platoului Hinguiz, care urma să devină o insulă după inundarea şotului. Nici o caravană nu se arăta prin depresiunea aceea largă. Cât despre detaşamentul locotenentului Villette, admiţând că explorările l-ar fi purtat spre Zenfig, ce-ar fi putut face puţinii săi oameni împotriva unui târg întreg? Nu le mai rămânea, aşadar, decât să aştepte desfăşurarea evenimentelor, şi cu câtă nelinişte! Nu se putea oare deschide, dintr-o clipă în alta, poarta fortăreţei ca să intre Hadjar şi bandiţii lui?

Le-ar fi putut rezista, dacă şeful tuareg ar fi poruncit să fie duşi în piaţă şi executaţi? Şi, dacă asta nu se va întâmpla astăzi, n-avea să se întâmple totuşi mâine?

Ziua se scurse, însă, fără să aducă vreo modificare a situaţiei. Cele câteva provizii puse în curte de dimineaţă le ajunseră şi, la venirea serii, se întinseră pe aşternutul de alfa în încăperea unde îşi petrecuseră şi nopţile precedente.

Erau abia de o jumătate de oră acolo, când de afară se auzi un zgomot. Era oare vreun tuareg însărcinat să-i păzească? Se deschidea cumva poarta? Hadjar trimitea după prizonieri?

Brigadierul se ridică imediat şi, ghemuit lângă poartă, ascultă cu atenţie.

Nu un zgomot de paşi auzea el, ci mai degrabă un fel de scheunat surd şi tânguitor. Un câine dădea târcoale pe lângă zidul exterior.

— Taie-cupa… El! El! Strigă Pistache.

Şi, culcându-se lângă prag, îl chemă:

— Taie-cupa!… Taie-cupa!… Tu eşti, căţelule? Tu?

Animalul recunoscu vocea brigadierului cum ar fi recunoscut-o şi pe a stăpânului său, Nicol, şi răspunse prin alte câteva lătrături pe jumătate înăbuşite.

— Chiar aşa… Noi suntem… Taie-cupa, suntem aici! Repeta mereu Pistache. Ah! De i-ai putea găsi pe majur şi pe bunul său frăţior, prietenul tău Dă-i-nainte… Pricepi?… Şi să-i anunţi că suntem închişi în căsuţa asta!

Căpitanul Hardigan şi ceilalţi se apropiaseră de poartă. Dacă s-ar putea folosi de câine ca să comunice cu camarazii lor! Un bilet prins de zgardă! Şi cine ştie dacă nu cumva credinciosul animal, măcar din instinct, avea să-l găsească pe locotenent? Iar Villette, aflând unde-i erau tovarăşii, ar fi luat măsuri pentru eliberarea lor!

În orice caz, nu trebuia ca Taie-cupa să fie surprins pe drumul de acces, la poarta fortăreţei. Aşa că brigadierul îi spuse:

— Du-te, iubitule… Du-te!

Taie-cupa înţelese şi plecă, după ce dădu drumul unui ultim scheunat, de adio.

A doua zi, ca şi în ajun, fură aduse la prima oră provizii şi existau motive să se creadă că situaţia prizonierilor va rămâne aceeaşi încă douăzeci şi patru de ore.

În noaptea următoare, câinele nu reveni; cel puţin Pistache, care îl pândea, nu-l mai auzi deloc. Şi se întrebă dacă nu cumva sărmanul animal păţise ceva, încât n-aveau să-l mai revadă.

În următoarele două zile nu se produse nici un incident şi nici o altă animaţie nu se făcu simţită în târg.

În ziua de 24, pe la orele unsprezece, din vârful minaretului căpitanul Hardigan observă o anumită agitaţie în Zenfig. Parcă era tropot de copite şi un zăngănit de arme destul de neobişnuit. În acelaşi timp, populaţia se aduna grămadă în piaţa principală, spre care se îndreptau numeroşi călăreţi.

Să fi sosit oare ziua când căpitanul Hardigan şi însoţitorii săi urmau să fie duşi în faţa lui Hadjar?

Nu, nici de data asta nu se întâmplă nimic. Dimpotrivă, totul anunţa o apropiată plecare a căpeteniei tuarege.

Călare, în mijlocul pieţei, trecea în revistă vreo sută de inşi, încălecaţi şi ei.

După o jumătate de oră, în fruntea acelei trupe, Hadjar ieşea din târg. Îndreptându-se spre est.

Căpitanul coborî imediat şi le vesti camarazilor lui această plecare.

— Vreo expediţie spre Goléah, unde lucrările or fi fost reluate, de bună seamă, zise inginerul.

— Cine ştie dacă Hadjar nu merge să-l întâlnească pe Villette, cu detaşamentul lui? Întrebă căpitanul.

— Da… Totul e posibil, dar nimic nu-i sigur, răspunse brigadierul. Ceea ce-i limpede, totuşi, e că acum, când Hadjar şi pungaşii lui au părăsit târgul, a sosit momentul s-o ştergem.

— Cum? Întrebă unul dintre spahii.

— Da… Cum? Cum să profite de prilejul ce li se oferea? Oare zidurile fortăreţei nu rămâneau la fel de imposibil de trecut? Poarta, zăvorâtă zdravăn pe dinafară, putea fi forţată? Pe de altă parte, de la cine să aştepţi ajutor?

Şi totuşi, acest ajutor veni; iată în ce împrejurări.

În noaptea următoare, aşa cum mai făcuse o data, câinele îşi anunţă prezenţa prin lătrături înăbuşite, râcâind totodată pământul de lângă poartă.

Condus de instinct, Taie-cupa descoperise o spărtură pe sub acea parte din zid, o gaură pe jumătate astupată cu pământ, făcând legătura între exterior şi interior.

Şi deodată, brigadierul care nu se aştepta deloc la aşa ceva, îl văzu apărând în curte.

Da! Taie-cupa era lângă el, sărind, lătrând, şi îi fu destul de greu să-l potolească pe devotatul animal.

Imediat, căpitanul Hardigan, domnul de Schaller şi ceilalţi se repeziră afară din cameră şi, cum câinele se întorcea la gaura prin care tocmai trecuse, se luară după el.

Acolo găsiră deschiderea unui canal strâmt, din care era destul să dai la o parte câteva pietre şi puţin pământ ca să se poată strecura un om.

— Iată o şansă! Strigă Pistache.

Chiar aşa… O şansă destul de neaşteptată şi de care trebuiau să profite încă în noaptea aceea, înainte ca Hadjar să se întoarcă la Zenfig.

Şi totuşi, traversarea târgului, apoi a oazei nu se putea face fără înfruntarea unor serioase dificultăţi. Cum să se orienteze fugarii pe o asemenea beznă? Nu riscau ei să fie descoperiţi, poate chiar de trupa lui Hadjar? Iar cei cincizeci de kilometri până la Goléah cum aveau să-i străbată fără alimente, având drept hrană doar fructele şi rădăcinile oazelor?

Niciunul dintre ei nu vru să se gândească o clipă la aceste pericole. Nu ezitară deloc înainte de a evada. Se duseră după câine până la gaura prin care acesta dispăru primul.

— Treci, îi zise ofiţerul lui Pistache.

— După dumneavoastră, dom’ căpitan! Răspunse brigadierul.

Trebuiră luate unele măsuri ca nu cumva să se prăbuşească zidăria. Prizonierii reuşiră să se descurce şi, în vreo zece minute, ajunseră la drumul de acces.

Noaptea era foarte întunecoasă, cu nori, fără stele. Căpitanul Hardigan şi însoţitorii săi n-ar fi ştiut încotro s-o apuce dacă n-ar fi avut câinele, să-i conducă. Tot ce le rămânea de făcut era să se încreadă în inteligentul animal. De altfel, erau absolut singuri prin împrejurimile fortăreţei, pe pantele căreia se lăsară să alunece până la liziera primilor copaci.

Era ora unsprezece noaptea. Liniştea domnea peste târg, iar prin ferestrele caselor, adevărate ambrazuri, nu răzbătea nici o lumină.

Mergând furişat, fugarii se strecurară printre arbori şi, până la marginea oazei, nu întâlniră pe nimeni.

Acolo, deodată, în faţa lor apăru un om cu un felinar aprins.

Îl recunoscură şi îi recunoscu şi el.

Era Mezaki, întorcându-se acasă prin partea aceea a târgului. Mezaki nu avu timp nici măcar să strige. Câinele îi sărise în gât, iar el căzu la pământ fără viaţă.

— Aşa, Taie-cupa, aşa! Zise brigadierul.

Căpitanul şi însoţitorii lui n-aveau de ce să-şi mai facă griji din cauza acelui mizerabil care zăcea mort acolo; cu paşi grăbiţi, o porniră peste Hinguiz spre partea estică a şotului Melrir.

Capitolul XV FUGA.

Căpitanul apucase direcţia est după o matură chibzuinţă privind ceea ce era de făcut, odată evadaţi. Fără îndoială că în partea opusă, puţin mai încolo de marginea vestică a depresiunii Melrir, se afla calea umblată ce ducea la Touggourt, în paralel cu traseul transsaharianului, şi de unde puteai ajunge cu uşurinţă la Biskra, în siguranţă şi într-un timp acceptabil. Nu cunoşteau însă acea parte din

şot, fiind veniţi de la Goléah la Zenfig prin est, încât a străbate ţinutul Hinguiz spre vest însemna atât intrarea în plin necunoscut, cât şi riscul de a întâlni oameni puşi de Hadjar să pândească trupele ce puteau veni din Biskra pe direcţia aceea. De altfel, traseul dintre Zenfig şi capătul canalului era aproape egal. Se putea ca muncitorii să fi revenit în masă pe şantier. Şi apoi, îndreptându-se spre Goléah, poate că ar întâlni detaşamentul locotenentului Villette, care trebuie că-şi făcea mai degrabă în acea parte a Djeridului cercetările… În sfârşit, într-acolo se avântase Taie-cupa de-a curmezişul oazei, iar câinele, aşa cum credea brigadierul, avea motivele lui s-o facă; şi nu era oare cazul să se bizuie pe perspicacitatea lui Taie-cupa? Aşa că zise:

— Dom’ căpitan, nu trebuie decât să ne ţinem după el. Simt că nu se înşală! Şi, în fond, el vede la fel de bine noaptea ca şi ziua… Vă spun, e un câine cu ochi de pisică!

— Luaţi-o pe urmele lui, hotărî căpitanul Hardigan.

Era cel mai bun lucru pe care îl puteau face. Prin bezna aceea profundă, în labirintul oazei, fugarii ar fi riscat să rătăcească în jurul târgului, fără să se îndepărteze de el. Spre marea lor bucurie, lăsându-se conduşi de Taie-cupa, ajunseră destul de repede la marginea nordică a platoului Hinguiz, de unde nu le mai rămânea decât să meargă de-a lungul malului.

Să nu se îndepărteze de el era cu atât mai important cu cât, în rest, şotul Melrir n-avea decât un sol periculos, perforat de gropi ascunse din care ar fi fost cu neputinţă să ieşi. Potecile practicabile dintre ele erau cunoscute doar de tuaregii din Zenfig şi din târgurile vecine, care se angajau călăuze şi deseori îşi ofereau serviciile doar pentru a jefui caravanele.

Fugarii mergeau în pas întins şi nu avură nici o întâlnire neplăcută până la ziuă, când făcură popas într-o pădure de palmieri. Dată fiind greutatea unui drum parcurs în plin întuneric, puteau aprecia la cel mult şapte-opt kilometri

distanţa străbătută în acea etapă. Mai rămâneau deci vreo douăzeci până la punctul cel mai îndepărtat din Hinguiz, iar de acolo, aproape tot atâta peste şot, până la oaza Goléah.

Obosit de marşul nocturn, căpitanul Hardigan decise să se odihnească acolo o oră. Pădurea era pustie, iar târgurile cele mai apropiate se situau pe linia meridională a acestei viitoare insule centrale. Puteau fi, prin urmare, evitate cu uşurinţă. Spre răsărit, cât putea privirea să răzbată, nu se zărea nici urmă din trupa lui Hadjar. Plecată din Zenfig de vreo cincisprezece ore, trebuie să fi ajuns deja departe.

Dar, dacă oboseala îi obliga pe fugari să se odihnească puţin, numai odihna n-ar fi reuşit să le refacă puterile, în caz că nu-şi procurau ceva de mâncare. Proviziile li se terminaseră în ultimele ore petrecute în fortăreaţă, aşa că puteau conta doar pe fructele culese în trecere prin oazele platoului Hinguiz, nimic altceva decât curmale şi, poate, nişte rădăcini comestibile pe care le cunoştea bine Pistache. Scăpărătoarea şi iasca nu lipsea nimănui, încât, coapte la un foc de uscături, rădăcinile acelea aveau să le procure o hrană mai substanţială.

Da, existau motive să crezi că, în asemenea condiţii, căpitanul Hardigan şi însoţitorii săi aveau să-şi potolească foamea, la fel şi setea, căci prin Hinguiz curgeau mai multe ueduri. Cu ajutorul lui Taie-cupa, poate că aveau să prindă şi ceva vânat, cu blană sau cu pene. Dar orice şansă de acest fel urma să se risipească îndată ce vor ajunge pe întinderile nisipoase ale şotului, pe terenurile salifere unde nu creşteau decât tufe de dris, necomestibile.

La urma urmei, dacă prizonierii veniseră de la Goléah la Zenfig, conduşi de Sohar, în două zile, fugarilor le va trebui oare mai mult timp de la Zenfig la Goleah? Da, bineînţeles, din două motive: mai întâi, pentru că de data asta nu aveau cai; în al doilea rând, fiindcă – necunoscând potecile practicabile – mersul le-ar fi fost fără doar şi poate încetinit de tatonări.

— În definitiv, observă căpitanul, e vorba doar de vreo cincizeci de kilometri… Jumătate din distanţă o vom parcurge până deseară. După o noapte de odihnă, o luăm din nou la drum şi, chiar dacă ne va trebui de două ori mai mult timp pentru jumătatea cealaltă, în seara zilei de poimâine vom vedea malurile canalului.

Trecând ora rezervată popasului, în intervalul căreia se hrăniseră numai cu curmale, fugarii o apucară în lungul lizierei, ascunzându-se cât puteau mai bine. Cerul era acoperit. Abia câteva raze de soare răzbăteau printre norii zdrenţuiţi. Chiar şi ploaia îi ameninţa, dar avură noroc şi scăpară neudaţi.

Prima etapă se încheie la amiază. Nu avură parte de nici o alarmă. Nu întâlniră nici măcar un singur indigen. Cât despre banda lui Hadjar, era neîndoielnic că ajunsese la vreo treizeci sau patruzeci de kilometri mai la est.

Făcură alt popas de o oră. Curmalele nu lipseau din apropiere, iar brigadierul dezgropa nişte rădăcini pe care le puseră la copt pe jar. De bine, de rău, mâncară, iar Taie-cupa trebui să se mulţumească şi el cu atât.

Seara, aveau deja douăzeci şi cinci de kilometri parcurşi de la Zenfig şi căpitanul se opri în extremitatea estică a ţinutului Hinguiz.

Erau la marginea ultimei oaze. Mai încolo se întindea largul pustiu al depresiunii, imensa suprafaţă scânteietoare din pricina eflorescenţelor sării, peste care, fără călăuză, mersul devenea pe cât de dificil, pe atât de periculos. Dar, în sfârşit, prizonierii erau departe de închisoarea lor şi, dacă Ahmet şi ceilalţi porniseră după ei, cel puţin n-aveau să le găsească urmele.

Tuturor le lipsea nespus odihna. Oricât de interesaţi erau să ajungă cât mai repede la Goléah, trebuiră să-şi petreacă noaptea acolo. De altfel, ar fi fost cu totul imprudent să se aventureze prin întuneric pe terenurile instabile de dincolo de Hinguiz. Abia dacă s-ar fi descurcat pe lumină! Neavând

de ce să se teamă de frig în acea perioadă a anului şi la acea latitudine, se ghemuiră lângă un pâlc de palmieri.

De bună seamă, ar fi fost înţelept ca unul dintre ei să supravegheze împrejurimile locului de popas. Brigadierul chiar se oferi să stea de pază în primele ore, urmând să fie schimbat de cei doi spahii. Pe când camarazii săi se scufundau într-un somn adânc, el rămase la post în compania lui Taie-cupa. Nu trecu însă nici un sfert de oră şi Pistache nu rezistă ispitei de a dormi. În mod aproape inconştient, mai întâi se aşează, apoi se întinse pe jos, iar ochii i se închiseră împotriva voinţei lui.

Din fericire, credinciosul Taie-cupa făcea de gardă cu mai mult succes, ceea ce fu un adevărat noroc, căci, cu puţin înainte de miezul nopţii, lătrăturile lui înfundate îi deşteptară pe cei ce dormeau.

— Alarmă!… Alarmă! Strigă Pistache, trezindu-se brusc.

Într-o clipă, căpitanul Hardigan fu în picioare.

— Ascultaţi, dom’ căpitan! Zise Pistache.

O hărmălaie cumplită izbucnise în stânga pâlcului de copaci, zgomot de crengi rupte, tufişuri zdrobite, la câteva sute de paşi mai încolo.

— Oare ne urmăresc tuaregii din Zenfig? Au reuşit să ne descopere?

Mai puteai să te îndoieşti de faptul că tuaregii, constatând evadarea prizonierilor, porniseră după ei?

Ascultând cu atenţie, căpitanul Hardigan se puse de acord cu brigadierul şi zise:

— Nu… Nu-s indigenii! Ar fi încercat să ne ia prin surprindere. N-ar fi făcut atâta gălăgie!

— Atunci? Întrebă inginerul.

— Sunt animale… Fiare sălbatice care dau târcoale prin oază, constată brigadierul.

Într-adevăr, nu de tuaregi erau ameninţaţi, ci de unul sau mai mulţi lei a căror vecinătate însemna un pericol cu nimic mai neînsemnat. Dacă s-ar fi aruncat asupra taberei, ar fi

putut ei să le ţină piept fără nici o armă cu care să se apere?

Câinele dădea semne de mare agitaţie. Brigadierul reuşi extrem de greu să-l potolească, să-l împiedice să latre, să nu-l lase să se repeadă spre locul de unde izbucneau urlete furioase.

Ce se întâmpla oare? Fiarele se luptau între ele, îşi disputau vreo pradă atât de înverşunat?

Îi descoperiseră pe fugari sub pâlcul de arbori? Tocmai se repezeau asupra lor?

Trecură câteva minute de profundă nelinişte. Dacă fuseseră descoperiţi, căpitanul Hardigan şi tovarăşii lui ar fi fost repede ajunşi din urmă. Era mai bine să aştepte, să rămână pe loc şi, mai degrabă, să se caţăre în copaci ca să evite atacul.

Căpitanul dădu un asemenea ordin şi erau pe punctul de a-l executa când câinele, scăpând din mâinile brigadierului, dispăru spre dreapta locului de popas.

— Aici… Taie-cupa! Înapoi…, strigă Pistache.

Dar animalul, ori nu-l auzi, ori nu vru să-l audă, aşa că nu se întoarse.

În momentul acela, vacarmul şi urletele părură să se îndepărteze.

Scăzură încetul cu încetul, apoi conteniră. Singurele zgomote ce se mai auzeau erau lătrăturile lui Taie-cupa, care apăru curând.

— Au plecat… Fiarele au plecat, e mai mult ca sigur! Zise căpitanul Hardigan. Habar n-aveau de prezenţa noastră! Nu mai e cazul să ne temem.

— Dar ce are Taie-cupa? Strigă Pistache, care, mângâind câinele, îşi simţi mâinile umezite de sânge. E rănit? Sunt nişte urme de gheare?

Nicidecum. Taie-cupa nu se plângea. Ţopăia, sălta, se repezea în dreapta şi se întorcea imediat. Ai fi zis că încerca să-l ducă acolo pe brigadier şi, cum acesta părea gata să-l urmeze, căpitanul ordonă:

— Nu! Rămâi pe loc, Pistache… Să aşteptăm să se facă ziuă, o să vedem atunci ce avem de făcut.

Brigadierul se conformă. Fiecare îşi reluă locul părăsit la primele urlete ale fiarelor şi somnul atât de brusc întrerupt.

Acest somn nu le-a mai fost tulburat şi, când fugarii se treziră, soarele tocmai începea să se ridice din orizont, la estul şotului Melrir.

Dar iată că Taie-cupa o zbughi pe sub copaci şi, când se întoarse, observară că avea de data asta urme de sânge proaspăt pe blană.

— În mod precis, zise inginerul, e acolo un animal rănit sau răpus. Vreunul dintre leii care s-au luptat între ei…

— Păcat că nu-i comestibil, căci l-am mânca! Spuse unul dintre spahii.

— Să mergem să vedem, ceru căpitanul Hardigan.

Cu toţii îl urmară pe câine, care îi conducea lătrând; la vreo sută de paşi mai încolo, găsiră un animal zăcând într-o baltă de sânge.

Nu era un leu, ci o antilopă mare pe care fiarele o sfâşiaseră, pentru care se luptaseră, fără îndoială, abandonând-o apoi din prea marea furie ce le azvârlea pe unele împotriva celorlalte.

— Ah! Straşnic… Straşnic! Strigă brigadierul. Iată o pradă pe care n-am fi prins-o niciodată. Soseşte la ţanc, şi vom avea o rezervă de carne pentru toată călătoria!

Era, într-adevăr, o şansă nesperată. Fugarii n-aveau să mai fie constrânşi la o hrană alcătuită numai din rădăcini şi curmale. Pistache şi spahiii se puseră îndată pe treabă şi tăiară bucăţile cele mai bune din antilopă, iar Taie-cupa îşi primi şi el partea. Aveau deci kilograme de carne excelentă, dusă imediat la locul de campare. Aprinseră focul, puseră câteva bucăţi pe jar, şi nu e cazul să insistăm asupra faptului că se ospătară toţi cu grătare suculente.

Chiar aşa, fiecare prinse puteri noi după acest dejun neaşteptat, în care fructele fură înlocuite prin carne. Îndată ce sfârşiră, spre satisfacţia generală, căpitanul spuse:

— La drum! Nu trebuie să zăbovim… De la tuaregii din Zenfig ne putem aştepta oricând la o urmărire.

Era adevărat, aşa că, înainte de a părăsi locul de popas cercetară cu mare atenţie partea din Hinguiz care se întindea în direcţia târgului. Era pustie, iar în întreg şotul, spre est ca şi spre vest, nu se zărea nici o făptură vie. Şi nu doar fiarele sălbatice şi rumegătoarele evitau să se aventureze vreodată prin acele regiuni dezolante, dar nici măcar păsările nu treceau pe deasupra lor în zbor. De ce ar fi făcut-o, de vreme ce oazele platoului Hinguiz le ofereau o hrană imposibil de găsit pe suprafaţa aridă a şotului?

De altfel, la această observaţie făcută de căpitanul Hardigan, inginerul răspunse:

— Păsările de mare vor deveni oaspeţi obişnuiţi ai locului: goelanzi, pescăruşi, fregate, alcioni20, atunci când şotul Melrir va fi transformat într-un lac imens, iar prin apă vor înota peşti şi cetacee mediteraneene! Şi parcă văd flotilele de luptă şi pe cele comerciale brăzdând, cu pânzele întinse sau cu toată puterea aburului, marea cea nouă.

— Până când se vor umple şoturile, domnule inginer, observă brigadierul Pistache, aş zice că trebuie să profităm de faptul că încă nu sunt, ca să ajungem la canal. Ţi-ai putea pierde răbdarea tot aşteptând un vapor care să vină să te ia de aici.

— De bună seamă, răspunse domnul de Schaller, însă eu cred în continuare că inundarea completă a depresiunilor Rharsa şi Melrir se va face în mai puţin timp decât se presupune.

— Chiar dacă n-ar dura decât un an, replică râzând căpitanul, tot ar fi prea mult pentru noi! Aşa că, îndată ce vom fi gata, dau semnalul de plecare.

— Haide, domnule François, zise atunci brigadierul, o să fie nevoie să ne mişcăm binişor picioarele şi s-ar putea ca în curând să poposim în vreun târg cu frizerie, căci altfel ne-am trezi cu nişte bărbi de călugăr.

— De călugăr! Murmură domnul François, care nu se mai recunoştea când apa vreunui ued îi reflecta faţa.

În situaţia de atunci a fugarilor, pregătirile nu puteau fi nici lungi, nici complicate.

Totuşi, ceea ce-i mai ţinea în loc în dimineaţa aceea era nevoia de a-şi asigura hrana pentru următoarele două zile de marş până la Goleah. Nu aveau la dispoziţie decât bucăţile de antilopă din care doar o parte fusese consumată. Dar cum să aprindă focul prin Melrir, unde nu erau lemne?

Aici, cel puţin, combustibilul nu lipsea, iar crengile rupte de rafalele violente ale Djeridului zăceau împrăştiate pe jos.

Brigadierul şi cei doi spahii trecură deci la treabă. Într-o jumătate de oră, bucăţile tranşate din acea excelentă carne fură prăjite pe jar. Apoi, după ce se răciră, Pistache le adună în şase părţi egale şi fiecare şi-o luă pe a sa, înfăşurată în frunze proaspete.

Era ora şapte dimineaţa, judecând după soarele înălţat deasupra orizontului printr-o pâclă roşiatică, anunţând o zi fierbinte.

De data asta, arborii din Hinguiz n-aveau să-i mai apere de razele arzătoare ale soarelui pe căpitan şi pe camarazii săi.

Acestei regretabile situaţii i se adăuga alta, al cărei pericol era cu mult mai serios. Câtă vreme fugarii se ţinuseră pe lângă liziera umbroasă, riscul de a fi observaţi şi, deci, de a fi urmăriţi era destul de mic. Dar când aveau să înainteze, cu totul descoperiţi, peste întinderile nisipoase ale şotului, cine ştie dacă trecerea lor va rămâne nesemnalată! Iar dacă vreo bandă de tâlhari le-ar ieşi în cale, unde să se refugieze ca să evite întâlnirea? Şi apoi, dacă exact în ziua aceea sau a doua zi reveneau la Zenfig Hadjar şi trupa lui?

Adăugând la aceste pericole dificultăţile mersului pe terenul instabil din Melrir, cu poteci necunoscute atât inginerului cât şi căpitanului, ne putem imagina cât de primejdios era traseul de douăzeci şi cinci de kilometri dintre capătul platoului Hinguiz şi şantierul din Goléah.

Căpitanul Hardigan şi domnul de Schaller se gândiseră cu seriozitate la asta, şi încă se mai gândeau. Dar expunerea la asemenea riscuri impresionante nu putea fi cu nici un chip evitată.

În definitiv, erau cu toţii plini de energie, viguroşi, capabili de eforturi mari.

— La drum! Zise căpitanul.

— Da… Trupă, la drum! Repetă Pistache, interpretând în felul său, nu fără motiv, înţelepciunea unei vechi zicale populare.

Capitolul XVI TELUL.

Trecuse puţin de ora şapte când căpitanul Hardigan şi tovarăşii lui părăsiră înălţimea. Natura particulară a solului le impunea să înainteze cu mare prudenţă. După eflorescenţele suprafeţei nu-şi puteau da seama dacă avea suficientă rezistenţă, sau dacă nu cumva riscau, la tot pasul, să se scufunde în vreo văgăună.

Pe baza sondajelor căpitanului Roudaire şi a celor făcute de el însuşi, inginerul ştia la ce să se aştepte în privinţa compoziţiei acelor straturi ce constituie mlaştinile aparent secate şi albia şoturilor. În partea lor superioară se întinde o crustă de sare, predispusă la unele oscilaţii foarte fine. Dedesubt, nisipul se amestecă adesea cu marnele fluide, în compoziţia cărora apa intră în proporţie de două treimi, ceea ce le face cu totul inconsistente. De multe ori sondele nu întâlnesc roca decât la mari adâncimi. Prin urmare, nu e deloc de mirare că în acele straturi semilichide dispăreau oameni şi cai, ca şi cum pământul s-ar înmuia sub ei, fără să li se poată veni în ajutor.

Ar fi fost de dorit ca, la ieşirea din Hinguiz, fugarii să găsească urmele trecerii lui Hadjar şi a trupei sale prin acea parte a şotului. Amprentele de pe crusta albă n-ar fi avut timp să se şteargă, fiindcă nici vântul, nici ploaia nu măturaseră întinderile răsăritene ale depresiunii Melrir de câteva zile încoace. Aşa că nu trebuia decât să se ţină după ele, ca să rămână pe potecile bine ştiute de indigeni până la

oaza Goléah, spre care se îndrepta, cu siguranţă, şeful tuareg. Dar domnul de Schaller căută în zadar şi fură nevoiţi să tragă concluzia că banda nu urmase şi ea marginile platoului Hinguiz până la cota sa cea mai avansată în şot.

Căpitanul şi inginerul mărşăluiau în frunte, având în faţă câinele, pe post de cercetaş. Înainte de-a o apuca într-o direcţie sau în alta, încercau să determine compoziţia solului, operaţie destul de dificilă din cauza vastei pături de sare. Avansau încet. Din cauza asta, în prima etapă, încheiată în jurul orelor unsprezece, parcurseră abia patru sau cinci kilometri. Trebuiră să facă popas pentru odihnă şi masă. Nu se vedea nici o oază, nici o pădure, nici măcar un pâlc de copaci. Doar o vagă înălţare a nisipului, la câteva sute de paşi, scotea şesul din obişnuita lui uniformitate.

— N-avem de ales, zise căpitanul Hardigan.

Se îndreptară spre acea dună mică şi se aşezară în partea umbrită. Fiecare îşi scoase din buzunar o bucată de carne. Brigadierul căută fără succes vreun izvor cu apă potabilă. Nici un ued nu trecea prin acea parte din Melrir; setea şi-o astâmpărară cât de cât cu cele câteva curmale culese de la locul ultimului popas.

În jur de douăsprezece şi jumătate reluară marşul, continuându-şi drumul cu mari dificultăţi şi cu multă oboseală. Pe cât se putea, căpitanul Hardigan încerca să menţină direcţia est, orientându-se după poziţia soarelui. Dar, aproape în fiece clipă, nisipul le fugea de sub picioare. Depresiunea era acolo destul de joasă şi, fără îndoială, tocmai între Hinguiz şi gura canalului avea să înregistreze şotul, după inundare, cea mai mare adâncime, aproximativ treizeci de metri sub nivelul mării.

Făcând această observaţie, inginerul adăugă:

— Nu mă mir deci că solul, în partea asta, e mai instabil decât în alte locuri. În perioada ploilor, aici se scurg toate apele din Melrir, aşa că terenul nu se poate consolida niciodată.

— E neplăcut că nu putem ocoli pe altundeva, observă căpitanul. Iar ca să urcăm spre nord, ori să coborâm spre sud fără să fim siguri că vom găsi o rută mai bună, ar fi timp pierdut şi nu ne putem permite să pierdem nici măcar o singură zi. În definitiv, direcţia urmată de noi reprezintă drumul cel mai scurt şi e mai bine să n-o schimbăm.

— De bună seamă, declară domnul de Schaller, şi în mod precis Hadjar şi banda lui, dacă au luat-o spre kilometrul 347, n-au urmat acest drum.

Într-adevăr, nu apărea nici o urmă a trecerii lor pe acolo. Ce marş greoi şi lent, şi cu câtă dificultate se puteau menţine pe căile de trecere! Mereu în frunte, Taie-cupa se întorcea din drum când simţea crusta albă cedând sub greutatea lui. Atunci trebuiau să se oprească, să tatoneze terenul, să o ia fie la stânga, fie la dreapta, abătându-se uneori cu cincizeci de metri, iar drumul se prelungea prin aceste nenumărate ocoluri. În asemenea condiţii, în cea de-a doua etapă nu înaintară mai mult de o leghe şi jumătate. La venirea serii făcură popas, epuizaţi; şi, de altfel, fără să fi fost cumva neapărat obligaţi, cum s-ar fi putut aventura oare într-un marş nocturn?

Era ora cinci după-amiază. Căpitanul Hardigan înţelesese bine că tovarăşii săi nu puteau merge mai departe. Şi totuşi, locul nu era deloc potrivit pentru un popas de noapte. Nimic altceva decât întinderea netedă. Nici măcar o ridicătură, ca să se sprijine de ea. Nici un izvor, de unde să poată lua apă de băut… Sau cel puţin o tufă de dris în acele hofra, funduri joase, năpădite de cristale de sare. Câteva păsări traversau în zbor rapid regiunea pustie, ca să ajungă în oazele cele mai apropiate, aflate doar la câteva leghe de acolo, în mod precis, dar unde fugarii n-ar fi ştiut să răzbată!

În clipa aceea, apropiindu-se de ofiţer, brigadierul îi spuse:

— Dom’ căpitan, cu voia dumneavoastră, îmi pare că avem ceva mai bun de făcut decât să campăm în locul ăsta, care nu-i bun nici măcar pentru câinii de bandiţi.

— Şi ce anume, brigadiere?

— Priviţi… Sper să nu mă înşel! Nu se înalţă acolo un fel de dună, pe care cresc nişte copaci?

Şi, cu mâna întinsă spre nord-est, Pistache arăta un punct al şotului, la o distanţă de cel mult trei kilometri.

Toţi ochii se îndreptară în direcţia aceea. Brigadierul nu se înşela. Din întâmplare, se afla acolo una din micile coline numite teluri, deasupra căreia se profilau trei sau patru copaci, atât de rar întâniţi prin zonă. Dacă reuşeau să ajungă la ea, nu cumva căpitanul Hardigan şi însoţitorii săi şi-ar fi petrecut noaptea în condiţii mai puţin vitrege?

— Acolo trebuie să mergem… cu orice preţ, zise ofiţerul.

— Cu atât mai mult, adăugă domnul de Schaller, cu cât nu ne îndepărtăm cine ştie cât de traseul nostru.

— Şi apoi, mai spuse brigadierul, poate că pe-acolo fundul şotului va fi ceva mai bun pentru sărmanele noastre picioare!

— Haideţi, prieteni, un ultim efort! Ordonă căpitanul Hardigan. Îl urmară cu toţii.

Dar dacă dincolo de tel, aşa cum tocmai spusese Pistache, fundul şotului era mai înălţat, şi dacă a doua zi fugarii urmau să dea peste un teren mai solid, cu totul alta era situaţia pe parcursul ultimei ore a acelei etape de marş.

— N-am să ajung niciodată! Repeta domnul François.

— Ba da… Dacă te ţii de braţul meu! Răspunse săritorul brigadier.

Abia făcuseră doi kilometri când soarele ajunse pe punctul de a dispărea. Luna, la începutul primului pătrar, îi urma îndeaproape şi tocmai îşi căuta ascunzişul după orizont. Amurgului destul de scurt la acea latitudine joasă i-ar fi urmat o beznă profundă. Era deci nevoie să se profite de ultimele secunde ale zilei pentru a răzbi până la tel.

Căpitanul Hardigan, domnul de Schaller, brigadierul, domnul François şi cei doi spahii avansau în şir, foarte încet. Solul era din ce în ce mai rău. Crusta ceda sub picior, nisipul se scufunda, lăsând să urce apa cu care era îmbibat.

Uneori se înfundau până la genunchi în masa fluidă şi nu le era uşor să se smulgă de acolo. Se întâmplă chiar ca domnul François, îndepărtându-se prea mult de ceilalţi, să se scufunde până la brâu şi ar fi fost înghiţit cu totul de unul din acele „ochiuri de mare” despre care am mai vorbit, dacă nu şi-ar fi întins braţele, zbătându-se din răsputeri şi strigând:

— Ajutor… Ajutor!

— Ţine-te bine, ţine-te bine! Strigă la rândul său Pistache.

Şi, cum se afla în faţă, brigadierul se opri şi se întoarse să-l ajute. Odată cu el se opriră şi ceilalţi. Dar Taie-cupa i-o luă înainte şi, din câteva salturi, ajunse la sărmanul domn François, căruia doar capul şi braţele i se mai vedeau. Omul se agăţă zdravăn de gâtul robustului animal.

În sfârşit, ieşi din mlaştină ud leoarcă, mânjit cu marnă din creştet până în tălpi.

Şi, cu toate că nu era momentul să glumească, Pistache îi zise:

— N-aveai de ce să te temi, domnule François, căci, dacă Taie-cupa nu mi-ar fi luat-o înainte, te scoteam eu de acolo, trăgându-te de barbă!

Cu greu s-ar putea spune în ce fel a decurs mersul, sau, mai exact, alunecarea pe suprafaţa acelei outtâ, timp de încă o oră. Fugarii nu mai reuşeau să înainteze decât cu riscul de a se scufunda până la brâu. Se târau pe nisip, unii lângă alţii, ca să se sprijine reciproc în caz de nevoie.

În acea parte a depresiunii, fundul continua să se lase. Era ca o cuvetă imensă unde se adunau apele izvoarelor ce alimentau reţeaua hidrografică a şotului.

Le rămânea doar o singură şansă de salvare: să ajungă la telul observat de brigadierul Pistache. Acolo, fără îndoială, ar fi întâlnit din nou teren stabil, de la bază şi până la pâlcul de arbori care îi încununau creasta, iar în asemenea condiţii n-aveau de ce se teme pe timp de noapte.

Pe întuneric, însă, le era tot mai greu să se orienteze. Telul abia se mai zărea. Nu mai ştiai dacă trebuie s-o iei la

dreapta sau la stânga.

Curând, căpitanul Hardigan şi însoţitorii săi mergeau la voia întâmplării, şi doar norocul îi putea ţine pe drumul cel bun. În sfârşit, Taie-cupa, adevărata lor călăuză, începu să latre precipitat. Câinele părea să fie la vreo sută de paşi mai spre stânga şi la o oarecare înălţime.

— Acolo-i movila! Zise brigadierul.

— Într-adevăr, observă domnul de Schaller, ne-am îndepărtat de ea.

Câinele găsise telul, se căţărase până la copaci, nu mai era în privinţa asta nici o îndoială, iar repetatele lui lătrături erau cu siguranţă nişte chemări.

O luară într-acolo, dar cu preţul câtor eforturi şi primejdii! Solul începea să urce treptat, redevenind în acelaşi timp consistent. Pe suprafaţa lui apăruseră nişte tufe de dris, aspre, de care degetele se puteau agăţa, şi astfel se pomeniră cu toţii pe tel, după ce Pistache îi dăduse o ultimă mână de ajutor domnului François.

— Iată-ne ajunşi! Exclamă brigadierul, potolindu-i pe Taie-cupa, care sărea pe lângă el.

Era aproape opt. Întunericul îl împiedica să vadă ceva în jur. Nu aveau altceva de făcut decât să se întindă sub copaci şi să se odihnească o noapte întreagă. Dacă însă brigadierul, domnul François şi cei doi spahii adormiră imediat, domnul de Schaller şi căpitanul Hardigan aşteptară zadarnic somnul. Nenumăratele griji şi nelinişti îi ţinură treji. Nu erau oare ca nişte naufragiaţi aruncaţi pe o insulă necunoscută, fără să ştie dacă vor mai putea pleca de acolo? La poalele telului aveau să găsească oare căi practicabile? Când se va face ziuă, vor trebui să se aventureze din nou pe un sol instabil? Şi cine ştie dacă nu cumva, spre Goléah, fundul şotului cobora şi mai mult decât înainte?

— La ce distanţă presupui dumneata că se află Goléah? Îl întrebă căpitanul Hardigan pe inginer.

— La vreo doisprezece sau cincisprezece kilometri, răspunse domnul de Schaller.

— Aşadar, am făcut jumătate din traseu?

— Aşa cred!

Cât de încet se scurgeau orele acelei nopţi de 26 spre 27 aprilie! Inginerul şi ofiţerul trebuie că-i invidiau pe camarazii lor pe care oboseala îi făcuse să se scufunde într-un somn greu, de unde nu i-ar fi smuls nici bubuitul tunetului. De altfel, în ciuda atmosferei încărcate cu electricitate, nu se declanşa nici o furtună şi, totuşi, deşi briza încetase, o oarecare rumoare tulbura liniştea.

Era aproape de miezul nopţii când se auzi rumoarea aceea, căreia i se adăugaseră curând zgomote mai puternice.

— Ce se întâmplă? Întrebă căpitanul Hardigan, ridicându-se de lângă copacul de care se rezemase.

— Nu-mi prea dau seama, răspunse inginerul. Să fie vreo furtună îndepărtată?... Nu! Mai curând nişte huruituri propagate prin sol!

În asta nu era nimic uimitor. Să nu uităm că, în timpul lucrărilor de nivelment, domnul Roudaire observase că suprafaţa Djeridului era supusă unor oscilaţii de o amplitudine considerabilă, care îi stânjeniseră nu o singură dată treaba. Oscilaţiile se datorau, în mod cert, unor fenomene seismice petrecute în straturile inferioare. Prin urmare, existau motive să te întrebi dacă nu cumva vreo perturbare de acest fel tocmai acţiona asupra adâncurilor atât de instabile ale acelei hofra, una dintre cele mai accentuate din Melrir.

Brigadierul, domnul François şi cei doi spahii fură treziţi de vuietul subteran, a cărui intensitate tindea să crească.

Chiar atunci, Taie-cupa dădea semnele unei agitaţii ieşite din comun. Coborî în mai multe rânduri până la poalele telului, iar la ultima lui apariţie era ud de parcă ar fi ieşit dintr-o apă adâncă.

— Da, apă, apă! Parcă ar fi apă de mare! Repeta brigadierul. Nu, de data asta nu-i sânge!

Observaţia viza cele petrecute cu o noapte în urmă la capătul ţinutului Hinguiz, când câinele apăruse în tabără cu blana îmbibată de sângele antilopei sfâşiate de sălbăticiuni.

Taie-cupa se scutura, stropindu-l pe Pistache.

Aşadar, în jurul movilei se întindea acum un strat de apă destul de gros, din moment ce câinele putuse să se scufunde. Şi totuşi, când căpitanul Hardigan şi camarazii săi veniseră acolo, o făcuseră târându-se pe o marnă înmuiată, nu traversând o întindere de lichid.

Se producea oare o coborâre a solului, care împingea la suprafaţă apa din straturile inferioare, iar telul urma să se transforme într-o insuliţă?

Cu câtă nerăbdare şi cu ce nelinişte aşteptară fugarii venirea zilei! N-ar mai fi putut să adoarmă din nou. De altfel, intensitatea perturbaţiilor subterane creştea întruna. Ai fi zis că forţele plutonice şi cele neptunice se luptau între ele sub fundul şotului, modificându-l încetul cu încetul. Uneori se produceau chiar zguduiri atât de violente, încât copacii se arcuiau ca sub bătaia vântului, ajunşi pe punctul de a fi smulşi din rădăcină.

La un moment dat brigadierul, care tocmai coborâse spre baza telului, constată că acesta era scăldat într-o pătură de apă ajunsă la o grosime de două-trei picioare.

De unde venea apa asta? Perturbările din sol o împinseseră oare prin marnele subterane până la suprafaţa soţului, ori nu cumva era posibil ca, sub acţiunea acelui fenomen extraordinar, suprafaţa însăşi să fi coborât, şi încă mult sub nivelul Mediteranei?

Iată problema pe care şi-o punea domnul de Schaller; iar când soarele avea să reapară la orizont, era cu putinţă oare să o rezolve?

Vuietele îndepărtate ce păreau să vină dinspre est continuară să tulbure atmosfera locului până în zori. La intervale regulate, se mai produseră zguduiri destul de

puternice încât să cutremure telul, pe la poalele căruia apa dădea năvală cu zgomotul specific al fluxului izbind în stâncile unui ţărm.

Într-un anume moment, pe când toţi încercau să-şi dea seama după ureche de ceea ce ochii lor nu puteau să vadă, căpitanul Hardigan se simţi îndemnat să întrebe:

— E oare cu putinţă ca depresiunea Melrir să se umple cu apele subterane, urcate la suprafaţă?

— Ar fi neverosimil, răspunse domnul de Schaller. Cred că există o explicaţie mai uşor de admis.

— Şi anume?

— Inundaţia ar putea fi cauzată de apele golfului, care invadează, începând din Gabčs, toată această porţiune din Djerid.

— Atunci, strigă brigadierul, nu ne mai rămâne decât o singură soluţie… Să ne salvăm înot!

— Se apropia, în sfârşit, ziua. Dar lumina prefigurată în partea de est a şotului era destul de vagă, de parcă o deasă perdea de ceaţă învăluia orizontul.

Stând în picioare lângă copaci, cu privirile aţintite într-acolo, aşteptau cu toţii primele sclipiri ale zorilor ca să-şi poată da seama de situaţie. O jalnică neşansă avea să-i dezamăgească însă curând.

Capitolul XVII DEZNODĂMÂNT.

Un fel de negură se lăsase peste dună şi împrejurul ei, atât de densă, încât primele raze ale soarelui n-ar fi reuşit s-o destrame. Nu se vedea la doi paşi, iar ramurile copacilor rămâneau înecate în acea pâclă grea.

— Hotărât, e lucrul diavolului! Exclamă brigadierul.

— Mă tentează s-o cred! Zise domnul François.

Puteai totuşi spera că, în câteva ore, pe măsură ce soarele prindea putere, avansând spre zenit, ceaţa avea să se risipească şi perspectiva asupra şotului Melrir se va lărgi.

Nu le rămânea deci decât să aştepte cu răbdare şi, deşi era mai necesar ca oricând să economisească proviziile ce nu puteau fi reîmprospătate nicicum, fură nevoiţi să

consume o parte din ele, încât le mai ajungeau cel mult pentru două zile. Cât despre sete, şi-o potoliră, de bine, de rău, cu apa sălcie luată de la poalele telului.

În asemenea condiţii se scurseră trei ore. Vuietele scăzură încetul cu încetul. Se stârni un vânt destul de puternic, sub care ramurile copacilor trosneau şi nu încăpea îndoială că, ajutând la asta şi soarele, stratul gros de ceaţă avea să se risipească în curând.

În sfârşit, volutele sale începură să se împrăştie din jurul telului. Arborii îşi arătară scheletul rămurişului, şi schelet este cuvântul potrivit, căci nu erau acolo decât nişte copaci morţi, fără un fruct, fără o frunză. Apoi ceaţa se ridică definitiv, alungată de vânt spre vest.

O largă suprafaţă din Melrir ieşi atunci la iveală.

În urma lăsării fundului depresiunii, ea era în parte inundată şi o centură lichidă, largă de vreo cincizeci de metri, înconjura telul. Mai încolo, la niveluri mai ridicate, apăreau din nou întinderile presărate cu cristale de sare. Dar în zonele adâncite, apa scânteia sub razele soarelui între nişte mari suprafeţe nisipoase, rămase însă uscate datorită înălţimii lor.

Căpitanul Hardigan şi inginerul cercetaseră cu privirea toate punctele orizontului. Apoi, domnul de Schaller zise:

— S-a produs vreun fenomen seismic considerabil, cu siguranţă. Fundul şotului s-a lăsat şi l-au invadat straturile lichide din subsol.

— Ei bine, mai înainte ca drumul să devină pretutindeni impracticabil, trebuie să plecăm,. Deci chiar în clipa asta! Observă căpitanul.

Tocmai coborau cu toţii, când fură ţintuiţi pe loc de un spectacol terifiant ce se desfăşura sub ochii lor.

La o jumătate de leghe către nord, apăruse o turmă de animale alergând în mare viteză, venite dinspre nord-est; vreo sută de fiare sălbatice şi rumegătoare, lei, gazele, antilope, mufloni, bivoli, căutând salvarea în partea apuseană a şotului Melrir. Trebuie că le adunase laolaltă o

spaimă comună care spulbera ferocitatea unora şi timiditatea altora. În acea nebunie generală, n-aveau decât dorinţa de a scăpa de pericolul ce declanşase deruta tuturor patrupedelor din Djerid.

— Oare ce se întâmplă acolo? Repeta brigadierul Pistache.

— Chiar aşa… Ce-o mai fi? Întrebă căpitanul Hardigan.

Iar inginerul, căruia îi era adresată întrebarea, o lăsă fără răspuns.

Atunci unul dintre spahii strigă:

— Dobitoacele astea au de gând să vină încoace?

— Şi cum să fugim? Adăugă celălalt.

Mulţimea animalelor ajunsese atunci la mai puţin de un kilometru distanţă, apropiindu-se cu viteza unui expres. Dar nu părea că, în fuga aceea disperată, i-ar fi zărit pe cei şase oameni refugiaţi sus pe tel.

Într-adevăr, într-o mişcare comună, cotiră la stânga şi dispărură în mijlocul unui vârtej de praf.

De altfel, la ordinul căpitanului Hardigan, camarazii săi se lungiseră pe jos sub copaci, ca să nu fie descoperiţi. Văzură apoi în depărtare grupuri de flamingo, grăbiţi şi ei să dispară din zonă, pe când mii de păsărele zburau în mare viteză spre marginile depresiunii.

— Ce-o fi, oare? Ce-o fi? Repeta întruna brigadierul Pistache. Era ora patru după-amiază şi cauza acelui straniu exod nu întârzie să apară.

Dinspre est, apa începea să se reverse peste şot, iar şesul nisipos fu curând inundat în bună parte, dar cu un strat lichid încă subţire. Eflorescenţele de sare dispăreau treptat pe toată raza privirii, rămânând în urma lor nişte lacuri ce reflectau razele soarelui.

— Să fi intrat apele golfului în Melrir? Întrebă căpitanul Hardigan.

— Nu mai am nici o îndoială, răspunse inginerul. Vuietele subterane auzite de noi proveneau de la un cutremur de pământ. În sol s-au produs perturbări considerabile, al căror rezultat a fost o lăsare a fundului depresiunii şi,

poate, a întregii părţi estice din Djerid. După ce o fi rupt ce mai rămânea din pragul Gabčs, marea s-o fi revărsat până în Melrir.

Explicaţia trebuie să fi fost exactă. Era vorba de un fenomen seismic de o amploare încă necunoscută. Ca urmare a unor asemenea perturbări, era posibil ca marea sahariană să se fi născut singură, şi încă mai întinsă decât şi-o imaginase vreodată căpitanul Roudaire.

De fapt, o nouă rumoare, încă îndepărtată, se făcea simţită până la fugari.

Nu se mai răspândea prin sol, ci prin aer, iar zgomotul creştea mereu.

Şi iată că, deodată, spre nord-est, se înălţă un nor de praf, iar din norul acela ieşi o trupă de călăreţi, fugind aşa cum fugiseră şi animalele, cât puteau de tare.

— Hadjar! Strigă căpitanul Hardigan.

Da! Era căpetenia tuaregă, iar galopul epuizant al cetei sale urmărea să evite vâltorile unui val monstruos, care venea după ei, desfăşurat pe toată lărgimea şotului.

Se scurseseră două ore de la trecerea animalelor, iar soarele stătea să apună. În mijlocul apelor în creştere, telul nu era oare singurul refugiu pentru banda lui Hadjar – o insuliţă în marea cea nouă?

Aflaţi nu mai departe de un kilometru, Hadjar şi tuaregii lui zăriseră telul şi se îndreptau spre el într-un galop dezlănţuit. Aveau să reuşească, oare, să ajungă acolo înaintea valului? Şi ce se va întâmpla atunci cu fugarii adăpostiţi sub pâlcul de copaci încă din ajun?

Dar muntele de apă avansa mai repede, un adevărat prag lichid, succesiunea de valuri înspumate, de o forţă irezistibilă şi având o viteză pe care nici cei mai buni cai n-ar fi putut-o depăşi.

În momentul acela căpitanul şi tovarăşii lui fură martorii unui spectacol cumplit: în şuvoaie de spumă, valul se prăbuşi peste mulţimea aceea de oameni. Apoi, vânzoleala care cuprinse cai şi călăreţi dispăru, iar în ultimele lumini

ale amurgului nu se mai vedeau decât cadavre trase de valul uriaş după el, spre vestul şotului Melrir.

În ziua aceea, când soarele îşi încheie cursa diurnă, asfinţi după un orizont de mare!

Ce noapte pentru fugari! Dacă scăpaseră mai întâi de năvala fiarelor sălbatice, apoi de cea a tuaregilor, nu era acum de temut faptul că apa ar putea ajunge până la vârful refugiului lor?

Dar n-aveau cum să-l părăsească şi ascultau cu spaimă cum urca apa, puţin câte puţin, prin bezna adâncă, umplută de zgomotul valurilor ce se spărgeau.

E uşor de imaginat noaptea aceea în care talazurile, împinse de o puternică briză dinspre est, s-au făcut auzite fără încetare. Iar văzduhul era plin de ţipetele nenumăratelor păsări de mare ce zburau acum pe deasupra apelor din Melrir.

Se făcu din nou ziuă. Revărsarea nu depăşise culmea refugiului şi păreau să fi atins cota maximă, umplând şotul până la margini.

Nimic nu se vedea pe acea imensă întindere lichidă. Situaţia fugarilor părea disperată. Hrana nu le ajungea nici până la capătul zilei şi erau lipsiţi de orice mijloc de a-şi procura alta pe insuliţa lor stearpă. Să fugă… Dar cum?… Să-şi construiască o plută din cei câţiva copaci şi să plece cu ea? N-aveau cu ce să-i taie. Şi apoi, ar putea ei conduce pluta? Iar pe vântul acela înfricoşător nu riscau oare să fie împinşi în largul apelor din Melrir de nişte curenţi împotriva cărora n-ar fi fost în stare să lupte?

— Greu o s-o scoatem la capăt, zise căpitanul Hardigan după ce-şi plimbase privirea peste şot.

— Ei, dom’ căpitan, interveni brigadierul Pistache, şi dacă ne pică vreun ajutor? Nu se ştie niciodată…

Ziua trecu fără să aducă vreo schimbare a situaţiei. Melrir devenise un lac, ca şi Rharsa, fără îndoială. Iar apa putea să se fi întins chiar mai mult, dacă malurile canalului se rupseseră pe toată lungimea lui.

Oare Nefta şi alte târguri nu fuseseră distruse, fie de cutremur, fie de valul uriaş care îi urmase? În sfârşit, nu cumva dezastrul cuprinsese toată acea parte a Djeridului, până la golful Gabčs?

Se apropia seara şi, de la masa de dimineaţă, căpitanul Hardigan şi camarazii săi nu mai mâncaseră nimic. Aşa cum avuseseră prilejul să constate la venirea lor pe tel, nici un fruct nu atârna de crengi, nimic altceva decât lemn uscat. Şi nici o pasăre, măcar vreunul din acei habibi care zburau în stoluri prin depărtare, nu venea să se aşeze pe insuliţă; nici chiar un biet sturz, cu care s-ar fi mulţumit un stomac chinuit de foame. Iar brigadierul Pistache căuta zadarnic să se convingă că în apele acelea noi exista deja peşte; şi apoi setea, cum să-şi potolească setea, din moment ce lichidul din jur era acum tot atât de sărat ca marea?

Dar iată că spre orele şapte şi jumătate, în clipa când ultimele raze de soare erau gata să se stingă, domnul François, care privea spre nord-est, spuse cu o voce lipsită de cea mai mică emoţie:

— Văd un fum.

— Un fum? Exclamă brigadierul Pistache.

— Un fum, repetă domnul François.

Toţi ochii se îndreptară în direcţia indicată.

Nu se înşelau, era chiar un fum purtat de vânt spre tel, şi care se vedea de-acum foarte clar.

Fugarii rămaseră muţi, cuprinşi de teama că fumul avea să dispară, iar nava care îl producea, punând capul spre larg, se va îndepărta de tel.

Aşadar, explicaţia dată de inginer era corectă! Previziunile lui tocmai se realizaseră!

În noaptea de 26 spre 27, apele golfului se revărsaseră peste partea orientală a Djeridului. De atunci înainte, exista o legătură între Sirta Mică şi Melrir, şi încă practicabilă, dacă o navă, urmând fără îndoială linia canalului, putuse parcurge acea rută marină ce trecea peste mlaştini şi şoturi.

La douăzeci şi cinci de minute după reperarea vasului, îi văzură coşul conturându-se la orizont, apoi apăru coca, coca celei dintâi nave ce brăzda apele noului lac.

— Semnale! Să semnalizăm! Strigă unul dintre spahii.

Dar cum ar fi putut anunţa căpitanul Hardigan prezenţa fugarilor pe mica înălţime a insuliţei? Movila era oare destul de ridicată din ape încât echipajul s-o poată vedea? Iar nava întrezărită nu se afla încă la mai mult de două leghe înspre nord-est?

De altfel, după amurgul scurt, se lăsă îndată noaptea şi puţin mai târziu fumul nu se mai văzu din cauza întunericului.

Atunci, pierzându-şi stăpânirea de sine, spahiul strigă disperat:

— Suntem pierduţi!

— Salvaţi… Dimpotrivă, salvaţi! Răspunse căpitanul Hardigan. Semnalele noastre, care n-ar fi fost observate ziua, vor fi observate noaptea!

Şi adăugă:

— Daţi foc copacilor! Daţi-le foc…

— Da, dom’ căpitan! Aprobă urlând brigadierul Pistache. Să dăm foc copacilor… Şi-or să ardă ca nişte chibrituri!

Într-o clipă aprinseră focul; crengile căzute ici-colo fură stivuite lângă trunchiurile copacilor; izbucni o flacără care cuprinse ramurile de deasupra, iar lumina puternică risipi beznele din jurul insuliţei.

— Dacă ăia nu ne văd focul, înseamnă că-s cu toţii orbi la bordul vasului de acolo! Strigă Pistache.

Totuşi, vâlvătaia ieşită din cei câţiva copaci nu ţinu mai mult de o oră. Toate trunchiurile acelea uscate se consumară rapid, iar când ultimele lumini se stinseră, nu se putea şti dacă nava se apropiase de tel, căci nici măcar nu-şi semnală prezenţa printr-o lovitură de tun.

Insuliţa era acum acoperită de o beznă profundă. Noaptea trecu, iar la urechile fugarilor nu ajunse nici un şuierat de

sirenă, nici un zgomot de elice ori de palete izbind apele soţului.

— E acolo!… E acolo! Strigă Pistache îndată ce se iviră zorii, pe când Taie-cupa lătra din toate puterile.

Brigadierul nu se înşela.

La două mile distanţă ancorase un mic vas aflat sub pavilion francez. Când flăcările luminaseră această mică insulă necunoscută, comandantul schimbase direcţia şi o apucase spre sud-vest.

Din prudenţă, însă, fiindcă insuliţa nu mai apărea după stingerea flăcărilor, aruncase ancora şi îşi petrecuse noaptea acolo.

Căpitanul Hardigan şi însoţitorii săi începură să strige şi primiră imediat răspuns; într-o barcă pornită spre ei, recunoscură glasurile locotenentului Villette şi al sergentului-major Nicol.

Era nava Benassir din Tunis, un vapor de mic tonaj, sosit în urmă cu şase zile la Gabčs, ţi care se lansase înaintea tuturor celorlalte, cu îndrăzneală, pe marea cea nouă.

După câteva minute, barca acostă lângă telul salvator pentru fugari, iar căpitanul Hardigan îl strânse în braţe pe locotenent, majurul îl îmbrăţişa pe brigadierul Pistache, pe când Taie-cupa îi sărea stăpânului în spate. Cât despre domnul François, Nicol îl recunoscu doar cu mare greutate în omul acela bărbos şi mustăcios, a cărui primă grijă era aceea de a se rade îndată ce avea să urce la bordul lui Benassir.

Iată acum ce se petrecuse cu patruzeci şi opt de ore în urmă: Un cutremur de pământ tocmai schimbase întreaga regiune orientală a Djeridului, între golf şi Melrir. După ruperea pragului Gabčs ţi lăsarea solului pe o lungime de peste două sute de kilometri, apele din Sirta Mică năvăliseră prin canal, revărsându-se mai departe. Invadaseră astfel ţinutul mlaştinilor ascunse şi al şoturilor, inundând nu numai Rharsa pe întreaga sa întindere, ci şi vasta depresiune Fejey-Tris. Din fericire, târgurile, La

Hammâ, Nefta, Tozeur şi altele, nu fuseseră înghiţite, datorită faptului că erau zidite pe un teren ridicat, aşa că puteau să figureze pe harta cea nouă ca porturi la mare.

În ce priveşte şotul Melrir, platoul Hinguiz devenise o mare insulă centrală. Dacă târgul Zenfig fusese cruţat, cel puţin Hadjar şi trupa lui de tâlhari, surprinşi de valul acela cumplit, pieriseră până la ultimul.

Cât despre locotenentul Villette, încercase zadarnic să-i regăsească pe căpitanul Hardigan şi pe tovarăşii lui. Căutările nu duseseră la nimic. După ce scotocise împrejurimile depresiunii Melrir învecinate cu şantierul de la kilometrul 347, unde muncitorii de la canal nu-şi mai făcuseră deloc apariţia, fiindcă expediţia lui Pointar rămânea să aştepte o escortă trimisă din Biskra, locotenentul se întorsese la Nefta ca să organizeze o expediţie vizând diverse triburi tuarege.

Îi întâlnise însă acolo pe căruţaşi şi pe cei doi spahii care datorau unui incident neprevăzut faptul că scăpaseră de soarta şefilor lor.

În timpul cutremurului de pământ, Villette se găsea în acel oraş şi încă nu plecase în altă parte atunci când comandantul lui Benassir, pornit din Gabčs îndată ce îi permisese inundaţia, veni să caute informaţii despre Rharsa şi Melrir.

Comandantul micii nave primi prompt vizita locotenentului şi, de cum fu pus la curent cu situaţia, îi propuse să se instaleze la bord, împreună cu sergentul-major. Căutarea căpitanului Hardigan, a inginerului de Schaller şi a însoţitorilor acestora era de cea mai mare urgenţă. Astfel că Benassir, navigând cu toată presiunea aburului, traversase Rharsa şi se lansa în apele depresiunii Melrir, cu intenţia de a scotoci prin oazele de pe maluri şi prin cele din Farfaria, nescufundate sub apă.

Or, în a doua noapte de navigaţie din Melrir, intrigat de flăcări, comandantul pornise în direcţia telului; fiind însă pe o mare nouă şi având un echipaj restrâns, în ciuda

insistenţelor lui Villette, el amânase pentru zorii zilei următoare contactul cu insuliţa. Iar acum fugarii se aflau la bord, teferi şi nevătămaţi.

De cum îşi primise noii pasageri, vasul o porni spre Tozeur, unde comandantul voia să-i debarce şi să trimită de acolo, pe calea cea mai rapidă, informaţii pentru şefii lui, înainte de a-şi relua incursiunea de recunoaştere până la capătul depresiunii Melrir.

Când domnul de Schaller şi însoţitorii săi debarcară la Tozeur, căpitanul Hardigan îşi reîntâlni detaşamentul. Şi cu câtă bucurie fură întâmpinaţi, el şi toţi ceilalţi!

Până şi coloana-fantomă de la Biskra era reprezentată printr-o depeşă venită prin Tunis şi în care Pointar, obligat să se retragă la Biskra cu toţi oamenii lui, cerea noi instrucţiuni.

Acolo îl revăzu şi bătrânul frăţior Dă-i-nainte pe Taie-cupa, iar mărturiile de încântare schimbate între ei de cei doi prieteni nu s-ar putea exprima în cuvinte.

Şi toate acestea în mijlocul unei mulţimi cel mai adesea entuziastă, dar profund impresionată de evenimentele legate de cataclism, înghesuindu-se în jurul celor dintâi exploratori ai noii mări.

Deodată, inginerul descoperi înaintea sa un necunoscut care îşi croise drum dând din coate şi mai întâi îl salutase cu voce scăzută, pentru ca imediat să-i spună, cu un foarte pronunţat accent exotic:

— Domnului de Schaller, aşadar persoanei sale, am privilegiul de a mă adresa?

— Mi se pare că da, răspunse acesta.

— Ei bine, domnule, am privilegiul de a vă face cunoscut că în termenii unei împuterniciri parafate şi autentificate cu forme în regulă, legalizată de notar, întărită cu legalizarea domnului Preşedinte al tribunalului primei instanţe de resort a reşedinţei sociale a Companiei franco-străine, vizată – pentru exequatur – la Rezidenţa generală a Franţei de la Tunis, pe marginea căreia se află următoarea

menţiune: înregistrată folio 200, verso compartiment l2, primit 3 franci 75, zecimile inclusiv, semnătură indescifrabilă, sunt mandatarul lichidatorilor sus-zisei Companii, având cele mai întinse puteri, în special pentru caz de tranzacţii, dar la nevoie pentru a discredita. Pomenitele puteri, legal şi cu forme în regulă omologate. Nu veţi fi surprins, domnule, dacă acţionând în această calitate vă cer socoteală, în numele lor, privitor la lucrările întreprinse de Companie şi pe care v-aţi luat angajamentul să le folosiţi.

În bucuria debordantă care îl invada încetul cu încetul din clipa când îşi regăsise camarazii şi îşi vedea opera împlinită într-un mod atât de fantastic, omul acela, atât de rece, de metodic, de stăpân pe sine în împrejurările cele mai grele, redeveni pentru un moment renumitul om de viaţă de odinioară, când, la cursul de la institut, el, şeful de promoţie, îi apostrofa pe „balici” cu verva infernală a unui „bătrân”. Adresându-se interlocutorului, îi spuse pe un ton zeflemitor:

— Domnule mandatar cu cele mai întinse puteri, un sfat prietenesc: mai bine cumpăraţi acţiuni ale mării sahariene.

Şi, urmându-şi drumul printre manifestări de simpatie şi felicitări, începu să calculeze devizele noilor lucrări ce trebuiau să figureze în raportul pe care voia să-l trimită chiar a doua zi administratorilor Societăţii.

SFÂRŞIT

1Manta de lână cu glugă, purtata de arabi (N. trad.) 2Şot: lac sărat din zonele de semideşert, care seacă în perioadele secetoase (N. trad.) 3Coquin: ticălos, netrebnic. (în l. franceză) (N. trad.) 4Ued: vale secată, caracteristică deşerturilor din Africa de Nord, cu fundul acoperit de nisip

şi pietriş. (N. trad.) 5Sat al triburilor din Africa de Nord, concentrare de corturi. (N. trad). 6Mehar: specie de dromader african, domestic. (N. trad.) 7Kouba: monument ridicat în cinstea unui personaj important. (în l. arabă) (N. trad.) 8Curtină: (aici) zid care uneşte flancurile a două turnuri sau bastioane. (N. trad.). 9Cuvetă: concavitate a solului având lărgimea bazei aproape egală cu lungimea. (N. trad.) 10Debleiere: ansamblu de operaţii cerute de o săpătură deschisă sub nivelul natural al pământului, prin care trece un canal. (N. trad.) 11La data când scria romanul Invazia mării (publicat în anul morţii sale, l905), Jules Verne nu putea să nu facă apel la realităţi politice şi la idei de circulaţie în epocă, astăzi depăşite. Însuşi proiectul mării sahariene este conceput din perspectiva interesului francez mai degrabă decât din cea a populaţiei autohtone. Totuşi, chiar marcat de limite ideologice, autorul care în atâtea rânduri a ştiut să pledeze fierbinte pentru cauza asupriţilor este prea viu în memoria noastră încât să nu-l vedem crezând sincer în misiunea „umanistă” a colonialismului francez, în rolul său de purtător al civilizaţiei tehnice avansate în locuri de pe glob rămase în urmă din acest punct de vedere. (N. trad.) 12Şebec: ambarcaţiune arabă cu pânze şi vâsle. (N. trad.) 13Joc de cuvinte intraductibil: penser (a gândi, a se gândi) şi panser (a ţesăla). (N. trad.) 14Nopal: plantă erbacee cu frunze cărnoase şi flori roşii. (N. trad.) 15Magot: specie de maimuţă din zonele nord-vestice ale Africii. (N. trad.) 16Krakatoa sau Krakatau: insula vulcanică situate între Java şi Sumatra, distrusă în anul 1883 de explozia vulcanului cu acelaşi nume. În cataclism au pierit 26 de mii de oameni. (N. trad.) 17Pliocen: epocă a erei neozoice care începe în urmă cu aproximativ zece milioane de ani. (N.trad.) 18Joc de cuvinte între troupe (trupă) şi troupeau (turmă). (N. trad.) 19Serpentin: silicat natural de magneziu de culoare galben-verzuie. (N. trad.) 20Goelandul şi

alcionul: specii de pescăruşi. Fregata: pasăre din mările tropicale, cu coadă şi aripi foarte lungi. (N. trad.)